

Szombathelyi Egyházmegyei Karitás

Boldog Ceferino Intézet

Tárgy:

„Cigánypasztoráció a Kárpát-medencében - egyházi és civil szakemberek szociális érzékenységeinek növelése” című, EFOP-5.2.2-17-2017-00046 azonosítószámú támogatási szerződés keretében megvalósuló projekt megvalósításához Zárójelentés készítése.

A projekt keretében megvalósult kutatásról összehasonlító kutatási zárójelentés készítése

Készítette: Mészáros Zoltán szociológus

Készült: Budapest, 2019.

Tartalomjegyzék

1.	BEVEZETŐ	5
1.1.	A projekt szakmai tartalmának bemutatása	5
1.1.1.	A projekt általános szakmai célja	5
1.1.2.	A kutatás módszertani bemutatása.....	6
2.	A CIGÁNYSÁG HELYZETE ÉS INTEGRÁCIÓJUKAT MEGHATÁROZÓ FŐBB JELENSÉGEK EURÓPÁBAN (KIEMELTEN MAGYARORSZÁGON ÉS ROMÁNIÁBAN).....	9
2.1.	Munkaerőpiac.....	18
2.1.1.	Az alacsony foglalkoztatási ráta okainak azonosítása	19
2.2.	Roma nők helyzete	21
2.3.	Romániai és magyarországi romák helyzetének összehasonlítása	28
2.3.1.	A Civil Society Monitoring Report főbb megállapításai Romániára	29
2.3.2.	A cigányság helyzete Magyarországon.....	31
2.3.3.	A Civil Society Monitoring Report főbb megállapításai Magyarországra.....	33
3.	A VALLÁSOSSÁG HELYZETE ÉS SZEREPE AZ EURÓPAI UNIÓ TAGÁLLAMAIBAN.....	37
3.1.	Vallásosság az Európai Unió tagállamaiban	38
3.2.	A keresztény cigányok vallásossága Magyarországon	42
4.	A HAZAI CIGÁNYPASZTORÁCIÓ BEMUTATÁSA.....	47
4.1.	A cigánypasztoráció mint misszió és a Katolikus Egyház missziós tevékenységén belül elfoglalt helye	48
4.2.	Megközelítések a cigánypasztorációban	49
4.2.1.	Eltérő motivációk.....	49
4.3.	A Katolikus Egyházon belüli, hazai cigánypasztoráció története	53
4.3.1.	A cigánypasztoráció kezdete	53
4.3.2.	A cigánypasztoráció jelene	55
4.3.3.	A Magyar Katolikus Egyház főbb cigánypasztorációs tevékenységeinek bemutatása – mérföldkövek.....	55
5.	A CIGÁNYPASZTORÁCIÓVAL KAPCSOLATOS ÖSSZEHASONLÍTÓ KUTATÁS EREDMÉNYEINEK BEMUTATÁSA	59
5.1.	A kutatás általános bemutatása	61
5.2.	Feltáró adatgyűjtés.....	62
5.3.	A kérdőíves kutatás eredményei.....	64
5.3.1.	Szocio-demográfiai adatok.....	64
5.3.2.	Szakmai szerepek, tapasztalat, végzettség.....	66

5.3.3.	Kapcsolat a cigánysággal	68
5.3.4.	Evangelizáció, hívek megtartása.....	79
5.3.5.	Pasztoráció – eszközök, feltételek, partnerek.....	87
5.3.6.	Pasztoráció – programokon, képzéseken való részvétel.....	94
5.3.7.	Sikerek és akadályok.....	95
6.	A KATOLIKUS CIGÁNPASZTORÁCIÓ JÖVŐJE, LEHETŐSÉGEI.....	111
7.	FELHASZNÁT SZAKIRODALMI ÉS EGYÉB FORRÁSOK.....	127

1. BEVEZETŐ

Az EFOP-5.2.2-17 Transznacionális együttműködések: "Cigánypasztoráció a Kárpát-medencében - egyházi és civil szakemberek szociális érzékenységeinek növelése" c. projekt Szakmai tervében a projekttel kapcsolatban a következők olvashatók:

1.1. A projekt szakmai tartalmának bemutatása

1.1.1. A projekt általános szakmai célja

Az intézet munkásságát bemutatva a projektben az érzékenyítés nem megfelelő kezelésének/helyzetének problémájára kívánunk rámutatni. A cigánypasztoráció elengedhetetlen része az érzékenyítés, mivel alapvető problémaként merül fel az, hogy a papság és az egyházközösség érzékenysége alacsony, a hátrányos helyzetű rétegek elől elzárásra kerül a lelki élet, a lelki gondozás. A felzárkózást segítő programok önmagukban működnek, alacsony eredményességgel, illetve a programokat követően alig érzékelhető a változás. Ezeket a problémákat szeretné az Intézet felmérni mind itthon, mind külföldön, majd ezeket az ismereteket felhasználva a kutatás eredményeképpen olyan fejlesztési folyamatot és anyagot előállítani, amely a fejlesztendő kompetenciákat kiemelten kezeli és hatékonyan hozzájárul a szociális érzékenység növeléséhez az érintett területeken.

A Boldog Ceferino Intézet az elmúlt időszakban Magyarország számos hátrányos helyzetű és szegregációval sújtott településén vont be a szegregált és/vagy hátrányos helyzetű cigány lakosságot a település lelki életébe. Ezzel a hagyományos felzárkóztató programokat erősítette meg, egészítette ki a szívben rejlő értékekkel, a hittel, reménnyel és szeretettel. Ezen értékek erős támaszt adnak a társadalomba való integráció során. A papság és az egyházközösségek befogadó- és együttműködő képessége, azaz érzékenysége igen eltérő, egyenként változik.

A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia által alapított és támogatott Boldog Ceferino Intézet célul tűzte ki az érzékenység javítását mind Magyarországon, mind a környező országok területén. A tanulmányozni kívánt terület így az érzékenységhiányos hátrányos helyzetű települések körére esik.

A jó gyakorlatok bemutatása, a szakmai tervben bemutatott tevékenységek, programok és a kutatás eredményeképpen létrejövő kidolgozott javaslatokat és megoldási formákat alkalmazva kívánjuk fejleszteni a bemutatott területet. A megoldás egyik alappilléreként a projekt keretében az egyházi érzékenységet fejlesztjük. Az egyház meglévő hálózatát használjuk az érzékenység erősítésének alapjául, a papságon keresztül szólítjuk meg a hátrányos helyzetű leszakadó rétegeket és érzékenyítjük az egyházközösségeket.

A projekt eredményeképpen a felzárkóztató programok mellett a pasztorációban érintett romák a lelki gondozással kapcsolatos szolgáltatásokhoz jutnak hozzá, nő a papság és az egyházközösségek érzékenysége, új elemek/szolgáltatások jelennek meg a hátrányos helyzetű lakosság számára az egyházközösségi életben, valamint tartósan csökken a szegregáció, nő a felzárkóztató programok eredményessége.

A Kutatás és összehasonlító elemzés megvalósítása a választott szakmai, szolgáltatási területen legalább két országban (ebből az egyik lehet Magyarország, a másik uniós ország lehet), országonként legalább 100-100 fős célcsoport körében (a külföldi adatokat a külföldi partnernek kell biztosítania) c. fejezetben részletezett célok szerint a következő tevékenységet végeztük: a projekt során összehangolt kutatást valósítottunk meg a magyarországi és a romániai cigánypasztorációs szakemberek körében, melynek célja a két országban alkalmazott módszerek és azok eredményeinek összehasonlítása. A 100-100 fős minta lekérdezése a HÉTFA Kutatóintézet a projekt keretében kidolgozott és átadott kutatási módszertana mentén történt kizárólag primer kutatási források igénybevételével. A pályázati felhívásban követelményként szereplő 100-100 főt tehát online kérdőív segítségével kérdezzük meg, és a kérdőíves adatfelvételt kiegészítjük mélyinterjúkkal. Összesen 10 fő szakemberrel készült skype interjú. (A kutatás eredményeiből készült részletes beszámoló a későbbiekben olvasható.)

1.1.2. A kutatás módszertani bemutatása

A tanulmányozni kívánt problémát primer kutatással, kvalitatív és kvantitatív módszerek alkalmazásával vizsgáltuk: mélyinterjúval és online kérdőívvel. A primer kutatás konkrét céllal készült, első kézből származó speciális információkat adott, vagyis adatokat állított elő. Az adatfelvétel különböző módjai közül a megkérdezéses módszert választottuk, mivel az olyan objektív adatok felvételére is alkalmas, melyeket a többi primer kutatási módszerrel, mint a megfigyelés vagy a kísérlet, nehezen szereznénk meg. Mivel a mintánk elemszáma relatíve kicsi (100 fő országonként (Románia-Magyarország)), ugyanakkor több országra és több településre kiterjedően érhetők csak el a megkérdezni kívánt szakemberek, akiknek az elérése, munkájukból kifolyólag korlátozott, ezért is döntöttünk kutatásunkban az online kérdőíves megkeresés és az azt kiegészítő egyéni mélyinterjú (félig strukturált interjú) technikái mellett.

Adatfelvételi szakasz

Az interjúk előkészítéséhez hozzá tartozik egy jól felépített interjú vezérfonal elkészítése, amely alapján a félig strukturált mélyinterjúk elkészíthetők a célcsoport tagjaival. A HÉTFA Kutatóintézet munkatársainak feladata volt a projektmunkatársak szakmai-technikai felkészítése annak érdekében, hogy azok a lehető legjobb, legtöbb információval bíró interjúkat készíthessék el. A mélyinterjúk a primer információszerzés mellett a kérdőív előzetes tartalmi tesztelését is szolgálták. Az interjúk elkészítése után kerül sor az online kérdőív tartalmi fejlesztésére, véglegesítésére és ezt követően kiküldésére. Erre azért van szükség, mert a mélyinterjúk alatt felmerülhetnek olyan kérdések, témák, amelyek a kutatást segítik.

Az online kutatás az elmúlt tíz évben a piackutatás egyik legfontosabb adatfelvételi csatornájává vált. Az online kvalitatív kutatás egyaránt gyors és költséghatékony. Az adatok megbízhatóak és hitelesek, amennyiben minőségi online panelen történik a megkérdezés. Kérdőívünkben nyitott és zárt kérdésekkel egyaránt dolgozunk majd. A kérdőív felépítésének szerkesztésekor figyelünk arra, hogy a kitöltésének nem szabad 15-20 percnél több időt igénybe vennie. Az esetleges hibás vagy kihagyott válaszokat a program azonnal jelzi, így minden kérdőív értékelhető lesz. A kérdőívek kiküldése előtt

természetesen minden célcsoporttagot, szakembert értesítettünk emailben a kutatás tényéről, és kitöltőink emellett a GDPR előírásoknak megfelelően nyilatkoztak a kutatás eredményeinek felhasználhatóságáról.

A kapott adatokat, a pályzatunk szakmai tervében szereplő feltételeknek megfelelően, két ország viszonylatában, dichotóm struktúrában mutatjuk be. Ez a dichotómia nem csak a primer felvétel adatainak interpretációjára igaz, hanem a romák társadalmi helyzetképét felvázoló fejezetekben, illetve a javaslatok, összegzések során is igyekeztünk a két ország relációjában megfogalmazni releváns megállapításokat.

A kutatás célcsoportja

A kutatásba bevont szakemberek a cigánypasztorációban közreműködő papok, szerzetesek hitoktatók, egyházközségi munkatársak, civilek és világi hívők, egyéb civil szervezetek alkalmazottjai, akik az adott helyi igények alapján a lehetőségekhez igazodva végzik munkájukat.

Kutatással kapcsolatos tevékenységek tervezett időzítése:

Tevékenység megnevezése	2017			2018				2019				
	10	11	12	1	2	3	...	6	7	8	9	10
1. A tanulmányozni kívánt terület, szolgáltatás (módszer, eljárás) nemzetközi együttműködés és tapasztalatcsere keretében történő megismerése;	X	X										
4. Kutatás és összehasonlító elemzés megvalósítása a választott szakmai, szolgáltatási területen legalább két országban, országonként legalább 100-100 fős célcsoport körében		X	X		X	X		X	X			
11. A projekt keretében megvalósult kutatásról kutatási zárójelentés készítése és nyilvánosságra hozása;									x	X	X	X

A jelen zárótanulmány részben ebből az összehasonlító kutatásból, részben a projekt során keletkezett alább részletezett szakmai anyagok alapján, részben pedig egyéb uniós és hazai szakpolitikai tanulmányok, beszámolók alapján készült.

Az EFOP-5.2.2-17-2017-00046 azonosítószámú támogatási szerződés keretében megvalósuló projektek beszámolóit, programelemei közül az alábbiak adják a jelen zárótanulmány gerincét:

- Cigánypasztoráció a Kárpát-medencében - Egyházi és civil szakemberek szociális érzékenységeinek növelése (Szakmai kiadvány), Szerkesztette: MTDMSZ Nonprofit Kft., Budapest, 2019.
- „Szolgálatok az Úrnak örömmel!” - Cigánypasztorációs kézikönyv, Boldog Ceferino Intézet, 2019.
- *„Cigánypasztoráció a Kárpát-medencében - egyházi és civil szakemberek szociális érzékenységeinek növelése” című, EFOP-5.2.2-17-2017-00046 azonosítószámú támogatási szerződés keretében megvalósuló projekt megvalósításához kutatás lebonyolítása*”. „TI AZ EGYHÁZ SZÍVÉBEN VAGYOK!” Összehasonlító elemzés. Készítette: Edu-Cate Kft. (Dr. Révay Edit), Budapest, 2019.
- „Cigánypasztoráció a Kárpát-medencében” című projekt keretében szervezett együttműködési tréning. Helyszín: Kazincbarcika, Időpont: 2019. november 11-12. között

2. A CIGÁNYSÁG HELYZETE ÉS INTEGRÁCIÓJUKAT MEGHATÁROZÓ FŐBB JELENSÉGEK EURÓPÁBAN (KIEMELTEN MAGYARORSZÁGON ÉS ROMÁNIÁBAN)

A cigányság helyzetét és integrációs kilátásait két főbb dimenzió keresztül kívánjuk bemutatni: a munkaerőpiac és a nők helyzete/nemi egyenlőtlenség tekintetében. Ennek az az oka, hogy a munkaerőpiaci jellemzők, a nők helyzete további olyan összefüggéseket foglalnak magukban, amelyek jelentős mértékben formálják a cigányság életét

A cigányság a legnagyobb, egyben az egyik legsérülékenyebb történelmi etnikai kisebbség Európában. Népségük kb. 9 és 12 millió közé tehető (ez nagyjából Belgium, vagy Magyarország teljes népességével megegyező) és a kontinentális összehasonlításban fiatal, átlag feletti keresőkorúakból álló társadalmat alkotnak.

Európa országaiban szinte mindenhol élnek szétszóródva romák, ugyanakkor leginkább koncentráltan Románia, Bulgária, Magyarország, Spanyolország, Szerbia és Szlovákia területén élnek.

Néhány európai országban a cigányság nagyfokú munkaerőpiaci kizárása jelentős kihívást jelent az uniós 2020-as célok (20-65 közötti lakosság 75%-os foglalkoztatottsági aránya) elérésében.

A cigányság fiatal társadalmat alkot relatíve magas termékenységi ráta mellett, így az elöregedő európai társadalmakban komoly erőforrást jelenthetnének.

A cigányság etnikailag, nyelvi-kulturális szempontból nagyon tagolt, nem lehet egy homogén kultúráról, egy népcsoportról beszélni esetükben, ezért a cigány (roma) fogalmak inkább gyűjtőnévként használatosak.

A cigányság nemzeti kisebbségként elismert Svédországban, Norvégiában, Belgiumban, Spanyolországban, Németországban és az Egyesült Királyságban, etnikai kisebbségként pedig Ausztriában, Magyarországon, Romániában, Szlovákiában és Lengyelországban. Az etnikai kisebbségként elismerés hiánya az ezen státusból eredő jogokhoz való hozzá nem féréssel jár, ideértve a speciális politikákat és diszkrimináció ellenes intézkedéseket is.

A cigányság alacsony foglalkoztatottságának legfontosabb okai az általánosan alacsony képzettségük és a széleskörű faji megkülönböztetés (különösen a munkaerőpiac belépési pontján: az állásinterjúk és a kiválasztási eljárás során). Sokszor bújik meg az alacsony foglalkoztatottsági ráta mögött fekete, be nem jelentett alkalmazás és ki nem fizetett munkavégzések.

Jelentős különbségek vannak a megkérdezett országok között: Romániában a legrosszabb helyzet áll fenn, ahol a felnőtt romák egyharmadának nincs formális végzettsége, és csak egyharmaduk rendelkezik ISCED2 vagy annál magasabb szintű végzettséggel. Magyarországon és Szlovákiában a helyzet szignifikánsan jobb: a romák többsége középső iskolát végzett.

A 2018-as *Global Gender Gap Report*, a nemzetközi, nemek közötti különbséget oktatási, gazdasági, politikai és egészségügyi tényezők mentén mérő kutatás szerint a globális rangsorban Magyarország kevéssel az átlag alatt, 0,674 ponttal a 102. helyen áll Malajzia és Kína között. Ami sajnós a magyarországi nők helyzetével kapcsolatban általában is igen rossz képet fest. DE! külön foglalkozni kell a cigányságon belül is leghátrányosabb helyzetű cigány nőkkel kapcsolatos jellegzetességekkel, mert ők számtalan féle diszkrimináció, hátrányos helyzet, és negatív jelenség (pl. prostitúció, emberkereskedelem, kapcsolati erőszak) áldozatai még saját közösségükben is.

Egy jelentős része az uniós cigányságnak nem rendelkezik semmilyen hivatalos jogi státusszal. Ez egy alapvető probléma, hiszen erősen befolyásolja a szociális biztonsághoz, egészségüghöz, oktatáshoz való hozzáférést, az életkörülményeket, valamint a közösségi és politikai életben való részvétel lehetőségét (pl. Romániában).

A patriarchális családi rendszerben a cigány nők a férfiaknak alárendeltként élnek, ugyanakkor a nők és férfiak viszonya különböző az egyes csoportokban és nemzetiségekben. A legtöbb cigány közösségben a fiatal lányok választási lehetőségei nagy mértékben függenek a család és a közösség szabályaitól és érdekeitől.

A kapcsolati erőszak társadalmilag elfogadott Kelet-Közép-Európában (még ha a kapcsolati erőszak nem is minden típusa, de sokszor tabuként, magánügyként félrenéznek felette az emberek), mint a férfi hatalmának („*férfi princípium*”) legális, megtűrt és tabusított eszköze, kifejezése. Nincs ez másként a cigány közösségekben sem.

Az alacsony szocio-ökonómiai körülmények és az alacsony oktatási szint magával hozza a magas fokú veszélyeztetettséget a cigány nőknél, és növeli a prostitúció és emberkereskedelem kockázatát.

A roma nők iskolai végzettsége alacsonyabb, mint a roma férfiaké és a nem roma nők iskolázottsági szintjéhez képest is lényegesen alacsonyabbak

A patriarchális csalárendszer és a roma közösségekben meglehetősen differenciált nemi szerepek túl korai életkorban terhelik a nőket a családi felelősségvállalással, gyerekvállalással.

A romák lakhatási szegregációja egyértelműen kiderül Bulgáriában, Cipruson, a Cseh Köztársaságban, Franciaországban, Görögországban, Magyarországon, Olaszországban, Litvániában, Lengyelországban, Portugáliában, Romániában, Szlovákiában, Szlovéniában és Spanyolországban.

A legtöbb felmérés 400 000 és 900 000 fő közé tette a cigányok számát. A magyarcigányok (magyar cigányok formában is) vagy magyar nyelvű romungrók közé tartozik a magyarországi cigányok többsége, mintegy kétharmada. Többségükben a kárpáti cigányoktól származnak. Magyarország szinte minden jelentősebb településén élnek, és a Kárpát-medence több más magyarlakta vidékén (Felvidék, Kárpátalja, Székelyföld) is laknak.

A cigányság nem egységes nyelvi szempontból, több nyelvjárás is van Magyarországon, de az is igaz, hogy jelentős többségük nem is beszéli egyik cigány nyelvet sem.

Ugyan Magyarország minden régiójában élnek cigányok, de a cigány lakosság földrajzi eloszlása nem egyenletes: Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon, Dél-Dunántúlon koncentrált jelenlétük.

Az első fejezetben azt kívánjuk bemutatni, hogy mi az a társadalmi közeg, az a kontextus, az a célcsoport, amiben a cigánypasztorációnak (bármit is értsünk alatta – lásd a definíciós dilemmákat a későbbi fejezetekben) működnie kéne.

A cigányság helyzetét és integrációs kilátásait két főbb dimenzió keresztül kívánjuk bemutatni: a munkaerőpiac és a nők helyzete/nemi egyenlőtlenség tekintetében. Ennek az az oka, hogy a munkaerőpiaci jellemzők, a nők helyzete további olyan összefüggéseket foglalnak magukban, amelyek jelentős mértékben formálják a cigányság életét: mint az alacsony színvonalú oktatás, diszkrimináció, alacsony szakértelmet igénylő és/vagy fekete /szürke gazdaságban betölthető álláshelyek. A cigány nők helyzetével pedig azért foglalkozunk külön, mivel a cigány népcsoportok meglehetősen tradicionális nemi szerepfelfogásában a nők még a többségi társadalomban tapasztalható egyenlőtlenségekhez képest is hátrányosabb helyzetben vannak. Ugyanakkor ők azok, akik elsősorban egy-egy közösségben - pl. a gyermekükkel egy tanodában, nyitott házban, más esetben pl. a szociális és gyermekvédelmi ellátórendszerben - megjelennek. A helyzetüket meghatározzák az olyan jelenségek, mint a mélyszegénység, korai (tinédzserkori) gyermekvállalás, a munkaerőpiacról való kiszorulás, az alacsony iskolai végzettség, kiszolgáltatott helyzetű roma nők esetében a kapcsolati erőszak, emberkereskedelem/modernkori rabszolgaság. Utóbbi jelenségekről elmondható, hogy *„Magyarország nem csupán tranzitország, hanem kibocsátó és célország is. Az emberkereskedők elsősorban a szegényebb régiókból visznek nőket és leányokat szexrabszolgának Nyugatra, a prostituáltak jelentős hányada kifejezetten rossz anyagi helyzetű családokból kerül ki, alacsony iskolázottsággal rendelkezik. A roma nők és lányok egy csoportja különösen kiszolgáltatott.(...) Tipikus életutak: mélyszegénység, munkanélküliség (sok köztük a roma).”*¹

A *Policy puzzles with the employment of roma*² c. anyag alapján általánosságban az európai cigányságról a következőket mondhatjuk el:

A cigányság a legnagyobb, egyben az egyik legsérülékenyebb történelmi etnikai kisebbség Európában. Népeségük kb. 9 és 12 millió közé tehető (ez nagyjából Belgium, vagy Magyarország teljes népeségével megegyező) és a kontinentális összehasonlításban fiatal, átlag feletti keresőkorúakból álló társadalmat alkotnak. Más etnikai kisebbségekkel ellentétben nincs történelmi őshazájuk és Európa országaiban szinte mindenhol élnek szétszóródva, ugyanakkor leginkább koncentráltan Románia, Bulgária, Magyarország, Spanyolország, Szerbia és Szlovákia területén élnek (ezen országok adnak otthont az európai cigányság több, mint felének). Nyelvi-kulturális szempontból tagolt etnikumról beszélhetünk. A cigányok etnikai identitása összetett, több szintű és több irányú.

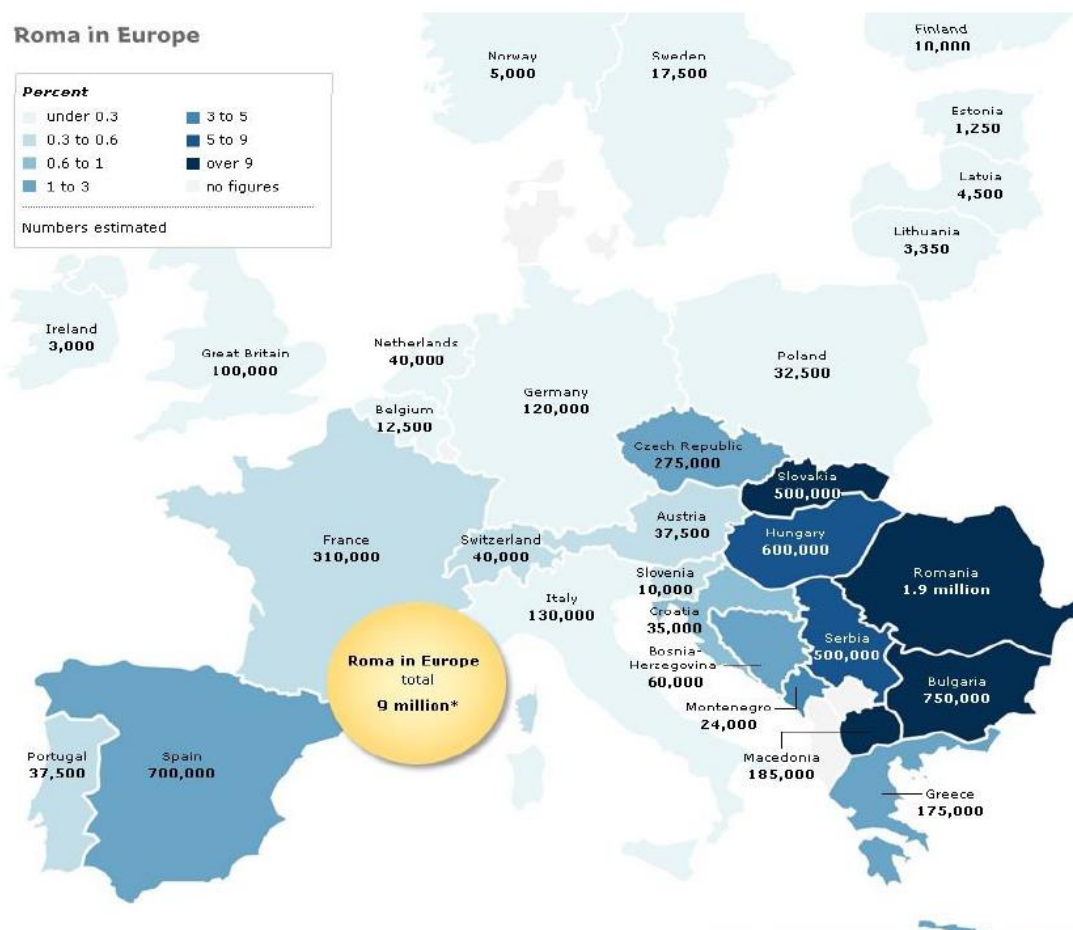
Néhány európai országban a cigányság nagyfokú munkaerőpiaci kizárása jelentős kihívást jelent az uniós 2020-as célok (20-65 közötti lakosság 75%-os foglalkoztatottsági aránya) elérésében. A cigányság munkaerőpiacról való kizárásának közgazdasági és pénzügyi következményei megdöbbentőek, 231millió eurós (Szerbia) és 887millió eurós (Románia) költségek között mozognak.

¹ Juhász Borbála (szerk.) - A nőtlen évek ára: A nők helyzetének közpolitikai elemzése 1989-2013. Magyar Női Érdekérvényesítő Szövetség; Bp. 2014. http://noierdek.hu/2/wp-content/uploads/2016/09/notlen.evek_ara.pdf 322.o.

² Vera Messing: POLICY PUZZLES WITH THE EMPLOYMENT OF ROMA in: Green, pink & silver? The future of Labour in Europe. (szerk: Miroslav Beblavy, Ilaria Maselli, Marcela Veselkova.) www.ceps.eu

Emellett a cigányság fiatal társadalmat alkot relatíve magas termékenységi ráta mellett, így az előregedő európai társadalmakban komoly erőforrást jelenthetnének. Munkaerőpiaci helyzetük ennek ellenére és számtalan támogatási kezdeményezés mellett sem javult számottevően. A programok nagy része nem hatékony és ténylegesen nem éri el a legsérülékenyebb cigányságot.

sz. ábra: romák száma (népcsoport bontástól függetlenül) Európában

A következőkben a cigány népcsoportokat mutatjuk be ABC-sorrendben³. Célunk ezzel az, hogy felhívjuk a figyelmet arra, mennyire nem lehet egy homogén kultúráról, egy népcsoportról beszélni esetükben, ezért a cigány vagy roma fogalmak inkább gyűjtőnévként használatosak.

A, Á

árgyelán: A → *beások* legnagyobb létszámú alcsoportja, döntően a Dél-Dunántúlon élnek. Nevük jelentése 'erdélyi' (a román *ardelean*ból), és esetleg korábbi lakóhelyükre utal.

aškali: Koszovóban és Makedóniában élő cigány csoport, erős albán kötődéssel.

arli, arlija: → *erli*

B

³ https://hu.wikipedia.org/wiki/Cig%C3%A1ny_n%C3%A9pcsoportok

bandžara: Indiai vándorló kereskedő, kézműves, mutatványos népcsoport. Egyes kutatók állítják, mások vitatják az európai cigánysággal való rokonságukat. Ők azonban messze felvállalják a cigánysággal való rokonságot, és aktívan részt vesznek a nemzetközi cigány mozgalmakban. Lásd: Bandzsárák

beás: Elnevezésük saját nyelvükön *bâjas*, azaz 'bányász'. Archaikus román dialektust beszélő cigány népcsoport. Hagyományosan fakitermeléssel és faeszközök készítésével foglalkoztak. Nevük egy még korábbi foglalkozásukra utal. (v.ö.→*rudari*) Alcsoportjaik: →*argyelán*, →*muncsán* és →*ticsán*. Magyarországon, Horvátországban, Szerbiában és Romániában élnek.

beli cigani: Fehér cigányok vagy szerb cigányok. A többi cigányoktól megkülönböztetik magukat, erősen kötődnek a szerb kultúrához. Magyarországon, Hajdúnánás városában elterjedt Oláh vezetéknevvel élő kisebbség is.

belžicka roma: Belga cigányok. Ők saját magukat →*khelderašnak* vallják, de a *khelderašok* ezt nem ismerik róluk el. A →*lovarik* →*čuraroknak* tartják őket.

bergitka roma: A centrális nyelvi csoportba tartozó cigányok Lengyelország déli, és Szlovákia északi részén.

blek-dač: "Black dutch", azaz 'fekete holland'. Zenész cigány csoport az USA-ban.

boša: →*lom*

burgudži: Fúrókészítő. Az →*erlik* egyik alcsoportja.

C, Č

cerhari: Magyarországi →*oláh cigány* csoport. Jelentése: sátoros.

čačo rom: Jelentése 'igazi' vagy 'igaz cigány'. Az *oláh cigányok* mondják előszeretettel magukra, gyakrabban, mint a közismert *oláh cigány* illetve →*vlašiko rom* kifejezéseket. Bővebben: →*vlašiko rom*

čergar: A szó jelentése romani nyelven és egyes délszláv tájnyelveken 'sátoros'. **1.** Általánosságban vándorcigány a Balkánon. **2.** Egy déli →*oláh cigány* népcsoport, főleg a volt Jugoszlávia területén.

čergasto: Menekült státusszal nem rendelkező, volt jugoszláviai bevándorló cigányok csoportja Olaszországban. v.ö. →*calopero*

čurari: Romániában, Magyarországon és újabban Nyugat-Európában élő →*oláh cigány* népcsoport nevük a *čuri* (rosta) vagy a *šuri* (kés) szóból származik.

D

dasikano rom, dasiko rom: A balkáni ortodox vallású cigány csoportok gyűjtőneve. A *das* szó önmagában az ortodox nemcigányokat jelenti a balkáni cigány nyelvjárásokban. v.ö.→*xoraxane roma* 1.

dom: Az ázsiai - beleértve Indiát is - és észak-afrikai cigány népek önelnevezése és egyben gyűjtőneve. Nyelvük az európai *romanival* rokon *domari*. Indián kívüli alcsoportjaik: →*luri*, *luli*, *nuri*, *nawar*, →*helebi*, →*zott*, →*karači*, →*kurbet* stb. Sokan vándor életmódot folytatnak, általában kézművesek, kereskedők, zenészek.

drindari: Posztókészítők, az →*erli* csoport alcsoportja.

džambaš, džambazo: Lókereskedők, balkáni →*oláh cigány* csoport, elsősorban Románia, Bulgária és Makedónia területén.

E

eftavagario: A →*sintik* egyik alcsoportja.

erli: Másképpen *arli*, *arlija*, *jerli*. A török eredetű kifejezés 'letelepedettet' jelent. Bulgáriában, Szerbiában, Boszniában, Makedóniában és Görögországban élnek. Nagyobb részük iszlám vallású, ezért →*xoraxane romának* is nevezik magukat. Csoportjaik: *kalajdži*, *burgudži*, *kovačija*, *drindari* stb.

estraiharo: A →*sintik* egyik alcsoportja.

F

fintika roma: Finn cigányok Finnországban és Svédországban. Nyelvük a romani északnyugati ágbába tartozik.

G

gábor-cigányok: Főként [Erdélyben](#) élnek, eredetileg →*khelderašok*.

gadolija lohara: A kifejezés 'vándor kovácsot' jelent. Indiai csoport, mely más ottani csoportokkal összevetve nyelvében és szokásaiban a legtöbb párhuzamot mutatja az európai cigányokéval. Nem tisztázott, hogy önálló csoport-e, vagy a *domok* egyik alcsoportja.

gažikane roma: A bulgáriai →*oláhcigányok* különböztetik meg így magukat a →*xoraxane ésdasikane cigányoktól*

ghagar: →*luri*

grekurja: Görögországból származó Dél-amerikai cigány népcsoport. Eredetileg a →*khelderašokhoz* tartoztak.

gurbet: Eredetileg vándorló →*oláhcigány* csoport főleg Bosznia és Szerbia területén. v.ö. →*kurbet*, →*kurbat*

H

helebi: Magát *dom*-nak nevező, észak-afrikai cigány csoport. Legnagyobb létszámban Egyiptomban élnek, kb. kétmillióan.

hinsnar: A kis létszámú magyarországi →*sintik* egyik alcsoportja.

I

indiai cigányok: Különböző kutatók más-más csoportokat tekintenek a cigányság indiai rokon népeinek. Közülük három csoport mindenféleképpen számításba veendő: 1) A →*domok*, akik a romanival rokon domavren nyelvet beszélnek, kisebb-nagyobb csoportjai az Indiától Európáig húzódó területen rendre megtalálhatók. Indiában a létszámuk húsz-harminc millió közötti. 2) A →*gadolija lohara* csoport nem csak nyelvi, hanem egyéb kulturális párhuzamokat is mutat az európai cigánysággal. 3) A →*bandžarák*, akik egyértelműen cigánynak tekintik magukat, és bizonyos nyelvi-kulturális párhuzamok valóban fennállnak. E három mellett különböző kutatóknál még a következő népek és csoportok neve merült fel, mint a cigányság lehetséges ősei illetve rokonai: *bamt*, *beldar*, *garod*, *gasa*, *guduli*, *kalbaheri*, *kolhat*, *lad*, *madar*, *malar*, *mianual*, *odk*, *pendar*, *sas*, *sikalgar*

J

jerli: →*erli*

K

kalajdži: Ónozó. Balkáni cigány csoport, az →*erli* csoportba tartoznak.

kalo: Az Ibériai félszigeten élő, illetve onnan kivándorolt cigány csoportok, nevük jelentése cigány nyelven 'fekete'. Cigányul már nem beszélnek, nyelvük a „káló” az ún. para-romani nyelvek csoportjába tartozik. Nyelvjárásai egyben a népcsoportokat is meghatározzák, így létezik *kalo kastelano* (spanyol káló), *kalo katalano* (katalán káló), *kalo luzitano* (portugál káló), *kalo erramičela* (baszk káló) és *kalo braziliano* (brazil káló).

kalopero: Menekült státusszal rendelkező, volt jugoszláviai cigányok alkotta csoport Olaszországban. v.ö. →*čergasto*

kanasteros: Eredeti jelentése kosárfonó. Andalúziában a hagyományosabb életmódot folytató, kevésbé beilleszkedett cigányok megnevezése. A flamenco jeles művelői általában közülük kerülnek ki. v.ö. →*kaseros*

karači: Iráni cigány népcsoport, magukat →*domnak* nevezik.

kárpáti cigány: 1. Nyelvjárás a *romani nyelv* első rétegének centrális csoportjába tartozik. Magyarország, Románia, Szlovákia, Csehország, Lengyelország egyes cigány csoportjai beszélik. 2. Jelenti az ilyen nyelvjárást beszélő csoportokat, bár mint népcsoport-elnevezésként ritkán használatos. Tkp. a *pajibano* csoport leszármazottai.

kaseros: Jelentése letelepedett. Andalúziában a beilleszkedettebb, kevésbé hagyományos életmódot élő cigányok megnevezése. v.ö. →*kanasteros*

kazandži: Kazánkészítők. Az →*erli* csoportba tartozó balkáni cigányok.

khelderaš, khelderari: Üstfoltozó. Nemzetközileg az egyik legjelentősebb →*oláh*cigány csoport, gyakorlatilag minden kontinensen megtalálhatók.

kheretuno rom: →*vatraš*

košinčar: Kosárfonó. Balkáni →*oláh*cigány csoport.

kovačija: Kovácsok, az →*erlik* egyik alcsoportja.

kramario: *Sinti kramario*. A →*sintik* egyik alcsoportja.

krimítka roma: Krím-félszigeti cigány csoport. Nyelvük a romani balkáni ágához tartozik.

kurbat: Albániai cigány népcsoport. v.ö. →*gurbet*, →*kurbet*

kurbet: További alakok: *kurbat*, *korbat*, *gorbat*, *gurbet*. Arab eredetű szó, 'vándorlót', 'csavargót' jelent. Több népcsoportot neveznek így az India és Kis-Ázsia közti területen. v.ö. →*gurbet*, →*kurbat*

L

lom: Örménycigány. Zömmel a történelmi Örményország területén élnek, nyelvük a *domarival* és *romanival* rokon *lomavren*. A csoport másik - török eredetű - elnevezése a *boša* vagy *poša*.

lombarda: *Sinti lombarda*. A →*sintik* egyik alcsoportja.

lotfika roma: Lett cigányok. A baltikumban élnek, nyelvük az első réteg északkeleti ágához tartozik.

lovari: (a.m. pénzes) Az →*oláh*cigányok egyik nemzetközileg is legjelentősebb csoportja. Hagyományosan kereskedők. Magyarországon az ő nyelvjárásuk a domináns, megfigyelhető más dialektusok hozzáidomulása.

luri: A szó további változatai a *luli* és a *nuri*, ez utóbbinak többes számú alakja a *nawar* vagy *ghagar*. Több, egymástól többé-kevésbé elkülönült cigány csoportot neveznek ezen kifejezések

valamelyikével, akik Belső-Ázsiában, az egykori Perzsia területén és a Közel-Keleten élnek. Ők saját magukat elsődlegesen →domnak nevezik. Nyelvük a *domari*, vagy annak egy elarabosodott változata.

M

magyarcigány: →romungro

manuš: A →sintik egy csoportja, akik a *sinti* és a *manuš* szavakat párhuzamosan alkalmazzák magukra nézve. A szó eredeti jelentése 'ember'. Legnagyobb számban Franciaországban élnek.

mečkar: →ursar

moldovaja: Moldavából származó Dél-amerikai cigány népcsoport. Eredetileg a →khelderašokhoz tartoztak.

mucino: A →sintik egyik alcsoportja Olaszországban. **muncsán:** A →beások egyik alcsoportja. Baranya megye déli részén és Horvátországban élnek. Nyelvük alapvetően közelebb áll a mai román köznyelvhez, mint az →árgyelánoké, de jelentősebb délszláv hatás érte. Nevük jelentése 'munténiai', vagyis 'havasalföldi' (a román *munteanból*).

muzsikus: →romungro

N, Ny

nawar: →luri

nuri: →luri

nyamcicka roma: 'Német cigányok': a →sintik →oláh-cigány elnevezése.

O

oláh-cigány: *Vlašiko rom*, bár manapság inkább a *čačo rom*, azaz 'igazi cigány' kifejezést alkalmazzák magukra. A 19. században rajzoltak ki román nyelvterületről és jelentek meg Európa-szerte, sőt, az Újvilágban is. Nyelvjárásaik alkotják a romani nyelv harmadik, legújabb rétegét. Két csoportjuk van, a déli és az északi. A déli esetében hagyományosan népcsoportokról beszélünk, mint további alcsoportokról (→gurbet, →džambazo, →čergar stb.) az északi csoport esetében pedig törzsekről (→lovári, →khelderaš, →cerhari stb.)

P

pajibano: A →romungrók ősei.

polska roma: Lengyelországi cigány csoport, nyelvük az északnyugati csoportba tartozik.

poša: →lom

R

roma abruzzese: Abruzzói cigányok, Olaszországban élnek. Eredeti nyelvük a balkáni ághoz tartozik, közel áll a többi Dél-olaszországi cigány dialektushoz.

roma calabrese: Calabriai cigányok, Olaszországban élnek. Eredeti nyelvük a balkáni ághoz tartozik, közel áll a többi Dél-olaszországi cigány dialektushoz.

roma napolitana: Nápolyi cigányok, Olaszországban élnek. Eredeti nyelvük a balkáni ághoz tartozik, közel áll a többi dél-olaszországi cigány dialektushoz.

román cigány Nem azonos az →*oláh cigánnyal*. Letelepített, románul (is) beszélő (de nem azonosak a →*beásokkal* sem). A kifejezés csak a magyar nyelvben használatos, romániai környezetük →*vatrašnak* vagy *kheretunonak* hívja őket.

romungro: Más néven *magyarcigány* vagy *muzsikus*. Magyar nyelvterületen élő cigány népcsoport. Eredeti nyelvük a *kárpáti cigány* nyelvjárás, ezt azonban hazánkban már csak néhány településen, Erdélyben és a Felvidéken szélesebb körben beszélik. Hagyományos foglalkozásaik: zenészek, szegkovácsok, patkolókovácsok, vályogvetők.

rudari: Görögországban, Bulgáriában és Romániában élnek, nyelvük nem a cigány, hanem egy régies román nyelvjárás. Nevük jelentése 'bányász'. v.ö.→*beás*

ruskaja roma: Oroszcigány. Oroszországban élnek, nyelvük az északkeleti ágba tartozik.

rusurja: Oroszországból származó Dél-amerikai cigány népcsoport. Eredetileg a →*khelderašokhoz* tartoztak.

S, Š

serburja: Szerbiából származó Dél-amerikai cigány népcsoport. Eredetileg a →*khelderašokhoz* tartoztak. Nem azonosak a szintén szerbiai →*mačvaja* csoporttal.

serviko roma: Szlovákiai csoport, a →*pajibanoval* rokon. Hagyományosan zenészek, szegkovácsok, patkolókovácsok, vályogvetők.

sinti:A szó eredeti jelentését a 'társ', 'csoport-béli', 'rokon' szavakkal lehet körülírni. Alternatív elnevezéseik a *németcigány* illetve ugyanebben az értelemben a *romani nyamcicko rom*. Az első nyelvi réteg északnyugati ágához tartozó csoport. Döntően Franciaországban, a Benelux államokban, Észak-Olaszországban, Németországban és Ausztriában élnek, de kisebb szóróványaik megtalálhatóak más országokban is. Jelentős hányaduk vándorol, vagy hosszabb-rövidebb ideig él csak egy helyben, utána máshol telepedik meg. Csoportjaik: *manuš*, *eftavagario*, *estrai haro*, *piemontezi*, *lombarda*, *mučino* stb., hazánkban a *hinsnar* és a *šlejfar*

sinti piemontezi: A →*sintik* egyik alcsoportja.

spoitori Ónozők. Nagyobb városok peremkerületeiben élnek Románia-szerte.

šlejfar: A kis létszámú magyarországi →*sintik* egyik alcsoportja.

T

ticsán: A →*beások* (teknővájók) legkisebb létszámú csoportja, a Tisza-mentén élnek.

U

ursar: Medvetáncoltató cigányok, a Balkánon sokfelé megtalálhatók. Egyes csoportjaik *ursar* mások *mečkar* néven ismertek, és vannak csoportok, melyekre a két kifejezést párhuzamosan alkalmazzák

V

vatraš: 'Tüzhelyes' cigány, más néven *kheretuno* azaz 'házas'. A romániai letelepített cigányok elnevezése. A csoport nem homogén, román nyelvterületen a →*román cigányokra* erdélyi magyar nyelvterületen pedig a →*magyarcigányokat* értik alattuk. Mindkét csoportra jellemző, hogy egyes közösségeik még beszélik, mások pedig már nem beszélik a cigány nyelvet.

vextosari Régiségkereskedők. Balkáni →*oláh cigány* csoport.

vlaixo rom: Két, egymásnak ellentmondó értelemben is használatos. **1.** A *vlašiko rom* változataként a jelentése →*oláh cigány* **2.** A szó másik értelmezése pedig éppen a *vlašiko rom* kifejezéstől határolódik el, és jelenti a →*román cigányokat* (szemben a más csoportra vonatkozó *oláh cigány* kifejezéssel).

vlašiko rom: →*oláh cigány*

X (hh,x)

xaladitko roma: Az északkeleti nyelvi csoportba tartozó cigányok Lengyelországban és Fehéroroszországban.

xorahane roma: A kifejezés jelentése 'török cigány', és több értelemben használatos. **1.** Általában Balkán iszlám vallású cigányait jelenti, nyelvjárástól, szűkebb népcsoporttól függetlenül. v.ö. →*dasikane roma*. **2.** Bulgáriában jelenti azokat a cigányokat, akik az Oszmán Birodalom széthullása után fokozatosan keresztény hitre tértek, de nevükben a mai napig őrzik korábbi vallásuk emlékét. **3.** Azok a cigány csoportok, melyek a romani nyelv mellett a török nyelv archaikus változatát is megőrizték. Ilyen csoportok élnek Romániában, Bulgáriában, Makedóniában és Görögországban. **4.** Török cigánynak nevezik azokat a törökországi cigányokat, akik cigányul már nem beszélnek csak törökül. Ők saját magukra természetesen nem a cigány nyelvű *xoraxane roma*, hanem a török *čingen, türkije čingen* kifejezést alkalmazzák.

Z

zargar: Iráni cigány népcsoport, mely hosszabb európai tartózkodás után telepedett ott meg. Nyelvük a romani balkáni ágához tartozik.

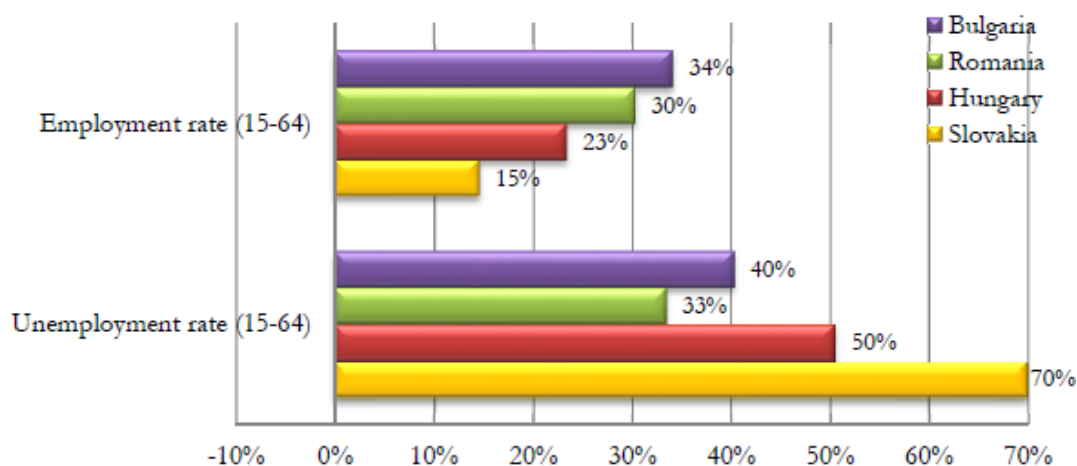
2.1. Munkaerőpiac⁴

A cigányság alacsony foglalkoztatottságának legfontosabb okai az általánosan alacsony képzettségük és a széleskörű faji megkülönböztetés. Sokszor bújk meg az alacsony foglalkoztatottsági ráta mögött fekete, be nem jelentett alkalmazás és ki nem fizetett munkavégzések.

Először megvizsgáljuk a gyökereit az alacsony foglalkoztatottsági indikátoroknak. A cigányság fizetett munkavállalási rátája megdöbbentően alacsony (ILO mérések alapján, lásd alábbi tábla)

sz. ábra: A cigányság foglalkoztatottsági és munkanélküli rátája K-K-Európában

⁴ Vera Messing: POLICY PUZZLES WITH THE EMPLOYMENT OF ROMA in: Green, pink & silver? The future of Labour in Europe. (szerk: Miroslav Beblavy, Ilaria Maselli, Marcela Veselkova.) www.ceps.eu

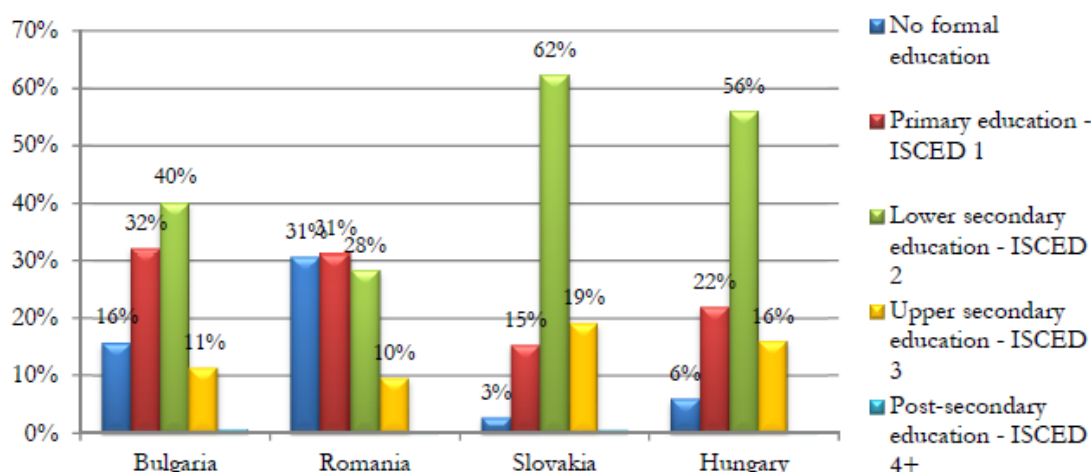

2.1.1. Az alacsony foglalkoztatási ráta okainak azonosítása

Az alacsony foglalkoztatási mutatók mögött számos egymást átfedő ok azonosítható, amelyek hatása felerősíti egymást.

- A romák alacsony foglalkoztatási rátájának legjelentősebb oka Európa-szerte a drámai alacsony iskolai végzettség okozta munkaerő-piaci hátrányok, szemben az adott országokban a többségi társadalom értékeihez képest. Az UNDP regionális roma felmérése megállapította, hogy Bulgáriában és Romániában rendkívül magas az írástudatlanság (a felnőtt romák 13% -a, illetve 25% -a analfabéta), és némi javulás ellenére továbbra is jelentős a fiatal roma felnőttek körében. Magyarországon és Szlovákiában azonban ez nem igaz: ezekben az országokban az alacsony foglalkoztatási arány fontos magyarázó tényezője a munkaerőpiacon szükséges alapvető készségek hiánya.

sz. ábra: Oktatási szintek a felnőtt cigány lakosság körében, négy közép-kelet-európai országban

Jelentős különbségek vannak a megkérdezett országok között: Romániában a legrosszabb helyzet áll fenn, ahol a felnőtt romák egyharmadának nincs formális végzettsége, és csak egyharmaduk rendelkezik ISCED2 vagy annál magasabb szintű végzettséggel. Magyarországon és Szlovákiában a helyzet szignifikánsan jobb: a romák többsége középiskolát végzett. A középiskolai végzettség (ISCED 3), amely a stabil és formális foglalkoztatás küszöbének tekinthető, a romák körében minden országban ritka.

Noha az oktatásban elért eredmények jelentős javulást mutatnak, a legtöbb országban a fiatalabb generációk képzettségi szintje szignifikánsan magasabb, mint az idősebb korosztály esetében, ám Romániában és Bulgáriában az oktatás hiánya továbbra is súlyos probléma még a legfiatalabb korosztály számára is.

Az alacsonyan képzett munkaerő munkaerő-piaci hátrányai jelentősen különböznek az európai országokban: Szlovákiában és Magyarországon az alacsony iskolai végzettségűek nagyobb hatással vannak a foglalkoztatási mutatók alakulására. Ennek okai strukturálisak: az eltérés részben azzal magyarázható, hogy az egyes országok nemzetgazdaságának szerkezetében, foglalkoztatási struktúrájában jelentős eltérés van. Azaz pl. ha egy országban olyan gazdasági ágazatok (pl. építőipar, idegenforgalom és mezőgazdaság) erősebbek, amelyek képesek felvenni az alacsonyan képzett roma munkaerőt, akkor jobbak a mutatók is. Ez a helyzet Romániában, Bulgáriában és Spanyolországban. Ellenben Szlovákiában és Magyarországon (Kelet- és Délkelet-Szlovákia; Északkelet-Magyarország és Délnyugat-Magyarország) tartós és strukturális jellegű leszakadó térségek jöttek létre, ahová beragadtak a cigány lakosok.

Az adókat, a társadalombiztosítási járulékokat és a minimálbért, a munkabérek költségeit elemző jelenlegi országspecifikus szabályozást elemző kutatás alapján a következők is megállapíthatók: a magas bérköltségek fontos hatással lehetnek az alacsonyan képzett népesség hivatalos foglalkoztatottsági szintjére, mivel azok hatással vannak a multinacionális vállalatok befektetési és leányvállalat létrehozásával kapcsolatos döntéseiben. Pl. Romániában és Bulgáriában, ahol a munkavállalók minimálbéren történő foglalkoztatásának összes költsége 2011-ben 174 euró, illetve 197 euró volt, a romák lényegesen nagyobb arányban vannak foglalkoztatva (az UNDP szerint 34% és

30%), mint Magyarországon és Szlovákiában (23%, illetve 15%), ahol az alacsony iskolai végzettséggel is 410 euró, illetve 421 euró volt a teljes bérköltség.

Az alacsony roma foglalkoztatási ráta további oka a jól dokumentált tény, miszerint a romák Közép- és Délkelet-Európában egyértelmű diszkriminációnak vannak kitéve, különösen a munkaerőpiac belépési pontján: az állásinterjúk és a kiválasztási eljárás során (lásd EU MIDIS, 2009). Empirikus kutatások megerősítették, hogy az etnikai diszkrimináció nyílt jellegű Romániában, Bulgáriában, míg Szlovákiában és Magyarországon a hátrányos megkülönböztetés rejtett formái észlelhetők inkább, pl. a roma nevekkel vagy külsődleges jelekkel rendelkező pályázókat további magyarázat nélkül visszautasítják. Spanyolországban a külsődleges jelek alapján történő megkülönböztetés sokkal kevésbé jelent problémát. Ehhez hozzá adódik az a többségi társadalomban élő sztereotípa is, amely szerint a romák magas munkanélküliségének oka a munka iránti hajlandóság hiánya – emiatt a berögzült téves és általánosító észlelés miatt a munkaadók is óckodnak a cigányok alkalmazásától. A romák magas munkanélküliségét magyarázó okok közül egy másik, a többségi társadalomban élő sztereotípa, miszerint a cigányok hajlamosak kihasználni a jóléti rendszereket, és inkább segélyekből, támogatásokból élnek, mintsem dolgoznak. (Ezt egyébként a munkaerőpiaci jellegű, háztartásvizsgálatok, kutatások megcáfolták.)

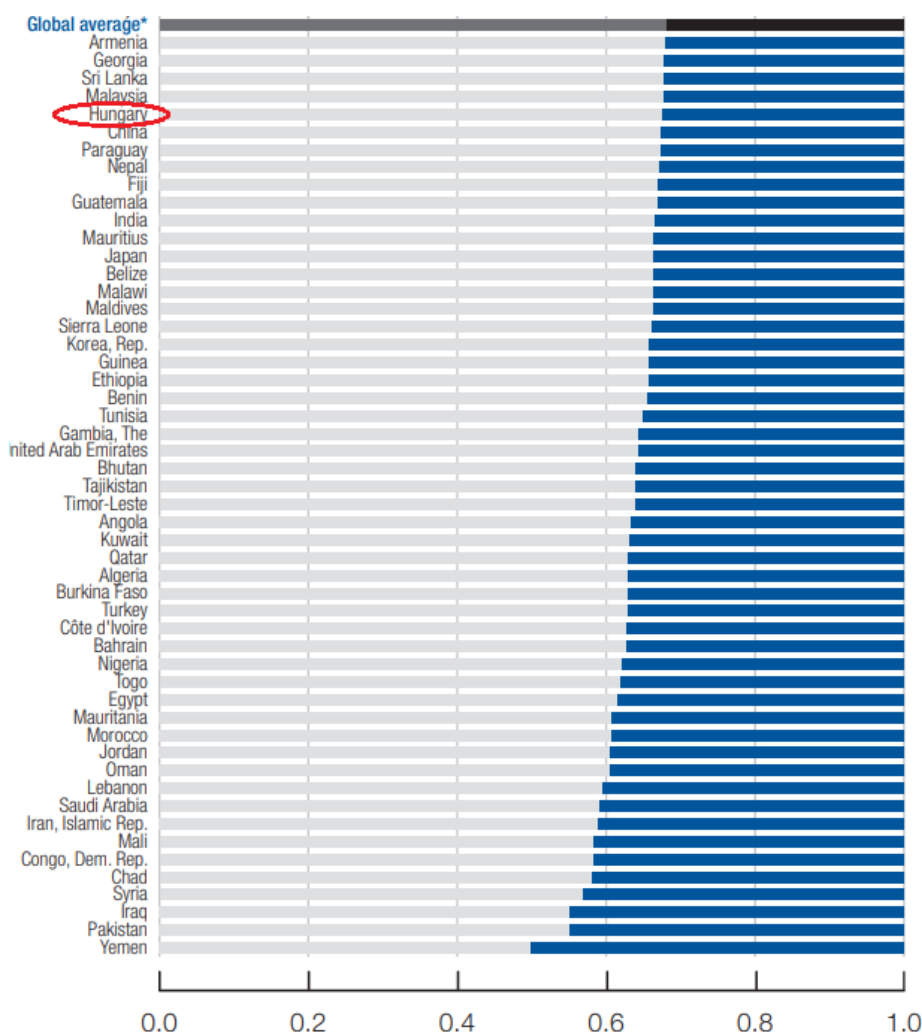
2.2. Roma nők helyzete

A 2018-as *Global Gender Gap Report*⁵, a nemzetközi, nemek közötti különbséget oktatási, gazdasági, politikai és egészségügyi tényezők mentén mérő kutatás szerint a globális rangsorban Magyarország kevéssel az átlag alatt, 0,674 ponttal a 102. helyen áll Malajzia és Kína között, ami ráadásul a nemzetközi átlag (0,68) alatt van.

Az uniós tagországok mindegyike az átlag felett szerepelt, Finnország egyike azoknak az országoknak, amiket a *European Institute for Gender Equality (EIGE)* nemi szempontból egyenlőként tart számon Belgium, Spanyolország és Svédország mellett.

⁵ Global Gap Index 2018 http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2018.pdf

sz. ábra: Nemi egyenlőség országoként, 2018

Forrás: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2018.pdf

Az EIGE nők helyzetét négy dimenzió mentén mutatja be a tanulmány, melyben szerepel a politikai részvétel, gazdasági életben való részvétel, az oktatás és egészség témakör.

A politikai felhatalmazás az, ahol a nemek közötti különbség továbbra is a legnagyobb a 149 országra kiterjedő mérésben és az összes alindexet figyelembe véve. Áruzkodó adat, hogy egyetlen ország sem volt, amelyik elérte volna a maximális pontszámot. Még ennek az alindexnek a legjobban teljesítő szereplő országában, Izlandon is 33%-os különbséget mértek a nemek politikában való részvételében, a női politikai befolyás tekintetében. A politikai szerepvállalásra vonatkozó indexen Izland, Norvégia, Ruanda, Banglades, és számos nyugat-európai ország (Anglia, Franciaország, Németország stb.) végzett az első tízben. Magyarország a 142. lett (0,045 ponttal).

A második alindex, ahol a nemek közötti különbség továbbra is nagy, az a gazdasági részvétel és a gazdasági életben való lehetőségek dimenziója. Tizenkilenc országban - elsősorban a Közel-Kelet és az Észak-Afrika régiójából - a különbség több mint 50%-os, 94 országban még legalább 30% -os a különbség, és mindössze 14 ország volt olyan, ahol nagyon magas volt az egyenlőségre adott pontérték (azaz ezek az országok 80 pont vagy afeletti értéket kaptak, pl. Norvégia, Litvánia,

Svédország, Bahama, Burundi, Fehéroroszország, Botswana stb.). A nők gazdasági életben való jelenléte szempontjából Magyarország a 68. helyen végzett (0,068 pont), az első tízbe olyan országok kerültek be, mint Guinea, Benin, Bahama, Svédország, Litvánia, Fehéroroszország, Kamerun.

Az iskolai végzettség tekintetében a nemek közötti különbség jelentősen kisebb, mint pl. a gazdasági vagy a politikai dimenzióban mért eredmények. Átlagban a két nem közti rés csak 5%-ot tett ki. Harminchat országnak sikerült a maximális pontszámot elérni, és további 49 ország ért el a pontozás során legalább 99%-ot. Az oktatási helyzet tekintetében Magyarország szintén a középmezőnyben, a 66. helyen (0,994 pont) végzett, olyan országok kerültek a megosztott első helyre (azaz a maximális 1 pontot megszerezve), mint pl. Malájzia, Finnország, Norvégia, Németország, Újzéland, Dánia, Costa Rica, Bahamák, Észtország, Ausztria, Ausztrália stb.

Az egészség területén (a nők születéskor várható életkora és az egészséges várható élettartam értékek alapján) volt a nemek közötti különbség a legkisebb az összes dimenzióban: átlagosan 4%. Bár egyetlen ország sem érte el a teljes pontszámot, 74 ország érte el legalább a 98% -ot, és mind a 149 országra jellemző volt, hogy a két nem közti egyenlőség megközelítette 90% -ot. Az egészségügy tekintetében szerepelt Magyarország a legjobban: a globális rangsorban a 42. helyet szerezte meg (0,979 pont).

sz. ábra: A nemek közti különbség globális index szerinti és aldimenziók szerinti értékei Magyarországon, 2018

Country	GLOBAL INDEX		ECONOMIC PARTICIPATION AND OPPORTUNITY		EDUCATIONAL ATTAINMENT		HEALTH AND SURVIVAL		POLITICAL EMPOWERMENT	
	Rank	Score (0–1)	Rank	Score (0–1)	Rank	Score (0–1)	Rank	Score (0–1)	Rank	Score (0–1)
Kenya	76	0.700	37	0.734	122	0.929	1	0.980	82	0.159
Viet Nam	77	0.698	33	0.740	101	0.972	143	0.957	99	0.124
Greece	78	0.696	64	0.684	73	0.992	99	0.971	88	0.138
Suriname	79	0.695	93	0.638	77	0.991	87	0.973	71	0.177
Eswatini	80	0.694	58	0.694	86	0.989	1	0.980	104	0.112
Lesotho	81	0.693	88	0.650	1	1.000	1	0.980	86	0.143
Czech Republic	82	0.693	87	0.651	1	1.000	1	0.980	87	0.140
Slovak Republic	83	0.693	83	0.657	1	1.000	1	0.980	91	0.135
Madagascar	84	0.691	48	0.714	115	0.950	82	0.974	96	0.127
Indonesia	85	0.691	96	0.629	107	0.967	79	0.974	60	0.193
Kyrgyz Republic	86	0.691	78	0.662	79	0.991	1	0.980	93	0.130
El Salvador	87	0.690	121	0.582	75	0.992	1	0.980	57	0.206
Myanmar	88	0.690	35	0.738	98	0.976	61	0.977	133	0.069
Ghana	89	0.688	25	0.753	120	0.935	119	0.968	117	0.097
Brunei Darussalam	90	0.686	26	0.752	84	0.990	113	0.969	145	0.031
Malta	91	0.686	106	0.614	1	1.000	114	0.969	81	0.159
Cyprus	92	0.684	70	0.679	48	0.998	125	0.967	120	0.092
Cambodia	93	0.683	45	0.719	119	0.938	75	0.975	108	0.102
Senegal	94	0.682	123	0.564	132	0.880	69	0.976	30	0.308
Brazil	95	0.681	92	0.645	1	1.000	1	0.980	112	0.101
Liberia	96	0.681	41	0.729	141	0.792	118	0.968	47	0.236
Azerbajjan	97	0.680	47	0.716	33	1.000	146	0.941	137	0.063
Armenia	98	0.678	73	0.675	35	1.000	148	0.939	115	0.099
Georgia	99	0.677	85	0.654	60	0.996	123	0.967	119	0.093
Sri Lanka	100	0.676	125	0.549	90	0.988	1	0.980	65	0.188
Malaysia	101	0.676	84	0.656	1	1.000	83	0.974	131	0.072
Hungary	102	0.674	68	0.680	66	0.994	42	0.979	142	0.045
China	103	0.673	86	0.653	111	0.958	149	0.915	78	0.164
Paraguay	104	0.672	98	0.623	67	0.994	96	0.972	114	0.100
Nepal	105	0.671	110	0.608	123	0.926	128	0.966	66	0.185
Fiji	106	0.669	112	0.603	76	0.991	42	0.979	107	0.104

Forrás: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2018.pdf

A kutatásunk szempontjából foglalkozunk a cigány népesség helyzetével, de ezen belül is külön foglalkoznunk kell a cigányságon belül is leghátrányosabb helyzetű cigány nőkkel kapcsolatos jellegzetességekkel. A nemi egyenlőség tekintetében rendelkezésre álló nemzetközi kutatások ide

vonatkozó eredményei alapján kitérünk olyan szempontokra, mint az oktatás, diszkrimináció, mentális és fizikai egészség, emberkereskedelem stb.

Az alábbiakban az *Empowerment of Roma Women within the European Framework of National Roma Inclusion Strategies*⁶ c. dokumentum alapján mutatjuk be a cigány nők európai helyzetét.

Romákkal és különösen roma nőkkel szembeni diszkrimináció

A cigányság továbbra is áldozata az etnikai és nyelvi alapú diszkriminációnak valamennyi uniós tagállamban. Ez a diszkrimináció a cigány közösségeket a szegénység és társadalmi kirekesztettség ördögi körében tartja (az európai cigányság több, mint 90%-a él szegénységben). A cigányság körében több országban is gyakori az analfabetizmus, a gyerekek iskolalátogatása alacsony. A helyzet még rosszabb a nők esetében, mert ők számtalan féle diszkrimináció áldozatai még saját közösségükben is.

Általában elmondható, hogy a cigányság gyakran él szegregált, izolált körzetekben, ahol az életkörülmények szegényesek, gondot jelent a tömeges együttélés és az alapvető ellátások hiánya. Ez magával hozza a cigány emberek egészségügyi problémáit, különösen a nők és gyerekek esetében. A cigányság jellemzően alacsony mértékben használja az egészségügyi ellátórendszert, ennek oka az egészségügyi dolgozók negatív, diszkriminatív hozzáállása is, ami szintén kihat a cigányság születésszabályozó szolgáltatásokkal való kapcsolatára is.

Az előítéletek és negatív sztereotípiák mély gyökerekkel bírnak Európában és az utóbbi években ezeket felerősítik a politikai vezetők és véleményvezérek rasszista vagy stigmatizáló kijelentései, melyek akár lincseléshez is vezethetnek (lásd magyarországi neonáci megmozdulások). Az írott és sugárzott média jellemzően csak negatív, szociális problémákkal vagy bűncselekményekkel kapcsolatos kontextusban beszél a cigányságról, de mellőzött és ismeretlen téma a köztudatban is a cigányság történelme, történelmi szenvedései.

A következőkben a főbb jelenségeket külön-külön is bemutatjuk.

A cigányság jogi helyzete

A cigányság jogi helyzete országonként és csoportonként változik, egyrészt a csoportok migrációs periódusai alapján, másrészt az egyes országok nemzeti vagy etnikai kisebbségi megközelítése alapján. Néhány, hosszú ideje letelepedett csoport tagjai az adott ország állampolgárai, emellett nemzeti vagy etnikai kisebbségként elismertek és a teljes állampolgárság alapján megilleti őket az uniós belül való szabad mozgás joga.

Vannak országok, ahol egyes csoportokat menekülteknek vagy menedékkérőknek tekintenek és nincs tartózkodási engedélyük; más országokban szintén menekültként vagy menedékkérőként kezelik ugyan őket, de a hivatalos jogi státusz elismerése nélkül.

Az utóbbi két évtizedben a cigányság különböző okokból (erőszakos kitelepítés, szegénység) a kelet-európai országokból tovább vándorolt az unión belül vagy kívülre. Ezeket a közösségeket bizonytalan jogi státusz, magas sérülékenység jellemzi, a jogokhoz való hozzáférésük korlátozott.

⁶ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/23b9fbc1-b3e5-4606-b5b7-1ca9e16949e5/language-en>

A cigányság nemzeti kisebbségként elismert Svédországban, Norvégiában, Belgiumban, Spanyolországban, Németországban és az Egyesült Királyságban, etnikai kisebbségként pedig Ausztriában, Magyarországon, Romániában, Szlovákiában és Lengyelországban. Az etnikai kisebbségként elismerés hiánya az ezen státusból eredő jogokhoz való hozzá nem féréssel jár, ideértve a speciális politikákat és diszkrimináció ellenes intézkedéseket is.

Egy jelentős része az uniós cigányságnak nem rendelkezik semmilyen hivatalos jogi státusszal. Ez egy alapvető probléma, hiszen erősen befolyásolja a szociális biztonsághoz, egészségüghöz, oktatáshoz való hozzáférést, az életkörülményeket, valamint a közösségi és politikai életben való részvétel lehetőségét. Állampolgárság nélkülüként nagyobb a diszkrimináció kockázata is. Az FRA jelentés szerint „több tízezer cigány él állampolgárság nélkül. Nincs születési anyakönyvi kivonatuk, személyi igazolványuk, útlevelük vagy egyéb iratuk, gyakran alapvető jogokat is megtagadnak tőlük az oktatás, egészségügy, szociális rendszer területén és nincs szavazati joguk”.

Az iratokhoz való hozzáférés és a hatékony állampolgári joggyakorlás legfőbb akadályai az extrém szegénység és marginalizáció. Az összes uniós tagország erős elköteleződése szükséges ezeknek a strukturálisan diszkriminatív körülményeknek a legyőzéséhez.

Nemi egyenlőség a családban, cigány közösségben

A patriarchális családi rendszerben a cigány nők a férfiaknak alárendeltként élnek, ugyanakkor a nők és férfiak viszonya különböző az egyes csoportokban és nemzetiségekben. A legtöbb cigány közösségben a fiatal lányok választási lehetőségei nagy mértékben függenek a család és a közösség szabályaitól és érdekeitől.

Kontroll a cigány nők teste felett

A hagyományos patriarchális közösségekben a fiatal lányokat tiltják a közösségi élettől, a közösséget nem hagyhatják el egy családtag kísérete és felügyelete nélkül. A lány szüzessége nagyon fontos a család becsülete szempontjából és az esküvőket jellemzően hagyományos módon, de többnyire nem legálisan elismert formában tartják. A tisztaság megőrzése különös fontosságú és a legtöbb csoportban a szüzesség bizonyítékát a közösség előtt bemutatják és megünneplik. A lányok szülei pénzt kapnak a fiúk szüleitől, egy kérdőíves kutatás alapján Rómában egy szép, fiatal, szűz lányért fizetett összeg elérheti a 80.000 eurót. Az elrendezett házasság és a gyermekházasság gyakori és a cigány nők által is elfogadott gyakorlat.

Egy bolgár kérdőíves kutatás szerint:

„A cigánylányokat kora gyerekkortól arra tanítják, hogy a legfontosabb dolog a család. A családi életre való felkészítés nagyon korai gyerekkorban kezdődik. Mielőtt elkezdene iskolába járni, egy cigány lánynak tudnia kell, hogyan gondoskodik a személyes higiénéről, hogyan tartsa tisztán a házat, hogyan söpörjön (szegényebb háztartásban) vagy hogyan porszívózzon (gazdagabb házakban), hogyan intézze a mosást (néhány közösség ragaszkodik hozzá, hogy a férfiak és nők ruháit külön kell mosni), hogyan töröljön port, hogyan mosogasson, segítsen a főzésben vagy hogyan gondoskodik a kisebb testvérekről, rokon gyerekekről. A fiatal feleség jellemzően közös háztartásban él a férj szüleivel és ellenkezés nélkül el kell fogadnia az anyósa és férje által szabott rendet és az ő hatalmukat. Súlyos sértésnek tartják, ha a fiatal feleség akár a legcsekélyebb mértékben nem

engedelmeskedik az anyós főzéssel, takarítással, mosással, vasalással, a férjről és a szülőkről való gondoskodással, a más rokonok előtt való viselkedéssel kapcsolatos igényeinek. Az engedély nélküli távozás otthonról vagy más engedetlenségek büntetést vonnak maguk után. Elvárás, hogy a fiatal feleség olyan gyorsan essen teherbe és szüljön, ahogy az lehetséges. A terhesség elmaradása okként használható a házasság felbontására és a lány elkergetésére. A fiatal lányokat tartják hibásnak, ha nem esnek teherbe azonnal vagy elég gyorsan. A gyermek születése, különösen fiú esetében, elsőként a férj és a férj anyjának szociális státuszát növeli, és csak ezt követően az anyáét.”

Ugyanezen bolgár kutatás szerint

„A fiatal asszonyoktól elvárják, hogy jó és gondoskodó anyák, háziasszonyok, feleségek és menyek legyenek, és ezzel párhuzamosan folyamatosan bizonyítsák termékenységüket. Ez jellemzően a második és harmadik gyerek rövid időn belüli megszületésével bizonyított. A legtöbb hagyományos családban, ha az első gyerekek lányok, a fiatalasszonynak addig kell szülnie, míg fiú nem születik. Akár el is kergethetik az asszonyt a családból, ha folyamatosan lányokat szül. Az abortusz szintén a női termékenység és a férfi „potenciál” bizonyítéka, ezért sok hagyományőrző közösségben tilos a nők számára a fogamzásgátlás. 2009-ben megfelelően iskolázott fiatal cigány nők Samokov-ból azt mondták, hogy sem a férjük, sem az anyósuk nem engedné meg „presztizs” okokból a fogamzásgátlást. A jó feleség azzal mutatja ki a férje iránti szeretetét, hogy készen áll „a vérevel és fájdalommal fizetni a férfi öröméért”. Ráadásul, a kocsmai beszélgetések során, ha a férfi arról panaszkodhat a barátai előtt, hogy már megint abortuszra kell a pénz, azzal közvetetten azt demonstrálja a férfi, hogy „milyen erős a magja”, azaz mekkora a szexuális ereje. A cigány nők felelősek teljes egészében a háztartásért, a férj kívánságainak teljesítéséért, a gyerekeknevelésért és a férj szüleinek gondozásáért.”

Kapcsolati erőszak

A kapcsolati erőszak társadalmilag elfogadott Kelet-Közép-Európában (még ha a kapcsolati erőszak nem is minden típusa de sokszor tabuként, magánügyként félrenéznak felette az emberek), mint a férfi hatalmának („*férfi princípium*”) legális, megtűrt és tabusított eszköze, kifejezése. Nincs ez másként a cigány közösségekben sem. A szociális és védő szolgáltatásokhoz való hozzáférése a cigány nőknek nagyon nehéz a hivatalos intézmények és cigány közösségek közötti általános bizalmatlanság miatt, illetve azért, mert félnek a család és közösség támogatásának elvesztésétől.

Emberkereskedelem és szexuális kizsákmányolás

Az alacsony szocio-ökonómiai körülmények és az alacsony oktatási szint magával hozza a magas fokú veszélyeztetettséget a cigány nőknél, és növeli a prostitúció és emberkereskedelem kockázatát. Becslések szerint a kelet-európai országok emberkereskedelmi áldozatainak 50-80%-a cigány.

Oktatás

A romák helyzetével kapcsolatos felmérés rávilágít arra, hogy a fiatal roma felnőtteknek csak 15% -a rendelkezik középiskolai általános vagy szakképzettséggel. A kelet-európai országok nemek szerinti bontásban szereplő adatai azt mutatják, hogy a roma nők iskolai végzettsége alacsonyabb, mint a roma férfiaké és a nem roma nők iskolázottsági szintjéhez képest is lényegesen alacsonyabbak.

Kijelenthető, hogy az iskolázottság hiánya a roma nőket szinte minden országban jobban sújtja, mint a roma férfiakat. Bulgáriában pl. a roma nők 23% -a nem kapott formális oktatást.

Közvetlen és közvetett hátrányos megkülönböztetés

Számos elem hozzájárul a romák és a roma nők alacsony iskolai végzettségéhez: ilyen pl. diszkrimináció. Ennek jele pl. az oktatási rendszerben az is, ha származásuk alapján hátrány éri őket. Az iskolaérettségi vizsgálatok után a cigány gyerekek automatikus bekerülése a fogyatékkal élő gyermekek „speciális iskoláiba”, vagy a roma gettóiskolákban illetve az összes olyan iskolai osztályban, ahol magas roma gyerekek aránya (roma osztályokban) az oktatás szisztematikus szegregációjának formái nyilvánulnak meg. Ezenkívül a lakhatási körülmények befolyásolják a gyermekek iskolába járását: ilyen pl. az iskolába való bejutás nehézségei, valamint a kilakoltatás fenyegetettsége.

Belső megkülönböztetés: diszkrimináció a roma közösségben

Ami a belső megkülönböztetést illeti, a patriarchális csalárendszer és a roma közösségekben meglehetősen differenciált nemi szerepek túl korai életkorban terhelik a nőket a családi felelősségvállalással. A gyermekházasság befolyásolja a lányok iskolai végzettségét, aláássa az oktatáshoz való jogukat és korlátozza jövőbeli foglalkoztatási lehetőségeiket. Különösen igaz ez Albánia, Magyarország, Litvánia, Portugália, Románia, Szerbia és Koszovó területén.

A foglalkoztatáshoz és a munkakörülményekhez való hozzáférés

Számos akadály korlátozza a roma nők elsődleges munkaerőpiachoz való hozzáférését. A diszkrimináció akkor fordul elő, amikor munkát keresnek. Az alacsony iskolázottság növeli a nők kiszolgáltatottságát, és a társadalmi kirekesztés és a szegénység egyik fő tényezője.

A Bulgáriában, a Cseh Köztársaságban, Magyarországon, Romániában és Szlovákiában végzett kutatás azt mutatja, hogy minden negyedik dolgozó roma kijelenti, hogy munkakörülményei kedvezőtlenebbek, mint az azonos munkát végző nem cigányoké. Ezenkívül az egyetemi végzettséggel rendelkező romák többsége etnikai hovatartozással kapcsolatos munkát talált leginkább, például közösségi munkát, a szociális szakmában helyezkedtek el, vagy a romákkal foglalkozó közszolgáltatásban dolgozik.

A tipikus városi telepek, amelyek a városok peremén vannak, vagy a gazdaságilag hátrányos helyzetű régiókban lévő kistelepüléseken élő romák eleve helyzetükből fakadóan akadályozva vannak a munkaerőpiacra jutásban.

Belső kulturális eredetű diszkrimináció a munkaerőpiacra jutásban

Ezen kívül a külső strukturális és kulturális akadályokon túl a roma nőknek meg kell birkóznuk azzal, hogy erősen korlátozza a családjuk, elsősorban férfi tagjaik és szokásrendszerük a közösségükön kívüli fizetett munkavállalás és a gazdasági függetlenség lehetőségeit. A patriarchális családi rendszerben a nők elszámoltathatók, függő helyzetben vannak, ami a roma nők munkaerő-piaci integrációját jelentősen nehezíti.

Fizikai és mentális egészség

Az átmeneti szegénység, a földrajzi elszigeteltség, az egészségügyi szolgáltatók általi közvetlen megkülönböztetés, a kormányzati politikák miatt kialakult közvetlen és közvetett hátrányos megkülönböztetés, a személyes dokumentumok hiánya, a cigányok és az egészségügyi szolgáltatók közötti kommunikációs akadályok jelentik az egészségügyi ellátáshoz való egyenlő hozzáférés fő akadályait. De épp ilyen befolyással van a nők egészségi helyzetére az is, hogy a legtöbb roma közösségben a nők egészségügyi és anyasággal kapcsolatos döntéseit gyakran család vagy a közösség befolyásolja.

Emiatt a kelet-európai roma népesség várható élettartama körülbelül 10 évvel rövidebb, mint a teljes népesség várható élettartama.

A mintában szereplő legtöbb roma nő (88%) ismeri a fogamzásgátló módszereket, ám csaknem egyharmada (36%) azt állítja, hogy soha nem használt semmilyen módszert. Lényegében az abortusz a fő fogamzásgátló módszer a roma nők 78% -a körében.

Lakhatás

A romák lakhatási szegregációja egyértelműen kiderül Bulgáriában, Cipruson, a Cseh Köztársaságban, Franciaországban, Görögországban, Magyarországon, Olaszországban, Litvániában, Lengyelországban, Portugáliában, Romániában, Szlovákiában, Szlovéniában és Spanyolországban.

A szegregációt nem megfelelő, rossz vagy akár rendkívül bizonytalan életkörülmények kísérik a romák számára, akik gyakran nem férnek hozzá elektromos áramhoz, hulladékgyűjtő szolgáltatáshoz, csatornázáshoz vagy ivóvíz hálózathoz. De gyakori körükben az önkényes lakásfoglalás és az ezzel együtt járó kilakoltatás is.

A roma nők a család fő gondozói, sokuk háztartásbeli; ezért életük nagy részét a házban, vagy akörül töltik. A nem megfelelő lakhatási feltételek befolyásolják a család valamennyi tagjának, de különösen a nők, a gyermekek és az idősek egészségi állapotát.

2.3. Romániai és magyarországi romák helyzetének összehasonlítása

A kutatás szakmai tervének megfelelően tovább szűkítettük a célcsoport bemutatását két Kárpát-medencei vizsgált ország, Románia és Magyarország vonatkozásában. Mind két ország cigány lakosságával kapcsolatban hasonló dimenziókat próbáltunk összevetni (pl. foglalkoztatás, egészségügy, oktatás, lakhatás, diszkrimináció, emberkereskedelem) és dimenzióként a főbb megállapításokat emeltük ki a *Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation* által 2014-ben publikált szakmai országjelentési anyagokból.

A cigánypasztoráció tárgyalásához alapvető fontosságú a célcsoport meghatározása: definiálni szükséges, hogy kiket tartunk a cigánysághoz tartozónak és mi a jellemzője e kisebbségi csoportba tartozó állampolgároknak. Ez alapján tudjuk ugyanis megmondani, hogy a cigánypasztorációs

tevékenységet hol és kiknek a körében kell végezni, illetve, hogy mik azok a módszerek, amikkel elsősorban a magyarországi cigányságot (de az erdélyit is) el tudja érni a katolikus egyház.⁷

2.3.1. A Civil Society Monitoring Report főbb megállapításai Romániára

*A Civil Society Monitoring on the Implementation of the National Roma Integration Strategy and Decade Action Plan in 2012 in Romania*⁸ c. országjelentés alapján a következőket mondhatjuk el:

A román stratégia legfőbb irányai: oktatás és egészségügy. Cél az oktatás terén: óvoda és iskola-látogatás, alacsonyabb hiányzás. Egészségügyi célok: oltási kampányok szervezése, háziorvosi bejelentkezések, stb.

Egy 2011-es kutatás szerint a cigány gyerekek felülreprezentáltak a román gyermekvédelmi intézményekben és rendszerben. Ennek számtalan oka van, leggyakoribb: szegénység, a szülők munkanélkülisége, nem megfelelő lakhatási és egészségügyi körülmények, a gyerekekről való születéskori lemondás (szülészeten felejtés). Probléma, hogy jogi fogalma a kiskorú veszélyeztetésének, bár azt meghatározza a jog, hogy milyen körülmények vezethetnek a szülői jogok megvonásához. A tiszta eljárásjogi szabályok ilyen hiányának is rossz hatása lehet a cigány gyerekekre és családokra. A cigány szülőkkel szembeni intézményi diszkrimináció bizonyított a gyermekvédelmi rendszerben, beleértve a bíróságokat is. Szintén nem kapnak megfelelő védelmet a gyerekek az intézményi rendszerben sem, gyakori a fizikai abúzus, rossz bánásmód és diszkrimináció az állami gondoskodás során. Aránytalanul magas számú intézeti gyereket speciális oktatásban kap helyet, ami negatívan hat a fejlődésükre és oktatásukra. Szintén gyakori az intézeti gyerekeknél, hogy eltávolodnak gyökereiktől vagy elveszítik etnikai identitásukat, mert hiányoznak az identitással kapcsolatos programok, nincsenek cigány gondozók az otthonokban.

A törvényi szabályozás és kormányzati, valamint NGO programok ellenére nincs érzékelhető fejlődés a cigány nők diszkriminációja kapcsán.

A cigányság felülreprezentált az emberkereskedelem áldozatai között Romániában, ők teszik ki a többségét a koldulásra, rabszolgamunkára kényszerített vagy szexuálisan kizsákmányolt áldozatoknak. A megelőző és védő szolgáltatások legkevésbé sem fókuszálnak a cigányokra. Nagyon kevés cigány részesült áldozattá válást megelőző vagy védelmi szolgáltatásokban, a rendszer nem tudja csökkenteni a veszélyeztetettségüket.

A diszkrimináció-ellenes jogszabályok nem definiálják, nem kezelik a szegregációt, a szabályok erre csak áttételesen terjednek ki.

⁷ A Magyar Görögkatolikus Egyház cigányok között végzett missziója 1937-2016 között. Balogh Győző János PhD értekezése, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar Hittudományi Doktori Iskola, Budapest, 2019.

⁸ Civil Society Monitoring Report on the implementation of the National Roma Integration Strategies and Decade Action Plan in 2012 and 2013 in HUNGARY. 2013 by Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation https://www.researchgate.net/publication/317264400_Updated_Civil_Society_Monitoring_Report_on_the_implementation_of_the_National_Roma_Integration_Strategies_and_Decade_Action_Plan_in_2012_and_2013_in_HUNGARY

Az eddigi, diszkriminációt megelőző és megszüntetését célzó oktatási programok csak korlátozott részvétel és korlátozott célok mellett valósultak meg, szignifikáns hatásuk nem volt a rendszerre.

Egy 2011-es, 5-8. osztályos tanulók között 3 régióban végzett kutatás szerint a cigány tanulók gyakrabban vannak hátra ültetve az osztályteremben, mint nem cigány társaik.

Egy 2012-es tanulmány szerint az iskolai diszkrimináció gyakran fizikai erőszakban ölt testet. Cigány gyerekek gyakrabban áldozatai a tanári veréseknek, mint nem cigány társaik: egy reprezentatív mintás kutatásban a cigány gyerekek 14%-a, míg a nem cigány gyerekek 6%-a számolt be tanári erőszakról. Nem csoda, hogy a cigány gyerekek nagyobb része írja le az iskolát barátságtalan környezetként, ahol feszültnék, szomorúnak, érzelmileg sérülékenynek, szegénylősnek érzi magát.

Nincs róla adat, kutatás, de a jelentés alapján az rajzolódik ki, hogy nem a szegregált cigányiskolák létrehozása a jellemző, hanem a rendes iskolai rendszerben a tanulók elkülönítése az osztályokon belül.

Egy 2011-es kutatás szerint a válaszadók 10%-a dolgozott folyamatosan az elmúlt két évben, 6% dolgozott időnként, hosszabb időszakokra, 32% dolgozott néhány alkalommal, 52% egyáltalán nem dolgozott az elmúlt két évben. Az összes munkanélküli (70% nő és 52% férfi) közül 8% férfi és 1% nő volt nem regisztrált munkanélküli és csak a férfiak 2%-a regisztrált munkanélküli.

A munkanélküli cigányok esetében a férfiak 49%-a, a nők 78%-a háztartásban foglalkoztatottnak mondta magát, vagy szociális segélyt kapott (15% férfi, 5% nő), nyugdíjas volt (13% férfi, 9% nő), tanuló (6% férfi és 3% nő), rokkantsági ellátást kapott (3% férfi, 2% nő). Az összes munkanélküli emberből 56% állította, hogy szeretne dolgozni (23% munkát is keresett éppen), és 40% nem kíván munkát vállalni.

2011-ben a cigányság munkanélküliségi rátája 48,6% volt, szemben a teljes népesség 7,4%-os arányával. 58 százalékuk 25 év alatti fiatal, 47,5% 25-55 év közötti és 32,8% 55 év feletti.

sz. táblázat: A cigányság munkanélküliségi rátája Romániában

	Roma from Romania (2011) ²¹⁹	Romania (2011) ²²⁰
Employment rate	36.3%	58.5%
Unemployment rate	48.6%	7.2%
Activity rate for young people (15-24)	73.5%	23.8%
Professional status – employees	24.1%	67.3%
Professional status – self-employed with or without employees, other	59%	31.5%
Part-time employment	65.4%	10.4%

Source of data: Preoteasa A, Șerban M, Tamovschi D. (2012). *The Roma situation in Romania, 2011. Between social inclusion and migration*, Soros Foundation Romania, 2011, and Romanian Statistical Institute, 2012

2011-es tanulmányi adatok szerint 53% él vidéki környezetben, 31% városban, de külvárosi területeken, és csak 4% él a városközpontokban. 67% él szegregált, etnikailag homogén közösségekben, izolálva a helyi közösség többi tagjától. Vidéken ez az arány még rosszabb, 74% él szegregáltan.

Az ivóvízhez való hozzáférés kritikus probléma a vidéki környezetben, a falusi cigányok alig 23%-ának van hozzáférése az ivóvíz szolgáltatáshoz, míg városi környezetben ez az arány 56%.

2.3.2. A cigányság helyzete Magyarországon

Mielőtt a Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation szervezet 2013-ban publikált országjelentésére⁹ rátérnénk, egy 2019-ben elkészült szakmai anyag A Magyar Görögkatolikus Egyház cigányok között végzett missziója 1937-2016 között c. anyag, Balogh Győző János PhD értekezése¹⁰ alapján néhány fontosabb gondolatot szeretnénk hozzáfűzni a definíciós kérdéshez.

2.3.2.1. Cigány népesség nagysága

Balogh Győző a következőket írja tanulmányában:

A cigánysággal kapcsolatos kutatások alapkérdése, hogy kit tekintünk cigánynak. A népek, és nemzetiségek határvonalai sosem élesek, de mint látni fogjuk ezt a határvonalat a magyarországi cigányság köré hatványozottan nehéz lenne megrajzolni.

A magyarországi cigányok jelentős része nem vallja meg etnikai hovatartozását a hivatalos statisztikai vagy egyéb felmérésekben – bár mint szenzitív adat, erre csak célzott kutatásokban kérdeznek rá, illetve soha nem kötelező jelleggel. A hivatalos statisztika mellett a kutatók évtizedek óta igyekeznek más becslési módszerekkel is felmérni a magyarországi cigányok számát. A 2011. évi népszámlálás adatai szerint 315 583 fő vallotta magát cigánynak.¹¹ A népszámlálás során a cigánysághoz való tartozást az etnikai és nyelvi hovatartozásra vonatkozóan kiterjesztően használták. A nem statisztikai alapú megközelítésben leggyakrabban azt a módszert alkalmazzák, hogy azokat tekintik cigánynak, akiket a környezetük a nyelvük, életmódjuk, bőrszínük alapján az emberek cigánynak tartanak. A módszer a statisztikai adatgyűjtéssel szemben felfelé torzít: sok esetben a szegényeket is cigánynak tekintik.

⁹ Civil Society Monitoring Report on the implementation of the National Roma Integration Strategies and Decade Action Plan in 2012 and 2013 in Romania. 2013 by Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation http://autonomia.hu/wp-content/uploads/2016/04/civil-society-monitoring-report_en.pdf

¹⁰ A Magyar Görögkatolikus Egyház cigányok között végzett missziója 1937-2016 között. Balogh Győző János PhD értekezése, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar Hittudományi Doktori Iskola, Budapest, 2019.

¹¹ http://www.ksh.hu/nepszamlalas/nemzetisegi_adatok_sb

A legtöbb ilyen felmérés 400 000 és 900 000 fő közé tette a cigányok számát¹². Egyes mai megszólalók akár egymillió főre is teszik a magyarországi cigányok jelenlegi számát¹³.

Ugyan a cigányság körében még mindig a háromgyermekes családmódel a leggyakoribb, a cigány nők korábban, és több gyermeket vállalnak, mint a nem-cigány nők, de a négynél több gyerekes cigány nagycsalád körükben is eltűnőben van – ezért vélhetően emelkedő számuk mögött inkább mérsékelt növekedési tendencia húzódhat meg.

A magyarcigányok (magyar cigányok formában is) vagy magyar nyelvű romungrók közé tartozik a magyarországi cigányok többsége, mintegy kétharmada. Többségükben a kárpáti cigányoktól származnak. Magyarország szinte minden jelentősebb településén élnek, és a Kárpát-medence több más magyarlakta vidékén (Felvidék, Kárpátalja, Székelyföld) is laknak. Külföldön önmagukat magyarnak vallják, míg szülőföldjükön általában cigányok, akik megkülönböztetik magukat a nem cigányoktól. Ennek ellenére a többi cigány csoporthoz képest szervezettebben integrálódtak a magyar társadalomba.¹⁴

2.3.2.2. Nyelvhasználat

A cigányság nem egységes nyelvi szempontból, több nyelvjárás is van, de az is igaz, hogy jelentős többségük nem is beszéli egyik cigány nyelvet sem. A 2011. évi népszámláláson 70 749 fő mondta, hogy valamelyest (anyanyelvként vagy családi, baráti körben) használja valamelyik cigány nyelvet. Ez a csoport is megoszlik azonban az alapján, hogy melyik nyelvet, nyelvjárást beszélik a kérdezettek. Mivel a cigányság a fentiek alapján nehezen definiálható, és a cigányok létszámára vonatkozó valós adatokat sem ismerhetjük, azt sem tudjuk megmondani, hogy a valóságban hány magyarországi cigány beszél cigányul.

Azaz a cigányok meghatározó többsége nem kötődik a cigány nyelvekhez. Távolról sem beszélhetünk tehát arról, hogy „a cigányok” körében végzett sikeres evangelizációhoz és pasztorációhoz a cigány nyelven keresztül vezetne az út. A cigányul beszélő, nyelvi hagyományait őrző közösségek körében ez minden bizonnyal fontos eszköz, de a cigányok többségét ezen a módon nem lehet mindig megszólítani.

2.3.2.3. Földrajzi megoszlás

Ugyan Magyarország minden régiójában élnek cigányok, de a cigány lakosság földrajzi eloszlása nem egyenletes és nem követi a régiók lakosságárányát sem.

¹² Péntes János, Tátrai Patrik, Pásztor István Zoltán: A roma népesség területi megoszlásának változása Magyarországon az elmúlt évtizedekben in Területi Statisztika, 2018, 58(1): 3–26 (<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/terstat/2018/01/ts580101.pdf>) 9. p.

¹³ P Tóth Nóra: „Tartozom a cigányoknak az evangéliummal” – Interjú Orsos Zoltán celldömölki plébánossal. Magyar Kurír, 2019. október 29. <https://www.magyarkurir.hu/nezopont/-kezdjuk-el-vegre-komolyan-venni-az-istent-interju-orsos-zoltan-celldomolki-plebanossal>

¹⁴ https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyarcig%C3%A1nyok#cite_note-1

A Debreceni Egyetem 2010-2013 között készült felmérése szerint a magyarországi cigányság közel fele (48%) él az ország észak-keleti régióiban, Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon,¹⁵ míg ebben a két régióban az ország népességének valamivel több, mint negyede (27%-a) lakik¹⁶. A Dél-Dunántúlon a magyarországi cigány népességnek szintén valamivel nagyobb hányada él (11%) mint amekkora arányt a régióban élők képviselnek az ország összlakosságához viszonyítva (9,39%). Ez tehát az a két terület az országon belül, ahol a cigányság a régiós népességátlagot meghaladó arányban él.

További körülbelül egyötödük (21,8%) a Közép-Magyarországi régióban él – amely régió belül meghatározó Budapest, ahol a cigányok körülbelül hetede (13,8%) él. Jóval kevesebben vannak a ritkább településszerkezetű Dél-Alföld régióban és Dél-Dunántúlon is, ahol körülbelül a magyar cigányság egy-egy tizede él (8,9% és 11%), valamint Közép-Dunántúlon (6,1%).

Mint a különböző kutatások eredményéből látszik, Magyarországon homogén cigány népességről nem beszélhetünk. A magyarországi cigányság sem nyelvi-kulturális, sem földrajzi szempontból nem alkot egységet, így jelenleg egy egységes cigány identitás kialakulásának feltételeiről sem beszélhetünk.

Súlyponti területként megjelölhető három térség: 1. az ország észak-keleti és északi¹⁷ része, 2. Budapest és 3. a dél-dunántúli területek, de régióként, tájegységenként, sőt akár falvanként változik, hogy melyik közösség miként él, milyen nyelvi-kulturális szokásaik vannak.

Ezért – vonta le a következtetést Balogh Győző János – *aligha lehet egységes módszertant kialakítani „a cigányság” körében végzett pasztorációs tevékenységhez.*¹⁸

2.3.3. A Civil Society Monitoring Report főbb megállapításai Magyarországra

A Civil Society Monitoring Report on the Implementation of the National Roma Integration Strategy and Decade Action Plan in 2012 in Hungary c. országjelentés alapján a következők mondhatók el:

A romákat az élet szinte minden területén megkülönböztetik. A romák foglalkoztatási rátája az 1990-es évek eleje óta 30% alatt volt.

¹⁵ Péntes János, Tátrai Patrik, Pásztor István Zoltán: A roma népesség területi megoszlásának változása Magyarországon az elmúlt évtizedekben, *Területi Statisztika*, 2018, 58 (1): 3–26. 11. p.

¹⁶ Magyarország népességének regionális megoszlására lásd: KSH: 2011. évi népszámlálás. 3. Országos adatok, Budapest, 2013 (http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_03_00_2011.pdf) 3.1.1 A népesség száma, népsűrűség 84-97 p.

¹⁷ A hazai nemzetiségek demográfiai jellemzői in *Statisztikai Tükör*, 2015/82, 2015. december 16. 3. p. (http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nemzetiseg_demografia.pdf)

¹⁸ A Magyar Görögkatolikus Egyház cigányok között végzett missziója 1937-2016 között. Balogh Győző János PhD értekezése, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar Hittudományi Doktori Iskola, Budapest, 2019.

A roma gyermekek szegregációja széles körben elterjedt: körülbelül egyharmada szegregált osztályokban részesül oktatásban (1200 olyan osztály található, amelyben kizárólag a roma tanulók vesznek részt.) A középosztálytól érezhető szelekciós nyomás meghatározó szerepet játszik az oktatási egyenlőtlenségek kialakulásában, amelynek eredményeként nagy különbségek figyelhetők meg az oktatási színvonalában. A magyar oktatási rendszer, és az egyházi iskolák képzései során alkalmazott szelekciós mechanizmusok is hozzájárulhatnak és fenntarthatják a társadalmi egyenlőtlenségek kialakulását, azaz növelhetik a családi háttérből fakadó hátrányokat.

Magyarország származási ország, tranzitország és rendeltetési ország a nők és lányok szexuális kizsákmányolására irányuló emberkereskedelem, valamint a kényszerszolgálat célzó, elsősorban a férfiakat érintő emberkereskedelem szempontjából.

A roma közösségeket, és a gyermekek otthonaiban nevelt roma gyermekeket (ahol a roma gyermekek felül reprezentáltak) különösen veszélyezteti ez az emberi jogok megsértése. A roma gyermekek jogainak érvényesítése szinte az összes stratégiai beavatkozási területet érinti: a szociális, oktatási és egészségügyi területeken a gyermekeket érintő intézkedések közvetlenül kapcsolódnak a gyermekek alapvető jogaihoz.

A roma gyermekek etnikai hátrányos megkülönböztetést tapasztalnak az intézményi gondozások, közszolgáltatások során.

A jelenlegi helyzetet átfogóan elemzi a roma nők magyarországi problémáit, és számos releváns területet azonosít, ahol beavatkozásra van szükség: oktatás, egészségügy, lakhatás, nemek közti egyenlőség, munkaerőpiacra való kijutás korlátjai.

A magyarországi romákkal foglalkozó felmérések eredményei alapján, a 15 és 64 év közötti romák 23%-a foglalkoztatott volt, 61% -uk képzetlen munkavállalóként, és a roma munkanélküliek 66% -a volt korábban (munkahelye megszűnése előtt) képzetlen munkavállaló.

Egy másik felmérés szerint a 35-50 éves korosztályban a rendszeres munkát végző roma férfiak aránya körülbelül egyharmada a nem roma férfiakénak, és a roma nők foglalkoztatási helyzete (csak 16% -uk foglalkoztatott) sokkal rosszabb, mint a nem roma nőké, vagy a roma férfiaké. A roma nőket gyakorlatilag kizárták a foglalkoztatásból, olyan őket ért hátrányok, mint pl. az alacsony képzettség, a családban a háztartási munka aránytalan megoszlása, vagy a gyermekek napközi intézményei korlátozott hozzáférése miatt.

A roma foglalkoztatás esélyét az oktatás határozza meg. A középfokú végzettséggel rendelkező romák számára az állás esélye 27-szer nagyobb, mint az oktatás nélküli romák esetében.

Az Egyesült Nemzetek Fejlesztési Programja által 2011-ben közzétett adatok szerint a nem roma férfiak 39%-a és a nem roma nők 40%-a esetében végeztek szívbetegségekkel kapcsolatos szűréseket, vizsgálatokat, míg ugyanez a roma férfiak 25% -ánál; és a roma nők 29% -ánál tapasztalható csak. Ugyanezen forrás szerint a roma férfiak 46% -a és a roma nők 49% -a nem fér hozzá alapvető gyógyszerekhez, míg ugyanez igaz csak a nem roma férfiak 22% -ára; és a nem roma nők 23% -a.

Ugyanezen forrás szerint a roma férfiak 46% -a és a roma nők 49% -a nem fér hozzá alapvető gyógyszerekhez, míg ugyanez a nem roma férfiak 22% -ára; és a nem roma nők 23% -ára igaz.

Több nemzetközi jelentés is felhívja figyelmet a szegénység egészségügyi kockázataira, különös figyelmet fordítva a roma gyermekekre, akik körében pl. magas kockázati faktort jelent a drogfogyasztás, dohányzás. a roma tinédzserek 45% -a dohányzik rendszeresen, míg a nem roma tinédzserek 18% -a. A 13–16 éves roma tinédzserek 22% -a már használt valamilyen kábítószer, míg a nem roma tinédzsereknek csak a 2% -a.

A magyar lakásállományt a magántulajdonban lévő házak uralják. Az önkormányzati bérlakások alacsony aránya súlyos akadályt jelent a munkaerő-piaci mobilitás szempontjából. A szociális bérlakások hiánya miatt az alacsony jövedelmű háztartások nagy része magántulajdonban lévő házakban kénytelen élni, de ezeknek a házaknak a nagy része a települések periferiáin helyezkedik el és alacsony komfortfokozatú. Különösen érinti ez a cigányságot is.

A romák lakhatási helyzete jelentősen rosszabb, mint az átlag népességé. Az UNDP 2011. évi felmérése szerint a romák 29% -a rossz minőségű otthonokban vagy gettóban él (a nem roma népesség 8% -ával szemben); 30% -uknak nincs hozzáférése a jó minőségű / nyilvános vízellátáshoz, egyharmaduknak nincs hozzáférése a csatornahálózathoz, míg ezek a körülmények a nem roma lakosság mindössze 8% -ára, illetve 12% -ára vonatkoznak csak.

A roma népesség sokkal zsúfoltabban él: egy roma embernek 21,6 m² területe van, ami körülbelül a nem roma népesség lakósűrűségi adatának a fele (40 m² / fő). A romák fele (52%) olyan háztartásokban él, amelyeknek valamiféle hátralékuk van (főleg víz- és villamosenergia).

Ami más közép-kelet-európai országokkal szemben Magyarországon kedvezőbb, hogy a romák 84% -a inkább vegyes közösségekben él, mint a szegregátumokban, gettóban.

3. A VALLÁSOSSÁG HELYZETE ÉS SZEREPE AZ EURÓPAI UNIÓ TAGÁLLAMAIBAN

Missziós szempontból fontos, hogy pontosan meghatározásra kerüljön a cigány közösség vallási igénye, vallásuk mélysége és egyházzal való találkozásuknak rendszeressége. Óriási veszteségeket okozhat az, ha már a kezdetekben rossz benyomást keltünk és elriasztjuk a potenciális híveket. Ezért fontos, hogy az ő ismereteik szintjén, az ő igényeikkel megegyező módon kezdjük az evangelizálást.

Kutatási adatok cáfolják a Hermann Antal által bevezetett *mimicri* kifejezést, mely arra utalt, hogy a cigányoknak nincs igénye a vallásra, csupán a jobb elfogadás érdekében utánozzák vallási vonatkozásban is befogadó közösségeiket.

A karizmatikus közösségeknél többször alkalmazott ún. „*bennszült gyülekezetplántálási modell*” hamarabb vagy jobban képes aktivizálni a potenciális tagokat, mint az egyéb gyülekezetek evangelizálási módszerei. A cigány származású, cigánypasztorációt/missziót végző személyek már egy új evangelizációs szintet képviselhetnek, alkalmazásuk igen hatékony módszer a cigány közösségek létrehozásában és megtartásában. Ennek előnye a kulturális ismeretek, hátránya hogy a hívek a bizalmas légkör, kapcsolati szokások miatt elbagatellizálják a pappal való viszonyt.

Parokiális szempontból nagyon fontos, hogy a meglevő közösségeket minél magasabb szinten bevonjuk az egyházközség közösségi életébe.

A cigányok között végzett misszió gyors elterjedésének sikere mögött az áll, hogy nem csupán a lelkes, a pap befektetett munkája nyomán érik el a cigányságot, mint célcsoportot, hanem a közösség tagjait (elsősorban a közösséggel szimpatizáló cigány személyt, személyeket) is jól tudják aktivizálni.

Az új közösség előír bizonyos erkölcsi szabályokat, viselkedési formákat. Csak azok a cigány hívők tudnak hosszabb távon megmaradni a vallási közösségekben, akik internalizálni képesek az új csoportnormákat.

A cigánypasztoráció során érdemes kifejezetten a cigányságot érintő témájú prédikációkkal, élménydús liturgikus elemekkel (tömjénezés, kormenetek, olajkenetek, áldások, szenteltvízzel való hintés) számukra elfogadhatóbbá tenni az egyházi közeg liturgikus életét. Érdemes a cigányokat érintő példázatokot hozni a prédikációban is, és a szertartást színesíteni a saját dalaikkal (pl. énekes, gitáros élményszerű bibliakör).

Az alacsony iskolai végzettség miatt a többség nehezen követi a liturgiát. Ezért le kell egyszerűsíteni azon emberek számára, akiknek a vallási nyelvezet nehézséget okoz (könnyen érthető kommunikáció).

34 országra kiterjedő, és a Pew Kutatóközpont által a közelmúltban végzett felmérés szerint összességében a közép- és kelet-európaiak nagyobb valószínűséggel inkább vallásosak, mint a nyugat-európaiak. Ugyanakkor a Nyugat-Európa nem minden országában mértek egységesen alacsony vallásosságot (azaz nem mondható, hogy a nyugat-európai emberek inkább szekularizált társadalomban élnek), és nem minden közép- és kelet-európai országban sem egységesen magas a vallásossági index.

Magyarország az alsó harmadba tartozik: a nagyon vallásos felnőttek aránya a teljes magyar felnőtt népességben 17%. Ezzel szemben Románia a lista élén áll: a nagyon vallásos felnőttek aránya a teljes román felnőtt népességben 55%.

3.1. Vallásosság az Európai Unió tagállamaiban¹⁹

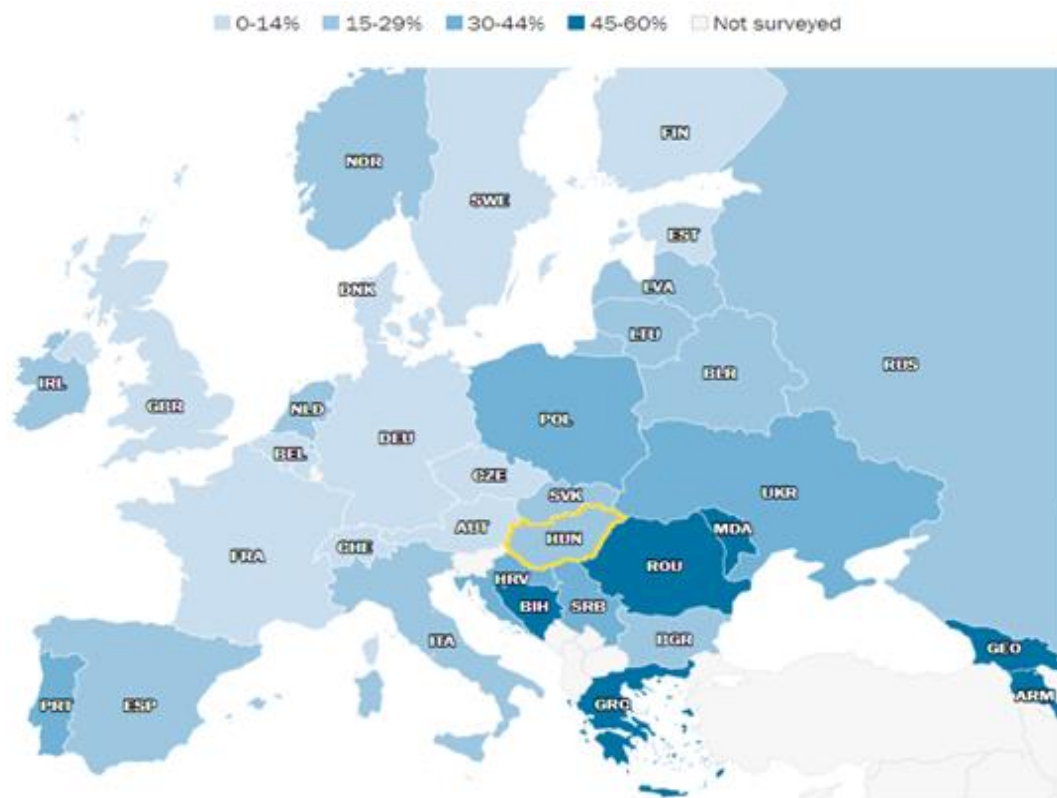
A vallás fontosság a témánk szempontjából azért lényeges, mert bemutatja azt a közeget, melyben a pasztorációs tevékenységet kéne végezni. Egy eleve a vallásra kevésbé fogékony társadalomban ez nehezebb, míg egy olyan országban, ahol a nagyon vallásos felnőttek aránya a teljes társadalomban magas, ott ez könnyebben végezhető.

Az európaiak általában kevésbé vallásosak, mint a világ más részein élők. A 34 országra kiterjedő, és a Pew Kutatóközpont által a közelmúltban végzett felmérés szerint országonként azonban jelentős különbségek vannak a vallásos elkötelezettség szintjeiben²⁰. Az alábbi ábra ezt szemlélteti.

sz. ábra: a nagyon vallásosak aránya Európában

¹⁹ Megjegyzés: Az indexet úgy alakítják ki, hogy a vallásosságot négy különféle mérés kombinációjával mérik: 1. a vallás mindennapi életben betöltött szerepe (önértékelés alapján), a szertartásokon való jelenlét, az ima gyakorisága és az Istenbe vetett hit. A válaszadók mind a négy kérdés mentén 1-est kapnak, amelyben magas szintű vallási elköteleződés mérhető, 0-át kapnak minden olyan intézkedésnél, amelyben közép szintű vallási elköteleződést, és -1-et kapnak minden olyan dimenzióban, amelyen alacsony vallási elköteleződés mérhető.

²⁰ Forrás: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/12/05/how-do-european-countries-differ-in-religious-commitment/>

Az alábbi ábra azt mutatja, hogy összesítésben hogyan alakul a 34 európai ország rangsora vallásosság tekintetében (az egyes országokban a „nagyon vallásos” felnőttek arányát mutatja az ábra).

Mit jelent az „nagyon vallásos” valaki? Nagyon vallásosnak tekinthető az, akinek a vallás kiemelten fontos az életében, havonta legalább egyszer részt vesz vallásos szertartáson/miséen, naponta legalább egyszer imádkozik, és szilárdan hisz Istenben. Az elemzésbe beletartozik minden olyan felnőtt lakos, aki azt állítja, hogy a négy dimenzió közül legalább kettőnél maximális értéket kapott, miközben e négy terület egyikén sem kapott alacsony értékelést: azaz legalább egyhavonta látogat vallásos szertartást/miséet, legalább naponta imádkozik, erős a hite Istenben és azt mondják, hogy a vallás nagyon fontos számukra a mindennapi életükben is. De akkor is ebbe a kategóriába sorolta a kutatás a válaszadót, ha valaki az egyik dimenzió mentén alacsony szintű vallásosságáról számol be (például ritkán vagy soha nem vesz részt misén), akkor továbbra is „nagyon vallásosnak” kell tekinteni, ha a másik három intézkedés során viszont maximális értéket kapott. Azaz nem az ortodoxiát, vagy a bigottságot jutalmazta magas pontszámmal a kutatás, hanem azt, ha valaki valamelyik egyház tanítása szerint él, és a négy mért dimenzióban magas, vagy maximális értéket kapott.

A kombinált mérés használata azt mutatja, hogy összességében a közép- és kelet-európaiak nagyobb valószínűséggel inkább vallásosak, mint a nyugat-európaiak. Például Örményországban és Görögországban, vagy Romániában a felnőttek nagyjából fele nagyon vallásos. Eközben Dániában, Svédországban és az Egyesült Királyságban csak körülbelül minden tizedik ember minősül nagyon vallásosnak ezen kritériumok alapján.

Hasonló minta mutatkozik akkor is, ha a vallásos elkötelezettség négy mérőszámát külön-külön vizsgáljuk: ebben az esetben is kijelenthető, hogy általában a közép- és kelet-európaiak életében

fontosabb a vallásosság, mint a nyugat-európaiak életében, hiszen átlagban legalább havonta egyszer vesznek részt vallási szertartáson, minden nap imádkoznak, és szilárdan hisznek Istenben.

Ugyanakkor a Nyugat-Európa nem minden országában mértek egységesen alacsony vallásosságot (azaz nem mondható, hogy a nyugat-európai emberek inkább szekularizált társadalomban élnek), és nem minden közép- és kelet-európai országban sem egységesen magas a vallásossági index. Például a portugál felnőttek 37% -a rendkívül vallásos, jóval több, mint más nyugat-európai országban, és a rangsorban azonos pozícióban áll Lengyelországgal (de igaz ez Olaszországra is). A Cseh Köztársaság és Észtország vallásossági szintje hasonló pl. Dániához, és észrevehetően alacsonyabb, mint a legtöbb más közép- és kelet-európai országban mért érték.

sz. ábra: A nagyon vallásos felnőttek aránya a teljes felnőtt népességben, országonkénti bontásban

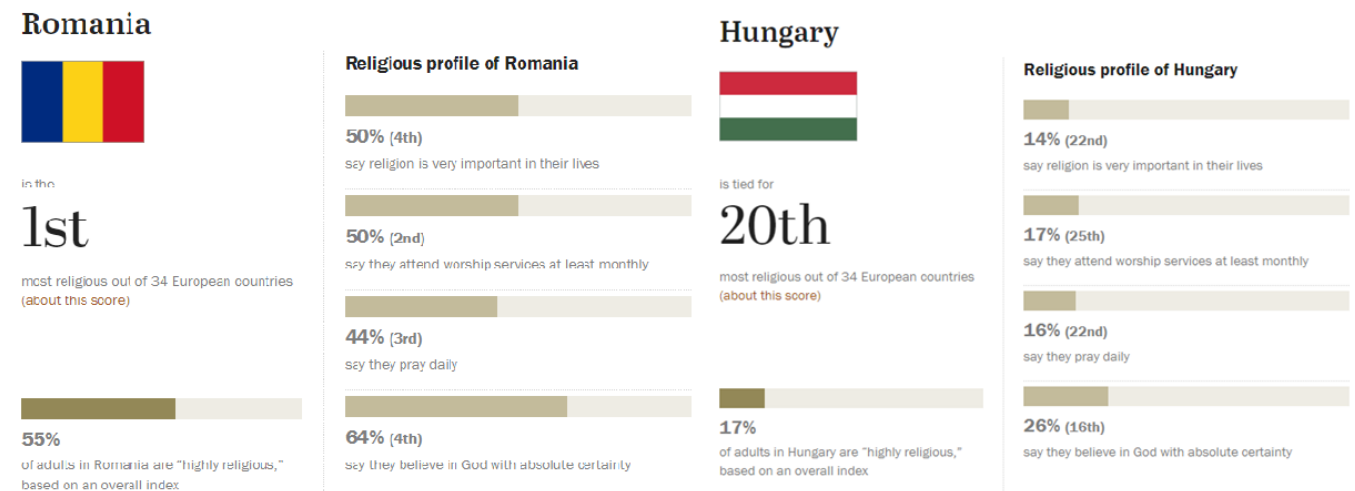
1.	Romania	55%
2.	Armenia	51%
3.	Georgia	50%
4.	Greece	49%
5.	Moldova	47%
6.	Bosnia	46%
7.	Croatia	44%
8.	Poland	40%
9.	Portugal	37%
10.	Serbia	32%
11.	Ukraine	31%
12.	Slovakia	29%
13.	Belarus	27%
13.	Italy	27%
15.	Ireland	24%
16.	Lithuania	21%
16.	Spain	21%
18.	Bulgaria	18%
18.	Netherlands	18%
20.	Hungary	17%
20.	Norway	17%
20.	Russia	17%
23.	Latvia	15%
24.	Austria	14%
25.	Finland	13%
26.	France	12%
26.	Germany	12%
26.	Switzerland	12%
29.	United Kingdom	11%

30. Belgium	10%
30. Sweden	10%
32. Czech Republic	8%
32. Denmark	8%
34. Estonia	7%

Magyarország az alsó harmadba tartozik: a nagyon vallásos felnőttek aránya a teljes magyar felnőtt népességben 17%. Ezzel szemben Románia a lista élén áll: a nagyon vallásos felnőttek aránya a teljes román felnőtt népességben 55%.

Az alábbi ábra a két ország (Románia és Magyarország) dimenziók szerinti bontását mutatja be. Ez alapján az látszik, hogy Magyarországon a négy dimenzió közül a legmagasabb értéket a szilárd istenhit kapta, míg a többiben hasonlóan alacsony értékkel szerepeltünk a mérésben. Románia esetben kijelenthető, hogy nagyon sokan szilárdan hisznek Istenben, valamivel alacsonyabb értéket kapott az, hogy átlagban legalább havonta egyszer vesznek részt vallási szertartáson és fontos a mindennapi életükben a vallás szerepe, ugyanakkor már jóval kevesebben vannak azok, akik minden nap imádkoznak.

sz. ábra: az egyes dimenziókban mért értékek összehasonlítása

3.2. A keresztény cigányok vallásossága Magyarországon²¹

A következő fejezet szemelvényeit Balogh Győző János: *A Magyar Görögkatolikus Egyház cigányok között végzett missziója 1937-2016 között* c. phd dolgozatából emeltük át, melyben a szerző részletesen áttekinti a keresztény cigányok vallásosságának jellemzőit, illetve a katolikus egyházhoz fűződő viszonyukat.

Ebben a fejezetben, a szűken vett értelemben a Magyarországon élő cigányság kereszténységhez fűződő viszonyát járjuk körbe Balogh Győző János munkája nyomán. Továbbá a hazánkban élő cigányok nem csupán a kereszténységhez, hanem magához a Katolikus Egyházhoz való viszonyát is feltárja. A cigányok között fellelhető vallásosságot három lépcsőfokban jellemzi, mely a vallási közeggel tartott kapcsolat erőssége alapján alapszik.

Gyetvai-Rajkai szerzőpáros szerint a vallásszociológiában három különböző vallásossággal kapcsolatos alapállapotot szoktunk megkülönböztetni. „1. A hitvalló kereszténység mindenekelőtt egy személyes Istenben való hittel, egyházi szertartások rendszeres látogatásával, vallási közösséghez tartozással és azzal jellemezhető, hogy az élet céljának Istent tekintik. 2. A kulturális kereszténységet ritka vallásgyakorlat jellemzi és a bizonytalan hit együtt jár a vallási kultúra elemeiből való szabad egyéni választással (vallás-mix). 3. A harmadik típusra a vallási hitek és gyakorlatok teljes elutasítása jellemző.”²²

A befogadó egyházi közeg részéről gyakori hiba az, hogy bizonyítékként említik sok esetben a cigányok megtérése ellenében azt, hogy vallásosságuk babonás elemeket tartalmaz néhány esetben a megtérést követően is. Ennek nyomai a vándorlásra mutatnak vissza mivel a vándor életmód következménye volt az adott társadalom vallási kultúrájának átvétele, korábbi vallási szokások megtartása mellett.²³ (Érdemes megjegyezni, hogy ez a nem cigány közösségek tagjai körében is sok esetben megfigyelhető.)

Úgy tűnik, hogy sok esetben a vallási közösséghez történő csatlakozás oka a Szentírással kapcsolatos mélyebb spirituális érintettség²⁴ (nem pedig egy vallási vezető személye, a személyes kapcsolatok intenzitása és jellege, vagy a család hatása). A spirituális-kognitív tartalom meghatározónak látszik akkor, amikor egy cigány ember vallási közösséget keres.²⁵

²¹ A Magyar Görögkatolikus Egyház cigányok között végzett missziója 1937-2016 között - Balogh Győző János PhD értekezése. Témavezető: Dr. Kuminetz Géza professzor Hittudományi Kar Hittudományi Doktori Iskola, Budapest, 2019.

²² GYETVAI, G.-RAJKI, Z., *Cigánymissziós mozgalmak hatása Magyarországon*, Cigány Módszertani és Kutató Központ, Békés 2014, 156.

²³ Vo: ZUBOR, Z., *Cigánypasztoráció Magyarországon*, in Kethano Drom http://www.kethanodrom.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=2856:ciganypasztoraciomagyarorszagon&catid=62:tarsadalomciganysag&Itemid=86

²⁴ GYETVAI, G.-RAJKI, Z., *Cigánymissziós mozgalmak hatása Magyarországon*, 158.

²⁵ A Magyar Görögkatolikus Egyház cigányok között végzett missziója 1937-2016 között - Balogh Győző János PhD értekezése. Témavezető: Dr. Kuminetz Géza professzor Hittudományi Kar Hittudományi Doktori Iskola, Budapest, 2019.

Egy kutatás során melyet a Cigány Módszertani és Kutató Központ (CMKK) végzett 2014-ben száz különböző felekezetű és eltérő vallási műveltséggel rendelkező cigány embert kérdeztek meg arról, hogy mi volt az oka vallási közösségükhöz való csatlakozásuknak.²⁶

A megkérdezettek 41,97%-a azt a választ adta, hogy a Szentírás egy nekik szóló üzenete hatására csatlakoztak vallási közösségükhöz.²⁷ Ebből arra lehet következtetni, hogy spirituális-kognitív tartalom volt a meghatározó sok esetben a csatlakozás pillanatában. Érdekes módon nem a barátok, családtagok, lelkészek, misszionáriusok vonzottak be az új tagot, az előzőleg említett felmérés szerint, hanem sokkal inkább a személyes istenélmény, a személyes üzenet, mely később spirituális élménnyé lényegül, kezdetben lehet a vallási tartalom, de maga a spirituális légkör is, mely audio-vizuálisan gyakorol hatást a hívőre vallási közegben, pl. a templom ikonosztáziója, a freskók, a díszes dallamvilág stb.²⁸

Nagyon fontos, hogy megemlítsük a már meglevő papi, szerzetesi cigány hivatásokat is, melyek sokszor nagyon hatékonyan bizonyulnak a misszió végzése során olyan környezetben, ahol túlnyomó részben cigányok élnek. Ehhez parokiális szempontból nagyon fontos, hogy a meglevő közösségeket minél magasabb szinten bevonja a vezető az egyházközség közösségi életébe.

A cigányok között végzett misszió gyors elterjedésének sikere mögött az áll, hogy nem csupán a lelkész, a pap befektetett munkája, nyomán érik el a cigányságot, mint célcsoportot, hanem, a közösség tagjait (elsősorban a közösséggel szimpatizáló cigány személyt, személyeket) jól tudják aktivizálni, mozgatni, akik ez által a misszió hatásfokát többszörösére növelhetik. A cigánypasztorációba bevont tagok személyes tapasztalataikkal, elhivatottságukkal, az életükben bekövetkezett változásokkal is hatást gyakorolnak személyes környezetükre.

A kirekesztő magatartás, riasztó hatással lehet azon emberek számára, akiknek még nincsenek kialakult vallási elképzeléseik. Amennyiben a közösség tagjain az érezhető, hogy egy betérő, kereső fázisban levő potenciális cigány hívő számára nyitottak, befogadóak és nem rekesztik ki származása alapján, akkor valószínűleg szimpátia fog kialakulni benne a közösség iránt egy kellemes beszélgetést, rendezvényt követően. Ez annak köszönhető, hogy „az *agape*, a *vendéglátó szeretet*”, a kereszténység lényegi motívuma, minden mást megelőző alapcselekvéssé kell, hogy előlépjön – véli Balogh.²⁹

A fő- és mellékállású fizetett laikusok száma és lelkipásztori súlyuk jelentősen megnövekedett. A kelet-európai társadalmakban a kisközösségek, lelkiségi mozgalmak, parokiai/plebániái

²⁶ A Magyar Görögkatolikus Egyház cigányok között végzett missziója 1937-2016 között - Balogh Győző János PhD értekezése. Témavezető: Dr. Kuminetz Géza professzor Hittudományi Kar Hittudományi Doktori Iskola, Budapest, 2019.

²⁷ GYETVAI, G.- RAJKI, Z., *Cigánymissziós mozgalmak hatása Magyarországon*, 159.

²⁸ Ha a katolikus karizmatikus közösségeket vesszük figyelembe, akkor meg kell jegyeznünk, hogy cigányoktól függetlenül is hozzá tartozik létformájukhoz az érzelmi életet célzó zenei világ, valamint az intenzív önkifejezési mód.

²⁹ A Magyar Görögkatolikus Egyház cigányok között végzett missziója 1937-2016 között - Balogh Győző János PhD értekezése. Témavezető: Dr. Kuminetz Géza professzor Hittudományi Kar Hittudományi Doktori Iskola, Budapest, 2019.

programok nyilvánosságot teremtettek, ahol a laikusok lettek az egyház jövőjének biztosítékai, ugyanis a civil élet túlélési technikáit szerencsésen tudtak kamatoztatni az egyházon belül is.³⁰

Éppen ezért fontos támogatni a laikusok tevékenységét. Erre utaló jelek vannak katolikus egyházon belül is: a zsinat határozatai új helyzetet teremtettek az egyházban, és a laikusok az egyházi élet számos területén egyház-polgárokká váltak. Miközben papság alacsony létszámmal küzdött, addig az új státuszban pl. lelkeségi mozgalmak, civil kisközösségek egyre-másra nőttek ki magukat. Laikusok dogmatikai és egyházi jogi helyüknek felértékelésével a lelkipásztorság lényegi és nélkülözhetetlen elemévé váltak a gyakorlatban is. Keleten, így Magyarországon is, a laikusok kisebb mértékben a plébániai, inkább az úgynevezett kategoriális lelkipásztorkodásból vehetik ki részüket.³¹

CMKK kutatása arra is választ keresett, hogy milyen kapcsolatot ápolnak a befogadó közösséggel, milyen missziós aktivitást mutatnak azok a cigányok, akik már egy vallási közösség tagjai. A vizsgált csoport 85,9%-ánál a vizsgált személyeknél nagyfokú aktivitást mutatott a Bibliáról, Istenről és vallási témákról való gondolkodás, kommunikáció.³²

Egy befogadó/nem előítéletes közösségben a korábbi élet- és gondolkodásmódjától jelentősen különböző élethelyzetbe, szociális rendszerbe, környezetbe kerülnek a cigány hívek.³³ Az új közössége előír bizonyos erkölcsi szabályokat, viselkedési formákat. Csak azok tudnak hosszabb távon megmaradni a vallási közösségekben, akik internalizálni képesek csoportnormákat.

Felvetődik a kérdés, hogy ezzel kapcsolatban *Melyek azok a szertartások, amelyekkel a legkisebb hatással lehetünk potenciális cigány híveinkre?* A CMKK 2014-es kutatása során azt mutatta ki, hogy a megkérdezettek kétharmada (68,7%) számára az éneklés, prédikáció, felnőtt hittan, valamint az ima egyformán fontosnak mutatkozott. 17%-a tagoknak viszont legjobban az éneklést preferálja, 12,6%-uk pedig a prédikációra helyezi a hangsúlyt. Az ima és a felnőtt hittan együttesen nem éri el a 2%-ot sem. Ez a missziós módszertan tekintetében nagyon elgondolkodtató elem, ha azt vesszük tekintetbe, hogy eddig a cigányokat célzó missziók jelentős része a liturgikus szertartásokkal, nekik szóló prédikációkkal, imaórákkal próbált sikert elérni.

Az alacsony iskolai végzettség miatt, mely nagy arányban jellemző a magyarországi cigány közösségekre, a szószéken, vagy ambonról elmondott prédikáció, igehirdetés sokszor nehezen dekódolható az egyszerűbb emberek számára, mert komoly intellektuális tevékenységet jelent annak lefordítása, értelmezése. A CMKK kutatásban olvasható, hogy 7,2%-uk számára gyakorta jelent problémát a vallási üzenet értelmezése, és nagyon magas volt az aránya azon híveknek, akiknek a tapasztalataik szerint volt példa arra, hogy számukra nem volt érthető a beszéd

³⁰ Vo: A II. Vatikáni Zsinat LUMEN GENTIUM kezdetű dogmatikus konstitúciója az Egyházzól 33 pont.

<https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=3>,

³¹ Vo: MATE-TOTH, A., *Laikusok az egyházban*, in Vigilia, 63. evf., 7/1998, 500.

https://vigilia.hu/node/Vigilia_1998_07_facsimile.pdf,

³² A Magyar Görögkatolikus Egyház cigányok között végzett missziója 1937-2016 között - Balogh Győző János PhD értekezése. Témavezető: Dr. Kuminetz Géza professzor Hittudományi Kar Hittudományi Doktori Iskola, Budapest, 2019.

³³ Vo: IOVANOVICI, A., *A megtérés, mint a cigány integráció egyik alternatívája - 1. rész*,

<https://barankovics.hu/cikk/vallas-es-tarsadalom-roma-muhely/a-megter-es-mint-a-cigany-integracio-egyikalternativaja-1-resz>,

(52,2%), de nem rendszeresen fordult elő. Hatékony tud ezért lenni az énekes, gitáros élményszerű bibliakör, ahol egy jól felkészült, érthető nyelvezetű prédikáció hangzik el.

Gyakran felfedezhető volt a kevert vallás jelenléte. Kevert vallás alatt azt értették, hogy keverednek a cigányságnál a protestáns elemek a katolikus elemekkel. Ennek egyik legfontosabb jele, hogy protestáns létükre sokszor tartanak otthon rózsafűzért, szenteket ábrázoló szobrokat, vagy ikonokat.

Leggyakrabban az Istenszülőhöz kapcsolhatóak a kevert vallás elemei. A kutatás eredményei szerint a megkérdezettek babonáságára az jellemző, hogy megtérésüket követően továbbra is hittek bizonyos mágikus elemekben, mint pl. a rontás.³⁴ Általánosságban igaz, hogy a cigányok Mária tisztelete felekezettől függetlenül jelentős mértékben megtalálható a cigányság gyakran szinkretista vallásában.

A 2014-es felmérés szerint a megkérdezettek 13,8%-a görögkatolikus volt, az édesapák 13%-ban, az anyukák 12,8%-ban voltak görögkatolikusok. A vizsgált alanyok 46%-ban vallották magukat római katolikusnak. Ebben a kategóriában a katolikus alanyok édesapja 42,7%-ban volt katolikus és édesanyjuk 40,9%-ban. Ebből az a konzekvencia vonható le missziós szemszögből, hogy a megkérdezettek 59,8%-a katolikus alapokkal rendelkezik!³⁵

³⁴ GYETVAI, G.,-RAJKI, Z., *Cigánymissziós mozgalmak hatása Magyarországon*, 174.

³⁵ A Magyar Görögkatolikus Egyház cigányok között végzett missziója 1937-2016 között - Balogh Győző János PhD értekezése. Témavezető: Dr. Kuminetz Géza professzor Hittudományi Kar Hittudományi Doktori Iskola, Budapest, 2019.

4. A HAZAI CIGÁNPASZTORÁCIÓ BEMUTATÁSA

Fontos lenne, hogy ne érezze senki értéktelenebb feladatnak a cigánypasztorációt a többi missziós tevékenységgel szemben.

Szakemberek becslése szerint, a magyar társadalom nincs abban a helyzetben, hogy ne foglalkozzék a cigánysággal. A kilencmillió lakos közül 6-7 százalék a roma etnikumhoz tartozik, ez a becslések szerint 600-700 ezer személyt jelent. *„Tehát nemcsak azért kell foglalkoznia a magyar társadalomnak a cigánysággal, mert a cigány lakosság aránya magas, hanem azért is, mert a népesség legdinamikusabban növekvő létszámú csoportja”*

Az előnyben részesített helyek a nagyvárosok lettek, amelyekben új szokások és életstílus, a kultúra és a kommunikáció új formái (online, közösségi platform) keletkeztek, amelyek befolyásolják a lakosságot. Ez hatással van a cigánypasztoráció módszertanára is.

Jelenleg az érintettek körében nincs összhang a cigánypasztoráció megközelítésével kapcsolatban. Abban egyetértenek az érintettek, hogy a cigánypasztoráció a cigányság körében végzett szolgálatot jelent, ami a hagyományos lelkipásztori tevékenységek mellett számos területre kiterjed, és ami magában foglalja az evangélium hirdetését, a cigányság lelki gondozását, támogatását is. Igen sok feltárt gyakorlatban és sok megkérdezett beszámolójában szerepelt például, hogy a cigánypasztoráció gyakorlatához tartozik oktatási, szociális tevékenység is

Eltérő motivációk:

1. Vallási tényezők: A cigányság megszólításában és pasztorációjában számos résztvevő lehetőséget lát arra, hogy a magyar katolikus egyház azon keresztül új híveket vonjon be. A magukat vallásosnak tartók, vallásgyakorlók száma Magyarországon folyamatosan csökken, és a katolikus egyházat paphiány is sújtja. Ezen a helyzeten döntően változtatni lehetne, ha az egyháztól egyelőre távol lévő cigányságot sikerülne megszólítani, illetve a laikus szereplők is mind jobban bekapcsolódhatnak a pasztorációs munkába.
2. Felzárkózási motivációs tényező: Ezen csoport véleménye szerint mindaddig nem lehet ugyanis eljuttatni az evangéliumi örömhírt azokhoz, akik a legalapvetőbb hiányoktól szenvednek, amíg ezeket a hiányokat a legelemibb szükségletek szintjén nem elégítik ki (lásd Maslow szükséglet-piramis elméletét). Azok, akiknél ez a szempont erőteljesen megjelenik a cigánypasztorációs tevékenység során, nagy hangsúlyt helyeznek a cigányok közötti jelenlésre, és úgy látják, hogy az evangéliumi örömhír átadásának legjobb módja maga ez a segítő jelenlét.

A fenti motivációs tényezők nem zárják ki egymást: közülük egyszerre több, vagy akár mindegyik is megjelenhet a cigánypasztorációban dolgozók gondolkodásában.

4.1. A cigánypasztoráció mint misszió és a Katolikus Egyház missziós tevékenységén belül elfoglalt helye

Modern korunkban az Egyház missziós munkája új lendületet követel meg a papoktól. Köszönhető ez mindannak, amit a technika fejlődése közben eszközként rendelkezésünkre állít (informatikai eszközök, média, kiadványok) a cigánypasztoráció végzése közben. A misszió kilátásai és lehetőségei kiszélesedtek. Ez egyfajta folyamatos fejlődés eredményeként értelmezhető, mely arra vezethető vissza, hogy az emberiség történelme során megfigyelhetően gyakran vannak olyan korszakok, melyek dinamikusabb missziós tevékenységre ösztönöznek.³⁶

„Katolikus Egyház misszióján belül a feladatok tevékenységi koruk szerint különbözőek, így van ez a cigánypasztorációval is. Amennyiben a cigány misszióról beszélünk, bizonyosan kijelenthetjük, hogy a misszióknak eltérő módszereit kell alkalmaznunk a siker érdekében, hiszen a cigánypasztoráció nem csupán misszió, több annál: a cigánypasztoráció inkulturációs tevékenység, ahol a Jó Isten egy sajátos kultúrába helyezi bele az Evangéliumot, majd annak a népnek hagyományainak csonkítása nélküli megkeresztelése történik meg.”

„A hazánkban működő cigánypasztoráció valóban sajátos körülmények között zajlik, mely a kulturális különbségekből, néhány kivételes esetben nyelvi különbségekből is adódhatnak. Nagy jelentősége van a cigánypasztorációnak az Egyház azon területein, ahol a cigányság köreiben az egyházi tanok nem vertek gyökeret, noha a kereszteleés nagyon fontos számukra. A misszió végzése közben azonban nem csupán külső, hanem belső akadályok is felmerülhetnek. Már VI. Pál pápa is rámutatott mindenekelőtt a buzgóság hiányára, amely azért is súlyos, mert belülről fakad, és elernyedés, csalódottság, kényelemszeretet, érdektelenség és főként az öröm és a remény hiánya táplálja. A misszió eleve más, mint az egyház más tevékenysége, hiszen olyan csoportokhoz és olyan területek felé fordul, amelyek esetleg azért nem keresztények, mert az az evangélium hirdetése az egyház által nincs vagy hiányosan van jelen.”³⁷

Ezek után érdemes megnéznünk, hogy a cigánypasztorációval kapcsolatosan milyen fogalmakkal, jelenségekkel, jellegzetességekkel találkoztak a jelen kutatásban megkérdezett egyházi és világi személyek. A következőkben a kutatás során készült résztanulmányokból az ide vonatkozó fejezetek kerültek átemelésre.

³⁶ A Magyar Görögkatolikus Egyház cigányok között végzett missziója 1937-2016 között - Balogh Győző János PhD értekezése. Témavezető: Dr. Kuminetz Géza professzor Hittudományi Kar Hittudományi Doktori Iskola, Budapest, 2019.

³⁷ A Magyar Görögkatolikus Egyház cigányok között végzett missziója 1937-2016 között - Balogh Győző János PhD értekezése. Témavezető: Dr. Kuminetz Géza professzor Hittudományi Kar Hittudományi Doktori Iskola, Budapest, 2019.

4.2. Megközelítések a cigánypasztorációban

A projekt keretében készült „Cigánypasztoráció a Kárpát-medencében – Egyházi és civil szakemberek szociális érzékenységeinek növelése” c. szakmai kiadvány³⁸ alapján további témákat járunk körbe a cigánypasztorációval kapcsolatban: mindenek előtt arra keressük a választ, hogy a cigánypasztoráció kizárólag az evangéliumi igehirdetésről szóljon, vagy elválaszthatatlan a karitatív jellegű tevékenységektől.

4.2.1. Eltérő motivációk

A projekt során készült dokumentumok és az általunk megszólított szakemberekkel készített háttérbeszélgetések alátámasztják, hogy jelenleg az érintettek körében nincs összhang a cigánypasztoráció megközelítésével kapcsolatban. Abban egyetértenek az érintettek, hogy a cigánypasztoráció a cigányság körében végzett szolgálatot jelent, ami a hagyományos lekipásztori tevékenységek mellett számos területre kiterjed, és ami magában foglalja az evangélium hirdetését, a cigányság lelki gondozását, támogatását is. Igen sok feltárt gyakorlatban és sok megkérdezett beszámolójában szerepelt például, hogy a cigánypasztoráció gyakorlatához tartozik oktatási, szociális tevékenység is – jellemzően a közösség minden korcsoportjára kiterjedően.

A tevékenység tehát mindenütt sokrétű, eltérő azonban, hogy a cigánypasztorációt végzők hova teszik a hangsúlyt a pasztorációs tevékenységek között: egyesek a vallási, mások a szociális-oktatási tevékenységet érzik fontosabbnak. Ennek oka pedig a résztvevők motivációjában keresendő: többféle motivációs részelemet is azonosítani lehet, és bár ezek majd mindegyike megjelenik minden megszólaltatott szakembernél, de nem ugyanazzal a hangsúllyal. Egyszerűbben mondva: arra a kérdésre, hogy „Miért fontos a cigánypasztoráció?”, mindenki nagyjából ugyanazokat a válaszokat adja, de jelentős eltérést tapasztalunk abban, hogy ezek közül a válaszok közül ki melyiket tartja elsődlegesnek, melyiket kevésbé fontosnak. A jelenséget úgy is megfogalmazhatjuk, hogy bár a cigánypasztorációban részt vevők mindegyikét az evangélium eljuttatásának célja motiválja tevékenysége során, de arról eltérnek a vélemények, hogy ehhez a célhoz milyen úton lehet eljutni. A következőben kísérletet teszünk rá, hogy ezeket a motivációs részelemeket bemutassuk.

4.2.1.1. Vallási motivációs tényező

A közreadott dokumentumokból és az általunk készített háttérinterjúkból kiderül, hogy a cigányság megszólításában és pasztorációjában számos résztvevő lehetőséget lát arra, hogy a magyar katolikus egyház azon keresztül új híveket vonjon be.

A magukat vallásosnak tartók, vallásgyakorlók száma Magyarországon folyamatosan csökken³⁹, és a katolikus egyházat paphiány is sújtja. Ezen a helyzeten döntően változtatni lehetne, ha az egyháztól

³⁸ Cigánypasztoráció a Kárpát-medencében - Egyházi és civil szakemberek szociális érzékenységeinek növelése (Szakmai kiadvány), Szerkesztette: MTDMSZ Nonprofit Kft. Budapest, 2019

³⁹ Népszámlálás 2011 – 21. Vallási felekezetek demográfiai jellemzői. KSH, 2016. július (http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_21_2011.pdf)

egyelőre távol lévő cigányságot sikerülne megszólítani, illetve a laikus szereplők is mind jobban bekapcsolódhatnak a pasztorációs munkába. A projekt tanúsága szerint a cigányokra jellemző egy hagyományos fogékonyság a vallásosságra, gyakran még a hagyományát vesztett és nem vallásos cigányoknál is átlag feletti a nyitottság a transzcendencia felé. Ezért a hozzájuk közeledő pasztorációs munkatársak – ha megtalálják a megfelelő eszközöket – idővel sikeres evangelizációs munkát végezhetnek, és sokakat bevezethetnek az egyházba.

Több cigánypasztorációs szakember is beszámol róla, hogy ebben a transzcendencia iránt nyitott közegben számos kiségyház és szekta is megtalálja a maga táptalaját: a cigányság körében jelentős az ilyen kisebb felekezetekhez csatlakozók aránya. A workshopok során megszólaltatott egyik szakember egyenesen úgy fogalmazott, hogy *„a cigánypasztorációs munka azért is fontos ebben a közegben, mert az egyház nem engedheti át a híveit más felekezeteknek”*.

„Egyre nagyobb teret kapott a '90-es évektől a cigánypasztoráció. És még nagyobb teret is fog kapni, hiszen az országunknak már az egy tizedét ez a populáció teszi ki, a cigányoknak a népcsoportja. Éppen ezért az egyháznak nagyon gyors ütemben kell azon gondolkodnia, hogy hogyan tudja aktivizálni, bevonni ezeket az embereket, sőt egyáltalán megszólítani. Mert a cigány közösségeket általában a szekták is szokták támadni, bevonni. Nem engedhetjük a híveinket át. Problémát jelent az nem csak a cigányoknál, hanem a magyaroknál is, hogy II. János Pál pápa 90-ben, amikor Magyarországra látogatott, már az országunkat akkor missziós területnek nyilvánította. Tehát nagyon sokan, akik meg is éltek vagy élnek a vallásukat vagy vallásos családból jönnek, nem tudják, hogy milyen dolgokkal jár az, ha valaki keresztény ember. Tehát a kereszténységnek az alapvető értékeivel nincsenek a gyakorlatban tisztában. Ezért egy utókezelésre is szüksége van, már nem tudják tisztán, hogy milyen dolgokkal jár az, hogyha valaki keresztény ember. Mert legtöbbször ugye, gyakorlatban, gyermekkorban veszik fel a keresztséget, de felnőttkorban ezt tudatosan kellene művelni. És az erre a tudatosságra való nevelés – a hitünk védelmében, megőrzésének az érdekében – szükséges lenne. A cigánypasztorációban kifejezetten. Mivel a szekták azt szeretik, hogyha egy bizonyos alappal rendelkeznek az Istenről. És pap hiányában, hogyha egy szekta valahol megkörményez egy cigány csoportot, akkor valószínűleg – csak azért, mert az Istenről beszélnek nekik – akkor csapódni fognak hozzájuk.”

Azok a szakemberek, akik ezt a motivációs tényezőt érzik a legfontosabbnak, a cigányság vallási életének szervezésére helyezik a hangsúlyt, a liturgikus életbe való bevonást, a vallásos közösségi események (hittan, zárandoklat) szervezését helyezik előtérbe.

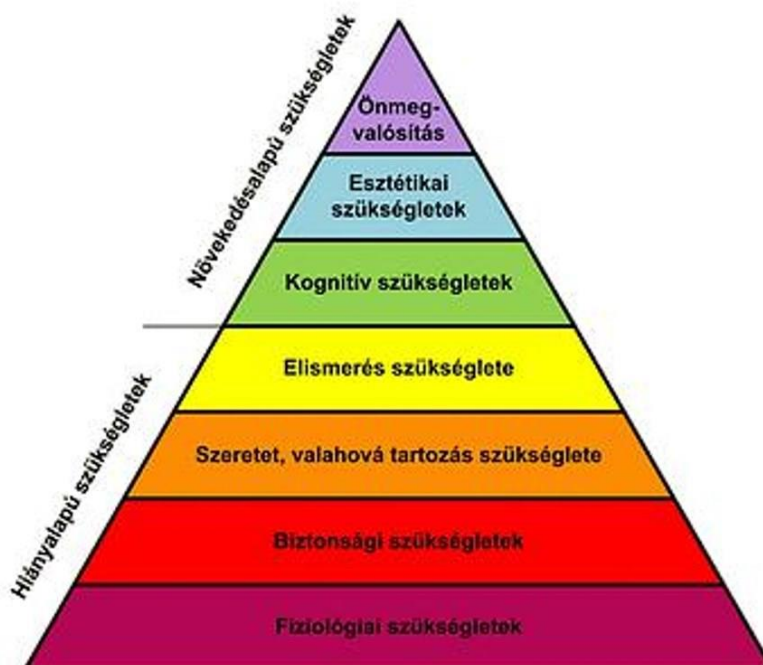
4.2.1.2. Felzárkózási motivációs tényező

A cigánypasztorációban részt vevő minden megszólalót mélyen megérint és motivál a cigányság szomorú társadalmi-gazdasági helyzete. Több megszólaló számára a legfontosabb motivációs tényező a cigánypasztorációs tevékenységben, a szenvedő emberhez és közösséghez való odafordulás, a körükben való aktív jelenlét, a valós problémák megoldásában való részvétel. Ezen csoport véleménye szerint mindaddig nem lehet ugyanis eljuttatni az evangéliumi örömhírt azokhoz, akik a legalapvetőbb hiányoktól szenvednek, amíg ezeket a hiányokat a legelemibb szükségletek szintjén nem elégítik ki.

Ez az elmélet megfelel a Maslow szükséglet-piramis elméletének, aki azt mondja, hogy a szükségletek hierarchiája azt jelenti, hogy általában az alacsonyabb szintű igényeket előbb kell kielégíteni, mielőtt

a magasabb szintűek motivátorként működnek. Pl. ha valakinek nincs ruhája és éheznek, akkor kevésbé valószínű, hogy az önmegvalósítás (pl. művészet) lesz a legfontosabb számára.⁴⁰

sz. ábra: Maslow szükséglet piramisa

A pasztoráció ebben a megközelítésben nem jelenthet tehát „direkt” evangelizációt. A vallási gyakorlat csak a pasztoráltakkal megélt közösségre épülhet, azaz arra a gyakorlatra, aminek során a cigánypasztorációt végző jelen van a cigány közösség mindennapi életében (lásd a settlement mozgalmat), és részt vesz a hátrányos helyzet leküzdésében.

Azok, akiknél ez a szempont erőteljesen megjelenik a cigánypasztorációs tevékenység során, nagy hangsúlyt helyeznek a cigányok közötti jelenlétre, és úgy látják, hogy az evangéliumi örömhír átadásának legjobb módja maga ez a segítő jelenlét.

„Hát az alapküldetésünk ugye, ugyanaz, mint Jézusé. Jézus úgy fogalmazza meg Izaiás nyomán a sajátját, hogy örömhírt vinni a szegényeknek. És ott kicsit föl is sorol belőle Izaiás, hogy vigasztalni a szomorúakat, gyógyítani a betegeket, szabadon engedni a foglyokat, satöbbi-satöbbi. Tehát, hogy ez egy konkrét emberi szolgálat. Körülbelül ez az evangélium-hirdetés az, amit én úgy mondtam, hogy jelen lenni, figyelni és segíteni. Mert ha valaki éhes, akkor annak nem az az evangélium, hogy éneklünk egy szép himnuszt, hanem az, hogy megkenjük a kenyerét, és még ha hozzá szalámi is kerül rá, akkor meg végképp jó hír ez. De máskor az a jó hír, az örömhír, hogy vannak emberek, akikkel szóba állhatunk, vagy meghallgatnak, vagy törődnek velünk. Máskor az a jó hír, hogy tartozhatunk egy imaközösségbe, vagy részt vehetünk a misén, vagy... Tehát, hogy amiben éppen az ember hiányt szenved, vagy defektusa van, vagy korlátolt a maga helyzeténél vagy akár a bűneinél fogva, abban ez a szeretetnek egy fölszabadító jele. Ez az evangélium-hirdetés nagyjából. És ez a megjelenítése annak, amit Jézus megismertet az Istenből, az Atyából velünk. A pasztoráció, az meg a pásztor szóból származik. Ugye ennek is vannak mély

⁴⁰ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Maslow-piramis>

bibliai gyökerei. Ami azt jelenti, hogy szintén jelen lenni, és folyamatosan törődni azokkal, akik hát éppen szenvednek. Tehát ez egy folyamatos jelenlétet kíván. A kettő akár átfedésben is lehet egymással.”

Éppen ezért vannak, akik szerint nem kifejezetten cigánypasztorációra, hanem *szegény pasztorációra* van szükség. Különféle beavatkozási területeken – oktatás, munkahelyteremtés stb. – a szegények felzárkózását kell szem előtt tartani.

A fenti motivációs tényezők nem zárják ki egymást: közülük egyszerre több, vagy akár mindegyik is megjelenhet a cigánypasztorációban dolgozók gondolkodásában. Az azonban, hogy melyik tényező kap hangsúlyt, alapvetően befolyásolja a cigánypasztoráció mindennapi gyakorlatát. A nézőpontbeli különbségekből fakadóan ugyanis a cigánypasztorációval gyakorlatban foglalkozók között vannak, akik szűken az evangelizációra fókuszálnak, s vannak, akik tágabban értelmezik, hogy mi tartozik tevékenységi körükbe. Még azt sem lehet igazán mondani, illetve a kutatás alapján nem volt egyértelműsíthető, hogy az inkább világi vagy inkább egyházi foglalkozások szempontjából ebben lenne érzékelhető különbség.

4.3. A Katolikus Egyházon belüli, hazai cigánypasztoráció története

A magyarországi cigánypasztoráció történetéről csak valamivel kevesebb, mint egy évszázadra visszamenően vannak dokumentált adataink az ország egyes területeiről.

A cigánypasztorációs kezdeményezések nem intézményesültek, elszigeteltek és dokumentálatlanok maradtak. Ugyanakkor nem csak a cigánypasztorációról, de még a cigányság vallásosságáról, vallásgyakorlatáról sem maradt feljegyzés még a szocializmus évtizedeiből sem.

A cigánypasztoráció egyik első dokumentált, és mai napig meghatározó személye, Sója Miklós görögkatolikus pap.

A katolikus egyház a rendszerváltást követően számos oktatási intézményt indított, vett vissza, illetve számos intézmény fenntartását vette át az államtól, és nagyobb szerepet vállalhatott az egyház szociális téren is. Ez adott lehetőséget a cigánypasztorációs tevékenység kiterjesztésére is. Ekkortól indult jelentősebb fejlődésnek a magyarországi cigánypasztoráció.

A magyarországi cigánypasztoráció továbbra is az intézményesülés és hálózatosodás előtti fázisban van: a referensi hálózat felállt, az ország számos pontján zajlik sokrétű cigánypasztorációs munka, ám nincs még olyan átfogó és aktív intézményi és személyi struktúra, ami a területen dolgozó egyházi és világi munkatársakat támogatná. Bár az intézményesülés első lépéseként létrejött az egyházmegyéken belül a cigánypasztorációs referensek rendszere, és a Magyar Katolikus Püspökkari Konferencia 2014-ben létrehozta a Boldog Ceferino Intézetet azzal a céllal, hogy a magyarországi cigánypasztorációt koordinálja.

A jelenlegi aktív projektek egy része egyházi szervezetekhez, másik része pedig egyes személyekhez köthető, legyen az lelkes önkéntes, vagy szervezeti vezető. Az ilyen szervezeti egységek esetlegesek, nagyon függ a létük egy-egy személy aktivitásától, ha ez a személy valamilyen oknál fogva nem tudná a munkáját folytatni, nagy valószínűséggel megszűnne a szervezet tevékenysége.

4.3.1. A cigánypasztoráció kezdete

A magyarországi cigánypasztoráció történetéről csak valamivel kevesebb, mint egy évszázadra visszamenően vannak dokumentált adataink az ország egyes területeiről. A szájhagyomány számos helyen megőrizte olyan papok és szerzetesek emlékét, akik kapcsolatba kerültek a cigánysággal, majd elköteleződtek a körükben végzett evangelizációs munka mellett és életüket feltették erre a feladatra. Háttérbeszélgetéseink során egyik interjúalanyunk is beszámolt arról, hogy a helyi hagyományban még él ilyen személyek emléke:

„Igazából az elindulás Magyarországon... Nagyon érdekes, hogy mindig voltak ilyen önkéntes partizánok – papok, szerzetesek – akik valahogy kapcsolatba kerültek cigányokkal és utána hát belészerettek úgymond ebbe a szolgálatba. (...) De akár ezen a területen, ahol én dolgozok most 40 éve, itt is volt előttem sokkal-sokkal, ferences szerzetes, aki az [X] cigánytelepeken működött, és még az én időmben emlékeztek rá az öregek. Tehát hogy voltak többen ilyenek.”

Feltételezhető, hogy a múlt század első harmadát megelőzően is zajlott cigánypasztorációs munka az ország több pontján, de ezek a kezdeményezések nem intézményesültek, elszigeteltek és dokumentálatlanok maradtak. Ugyanakkor nem csak a cigánypasztorációról, de még a cigányság vallásosságáról, vallásgyakorlatáról sem maradt feljegyzés még a szocializmus évtizedeiből sem. Balogh Győző doktori értekezésében a cigányság hiedelemvilágával, vallásosságával és pasztorációjával kapcsolatos szakirodalom feltárása során arra jut, hogy a témakörben számottevő munkák – tehát amelyek nem csak utalások és vélemények szintjén érintik e témákat – csak az 1990-es évek után születtek. Balogh Győző János itt Rostás-Farkas György, Náday Gyula és Székely János püspökök vonatkozó műveit említi.⁴¹

A cigánypasztoráció egyik első dokumentált, és mai napig meghatározó személye, Sója Miklós görögkatolikus pap. Öröksége a mai napig meghatározó, azt a projekt minden résztvevője megemlíti. De túlzás nélkül állíthatjuk, hogy alakja szinte minden, a témában született megszólalásban és szinte minden a témával foglalkozó dokumentumban megjelenik. Sója 1941-ben, Hodászon kezdte meg szolgálatát a cigányság körében. Missziójának célja a méltóság visszaadása, a társadalomba történő visszavezetés, Istenhez történő vezetés volt. A célok elérésének első eszköze a búcsú volt. Sója Miklós nyomdokain többen elindultak: így például a dél-dunántúli régióban Lankó József, Somos László papok. A cigánypasztorációs tevékenység azonban még ezt követően sem intézményesült.

A katolikus egyház a rendszerváltást követően számos oktatási intézményt indított, vett vissza, illetve számos intézmény fenntartását vette át az államtól, és nagyobb szerepet vállalhatott az egyház szociális téren is. Ez adott lehetőséget a cigánypasztorációs tevékenység kiterjesztésére is. Ekkortól indult jelentősebb fejlődésnek a magyarországi cigánypasztoráció, ami immár kiterjedt a hagyományos liturgikus-pasztorációs tevékenységek mellett az oktatás, a szociális ellátás, a szabadidő területére is.

A lokális, egyházmegyei kezdeményezések mellett a rendszerváltással újrainduló szerzetesrendek (pl. Boldogasszony Iskolanővérek, jezsuiták, ferencesek, maristák, premontreiek, szaléziai) is részt vállaltak a munkában.

A Vándorlók és Utazók Lelkigondozásának Pápai Tanácsa által 2005. december 8.-án kiadott, *„Írányelvek a cigánypasztorációban”* című dokumentum adott újabb lökést a magyarországi cigánypasztorációnak.⁴² A dokumentum ösztönözte a püspöki karokat, hogy egyházmegyei szinten gondoskodjanak a cigányság lelki gondozásáról, és ennek nyomán a Magyar Katolikus Püspöki Kar döntött az cigánypasztorációért felelős referensi posztok létrehozásáról a magyar egyházmegyéekben.

⁴¹ Balogh Győző János: A Magyar Görögkatolikus Egyház cigányok között végzett missziója 1937-2016 között. PhD értekezés. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar Hittudományi Doktori Iskola, Budapest, 2019. 52-57. p.

⁴² *Írányelvek a cigánypasztorációban*. Vándorlók és Utazók Lelkigondozásának Pápai Tanácsának dokumentuma. Róma, 2005. december 8. (<https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=445>)

4.3.2. A cigánypasztoráció jelene

A tanulmányunk készítéséhez folytatott háttérbeszélgetések arra világítottak rá, hogy a magyarországi cigánypasztoráció továbbra is az intézményesülés és hálózatosodás előtti fázisban van: a referensi hálózat felállt, az ország számos pontján zajlik sokrétű cigánypasztorációs munka, ám nincs még olyan átfogó és aktív intézményi és személyi struktúra, ami a területen dolgozó egyházi és világi munkatársakat támogatná.

A magyarországi cigánypasztoráció jelentős fejlődésen ment keresztül a rendszerváltást követően. A jelenlegi aktív projektek egy része egyházi szervezetekhez, másik része pedig egyes személyekhez köthető. Színes a cigányság körében feladatot vállaló egyházi szervezetek palettája is: több szerzetesrend is tart fenn oktatási vagy szociális intézményeket, és egyházmegyékhez is kötődnek ilyen intézmények. Kevés olyan szervezet van ugyanakkor, amelyik komplex feladatellátásra rendezkedett be. A szervezetek mellett vannak kimondottan személyhez, személyekhez kötődő programok is, amelyeket nem szervezet végez, hanem egy-egy lelkes személy, és köréje vont kicsi önkéntes csoport. Az ilyen szervezeti egységek esetlegesek, nagyon függ a létük egy-egy személy aktivitásától, ha ez a személy valamilyen oknál fogva nem tudná a munkáját folytatni, nagy valószínűséggel megszűnne a szervezet tevékenysége.

Fontos szerepet játszanak továbbá a lelkiségi mozgalmak is, amelyek közül a cigánypasztorációban leginkább a Cursillo mozgalom van jelen.

Az intézményesülés első lépéseként létrejött az egyházmegyéken belül a cigánypasztorációs referensek rendszere, és a Magyar Katolikus Püspökkari Konferencia 2014-ben létrehozta a Boldog Ceferino Intézetet azzal a céllal, hogy a magyarországi cigánypasztorációt koordinálja. Az Intézet fő tevékenysége a cigányok lelkipásztorkodásával megbízott egyházi személyek, hitoktatók és munkatársaik tevékenységének segítése. A munkatársak a személyes kapcsolattartáson keresztül felmérik a módszertani és pasztorális téren felmerülő igényeket, és találkozók, képzések formájában támogatni igyekeznek a szolgálatban résztvevőket. A helyi cigány közösségeket is igyekeznek támogatni, ennek egyik területe a Hit iskolája elnevezésű lelkipásztori munkatárs képzés, illetve a közmunkaprogram kereteiben a különböző közösségi feladatok elvégzésére alkalmazzák a helyi közösséghez tartozó cigány testvéreket. A Boldog Ceferino Intézet Hit Iskolája programja és célja, hogy alkalmas cigány közösségi vezetőket találjon, akik egyfajta kapocs szerepet töltenek be a cigány közösség és a helyi lelkész között.

4.3.3. A Magyar Katolikus Egyház főbb cigánypasztorációs tevékenységeinek bemutatása – mérföldkövek

Egyházmegyék, szerzetesrendek

A Katolikus Egyház minden egyházmegyéjében van (vagy kinevezés alatt áll) cigánypasztorációs referens, aki összefogja az egyházmegyében folyó cigánypasztorációs munkát, kapcsolatot tart a Püspöki Konferencia Caritas in Veritate Bizottságával és a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia által létrehozott Boldog Ceferino Intézettel.

Emellett mintegy 12 szerzetesrend is hangsúlyosan foglalkozik roma misszióval, többek között oktatási intézményekben, egyházközségekben és ún. Nyitott Házakban.

Országosan mintegy 65 helyszínen találunk hitvalló cigány közösségeket, amelyek tagjai aktívak az egyházban, és jelentős hatással vannak környezetük fokozatos javulására is.

Az egyházmegyékben eltérő mértékben valósul meg a plébániák életében, hogy a cigány és nem cigány hívek közösen vesznek részt az egyházi ünnepeken, szentségekhez járulhatnak, részesülhetnek hitoktatásban, a papok, egyházi munkatársak családlátogatásokkal, táborok szervezésével segítik híveiket. A plébánia életében leginkább csak keresztselés és temetés alkalmával találkoznak a lelkipásztorok a cigányság jelentős részével. A cigánypasztoráció célját éppen abban határozhatjuk meg: bevonni a cigány embereket is a teljes egyházi közösségbe, teljes közösséget fölépíteni velük.

Boldog Ceferino Intézet

A Boldog Ceferino Intézetet a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia alapította 2014-ben. Az Intézet fő tevékenysége a cigányok lelkipásztorkodásával megbízott egyházi személyek, hitoktatók és munkatársaik tevékenységének segítése. Ezért a munkatársak a személyes kapcsolattartáson keresztül felméri a módszertani és pasztorális téren felmerülő igényeket, és találkozók, képzések formájában támogatni a szolgálatban résztvevőket.

Negyedik éve zajlik *A Hit Iskolája*: ami egy lelkipásztori munkatárs képzés – roma pasztorációs szakirány képzés, ahol olyan - főként roma - munkatársakat képeznek, akik elkötelezetten tudnak egyházi közösségek építésén fáradozni, és összekötő emberként építik a kapcsolatot cigányok és nem cigányok, valamint az egyház és a társadalom között. Az elmúlt négy évben az alapképzések országszerte hét helyszínen zajlottak, az eddigi évfolyamokból 195 sikeres vizsgázó vehette át tanúsítványát Esztergomban.

Az Intézet megvalósításában zajlik a *„Pasztorációs programok a roma kultúra megőrzésének szolgálatában”* elnevezésű projekt (EFOP 1.3.4-16-2017.0007). A projekt keretében szervezett alkalmak a cigány hagyományok, tánc- és zeneoktatásra adnak lehetőséget, kiegészülve evangelizációs és imaalkalmakkal. Fontosnak tartjuk a helyi közösségek kulturális gyökereinek megőrzésére irányuló további támogatást.

Jelenleg a *„Cigánypasztoráció a Kárpát-medencében”* elnevezésű transznacionális projekt (EFOP.5.2.2-17-2017-00046) lehetővé teszi, hogy cigánypasztorációs találkozókát szervezzenek határon túli és hazai papok, szerzetesek, hitoktatók, munkatársaik és szociális szakemberek részére, módszertani és lelkiismereti támogatás nyújtására.

A projektnek köszönhetően lehetőség nyílt a határon túli magyar anyanyelvű cigány közösségekben szolgáló testvérekkel tapasztalatcserére, határon átnyúló kapcsolatok kialakítására. A határon túliak részéről igény mutatkozik a jó gyakorlatok megosztására, tapasztalatcserére, mivel ezekben a szomszédos országokban, a magyarországi tevékenységekhez képest, még lemaradás tapasztalható.

Az Intézet egyik tevékenysége a közfoglalkoztatás. A program keretén belül munka és kereseti lehetőséget nyújt a különböző cigánypasztorációs „központokban”, a korábban önkéntesen tevékenykedő és álláskereső embereknek. Munkájuk nagy támogatást jelent a helyi közösségek tevékenységében, a Tanodák és a Nyitott házak működtetésben, és ezáltal elősegíti a katolikus cigánypasztorációs törekvéseket. Jelenleg 164 fő dolgozik a programban.

Cigánypasztorációs konferenciák, búcsúk

2003 óta minden évben, a MKPK, egy 2-3 napos szakmai konferencia szervezését támogatja Egerben a cigánypasztorációt végzők számára. Az utóbbi években különböző egyházi szervezetek is egyre gyakrabban szerveznek konferenciát a témában.

Az MKPK a Ceferino Intézetten keresztül kiemelten támogatja és finanszírozza az országos cigánybúcsúkat Máriapócs, Mátraverebély-Szentkúton.

Hiányoznak azonban: 1. olyan munkahelyek, ahol a cigánypasztorációban elkötelezett romák helyezkedhetnek el az elsődleges munkaerőpiacon, 2. valamint a pasztorációban apostoli munkát végző személyek számára, az egyházközségekben munkahelyek létesítésére irányuló törekvések.

Egyházi iskolák

Számos olyan egyházi iskola van, amely sok hátrányos helyzetű tanulónak ad lehetőséget a tanulmányai végzésére, és emellett erkölcsi, vallási nevelést is nyújt a számukra. Az ezekben az iskolákban tanuló hátrányos helyzetű diákok családjai is sokfajta segítségben részesülnek. Régióként és településenként eltérő a roma tanulók aránya az egyházi iskolákban, amelyek jelentős módszertani és pasztorális támogatása kiemelten fontos feladat.

A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia által fenntartott Szent Imre Ösztöndíj évente sok száz hátrányos helyzetű diák tanulmányait segíti.

Ugyanakkor szükség van mentori hálózat létrehozására és tehetséggondozásra a közoktatásban résztvevő gyerekek számára.

Keresztény Roma Szakkollégiumi Hálózat

Ma jelenleg 5 katolikus lelkiségű roma szakkollégium tartozik a keresztény egyházak fenntartásában működő 7 keresztény kollégium közé. 2011-ben kezdődött meg létrehozásuk, azzal a céllal, hogy elősegítsék olyan fiatal, keresztény értékrendet képviselő roma értelmiségiek felnevelését, akik nem roma származású szakkollégista társaikkal együtt tudatosan gondolkodnak, és aktívan tevékenykednek a romák és nem romák együttéléséről és más társadalmi kérdésekről.

A szakkollégiumok utánpótlásának biztosítása érdekében azonban ma még nem megoldott a keresztény lelkiségű középiskolai mentorprogram tartós és átgondolt finanszírozása, vagy a módszertani intézet (hasonlóan mint pl. az oktatásban a Református Pedagógiai Intézet).

Pasztorációs csoportok, nyitott házak, tanodák

A Nyitott Ház modell célja a perifériára szorult emberek komplex segítése és integrációja oktatás, szociális segítségnyújtás, jogsegély, étkeztetés, valamint a béke és az esélyegyenlőség előmozdítása révén. Hátrányos helyzetű gyerekekkel és fiatalokkal, többnyire cigány származású testvérekkel foglalkoznak a Nyitott Házakban (ezek lehetnek tanodák, játszóházak és közösségi házak is, a helyi igényektől függően), erős szakmai felkészültséggel, közös hitbéli háttérrel és indíttatással. A fejlesztés

és felzárkózás mellett a Nyitott Ház evangelizációs helyszín is, amely az egyház közösségébe való meghívás helyszíne is lehet. Szárnyra kap a kapcsolat a plébánia és a cigányság között.

2014-ben létrejött a Sója Miklós Nyitott Ház Szövetség, amely összefogja a katolikus kötődésű tanodákat és nyitott házakat, és képviseli az érdekeiket a kormányzat felé. Mintegy 50 katolikus szellemiségű nyitott házat tartunk számon. Javasoljuk a „Nyitott Ház Sztenderd” megalkotását, majd állami finanszírozásba vételüket.

A cigánypasztorációban kiemelkedő helyet foglalnak el a tanodák, amelyek szabadidős tevékenységek formájában tanulási segítséget, személyiségfejlesztést, hitben való fejlődést és közösségi élményt is nyújtanak a gyerekeknek. A gyerekeken keresztül elérik a családokat is, így jelentőségük és tevékenységeik hatásköre nagyobb, mint azt a létszámok sugallják. Nagy hangsúlyt helyeznek a hitéleti nevelésre, evangelizációra, az iskolai lemorzsolódás megakadályozására, és igen jelentős a drogprevenciós és bűnmegelőző hatása is. Immár összesen 44 katolikus kötődésű tanoda fenntartójával tartjuk a kapcsolatot. Így mintegy 950 gyermekkel dolgoznak országszerte, s kerülnek szoros kapcsolatba családjaikkal is. A tanodák több esetben Nyitott Házzal együtt működnek.

A Tanodák számára nélkülözhetetlen egy önálló, egyházi módszertani intézmény (hasonlóan, mint az erre a célra létrejött Tanodaplatform), amely biztosítja a katolikus kötődésű tanodákban dolgozó munkatársak módszertani és lelkipásztori támogatását.

Karitatív segítségnyújtás

A karitatív segítségnyújtás felekezeteiktől függetlenül a hátrányos helyzetű testvérek segítésére irányul. Így hazánkban a roma lakosság szociális helyzetéből fakadóan nagy arányban tartozik ebbe a csoportba, és részesül támogatásban. A Magyar Katolikus Karitás 16 egyházmegyei központon keresztül mindegy 800 plébániai csoportban gondoskodik sok ezer rászorulókról. A település adottságainak és igényeinek megfelelően igyekeznek reagálni a helyi szükségletekre, szoros együttműködésben a helyi egyházzal, az önkéntesekkel, szociális és egészségügyi szakemberekkel, és lehetőségekhez mérten bekapcsolódva országos programokba is. Ezek a lokális együttműködések azonban esetlegesek, leginkább egy-egy személy aktivitásához kötődnek. És az országos hálózatokkal sem elég szoros az együttműködés (pl. a Karitás csoportokkal, és a szegények, cigányok megsegítésében régóta meghatározó szereplőnek minősülő Máltai Szeretetszolgálatához kötődő intézményekkel).

5. A CIGÁNYPASZTORÁCIÓVAL KAPCSOLATOS ÖSSZEHASONLÍTÓ KUTATÁS EREDMÉNYEINEK BEMUTATÁSA

A kérdőív kitöltőinek háromnegyede Magyarországon, közel egynegyede Romániában végez cigánypasztorációs munkát.

A válaszadók 7,2 százaléka református, 10,4 százaléka görögkatolikus, és legnagyobb arányban, a válaszadók közel 80 százaléka római katolikus felekezethez tartozik.

Településtípus tekintetében a város és a falu kiegyensúlyozottan képviselteti magát, a válaszadók több mint 40 százaléka városi, ugyancsak ekkora arányban falusi környezetben szolgálnak, míg megyeszékhelyről csak alig több mint 11 százaléka jött a válaszadóknak.

Életkor szerinti megoszlás tekintetében a középgeneráció dominál a mintában, a 29 év alatti és a 60 év fölötti korcsoportokból jóval kevesebben kerültek a mintába.

Válaszadóink többsége kisebb lélekszámú településeken foglalkozik a cigányokkal. A mára kisebb lélekszámú települések az elnéptelenedés miatt zsugorodtak kistelepüléssé, és rendszerint ezeken a településeken a munkalehetőségek, az infrastruktúra, az egészségügyi, szociális ellátás, az oktatási és kulturálódási lehetőségek is jóval korlátozottabbak a kutatásunkban szereplő mindkét országban. Ezek a megfosztottságok a már korábban kialakult hátrányos helyzetet csak tovább mélyítik, hozzájárulva ahhoz, hogy a szegénység, mélyszegénységgé váljon és a kitörési lehetőségek erősen korlátozottá legyenek. Valójában ezeken a településeken nem csak a cigány lakosok, hanem a nem cigány lakosok közül is sokan mélyszegénységben élnek.

A romániai válaszadók borúsabban látják a cigányokat és sokkal inkább gondolják, hogy a cigányoknak jobb, ha a saját közösségükben élnek és tanulnak, mint a magyarországi válaszadók.

Válaszadóink majd mind olyan településről jöttek, ahol vannak cigányok, és tízből kilenc válaszadó tapasztalt előítéletet a környezetében, négy az egyházmegyében, plébániáján is találkozik előítéletes gondolkodással. Leggyakoribb előítéletes magatartásnak a bizalmatlanság, az általánosítások, és a cigányok kerülése, kirekesztése tűnik.

Tíz válaszadóból nagyjából nyolc mondta, hogy járnak közösségbe cigányok, és közel nyolc mondta, hogy külön figyelmet fordít a cigányokra.

Az evangelizáció szerepét a válaszadók nemcsak hitéleti szempontból emelték ki, hanem a felzárkóztatás szempontjából is.

A válaszadók többsége úgy tapasztalja, hogy szükség van mind arra, hogy a cigányok maguk is legyenek közösségben és legyenek a többségi társadalommal is közös programok, közös tevékenységek. Milyen liturgikus cselekvések segítenek a cigányok közösségbe vonzásánál, megtartásánál? Míg a romániai válaszok szerint a közös imák lendítenek nagyot, addig a magyarországi válaszadók szerint a cigányoknak szervezett búcsúk segítik erősen.

A cigánypasztorációt végzők elhivatottsága mellett legalább annyira fontos a személyi, tárgyi, anyagi eszközök biztosítása. Ugyanakkor a kérdőívben és az interjúkban is gyakorta megjelenik az a meggyőződés, hogy legyen közösségi ház, legyen egy hely, amit magukénak éreznek, az nagyon

fontos lenne. A másik, gyakorta kiemelt szükség, hogy legyenek elkötelezett, megbízható, elhivatott munkatársak, és ugyan csak sokszor előkerült ezen a ponton, hogy a megtért, hiteles cigány emberek nagyon kellenének munkatársként. Ezen a ponton egy komoly nehézség is felmerült, nevezetesen a felfelé mobilitás magányossága, azaz, hogy a cigányok már nem tartják cigánynak az ilyen, eredeti közegéből kiszakadt cigány embereket, viszont a nem cigányok még nem fogadták be.

Mit lehet tenni a kiégés ellen? tettük fel a kérdést. Érdekes, hogy a megkérdezettek egyéni küldetésként és ebben való belső erőből fakadó megújulásról beszéltek, de egyszer sem merült fel pl. a szociális munkában már bevált szupervízió, vagy a munkaerőpiacon már bizonyított, mentálhigiénés szakemberek által végzett kiégés elleni tréning igénye.

A Karitászs kulcsszereplőként jelenik meg a kérdőívben is és rátérnek az interjúkban is. Fontos a cigánypasztorációs szakemberek és a Karitászs gyümölcsöző, egymás tevékenységét kiegészítő, támogató működése és együttműködése. Másfelől a Karitászs képviselte adományosztást van, aki zsákutcának tartja, mivel ezen vélemények szerint nem a segélyek oldják meg a problémát.

A cigánypasztorációs programok, képzések jó alkalmak a szakmai tapasztalatszerzésre, a személyes tapasztalatok cseréjére. Ugyanakkor a válaszadók több mint fele még nem vett részt ilyesmin és nem is tervezi, hogy részt venne.

A képzésekkel kapcsolatos elvárásokat akkor is megfogalmazhatták a válaszadók, ha még nem voltak, jelenleg sem járnak, és nem tervezik, hogy a jövőben elvégezzék az adott képzést. Így, az elvárások közül legtöbbször az egyházi jelenlétet, az együttműködés lehetőségeink keresését, a cigányok és nem cigányok közti megértést várják.

A már lezajlott cigánypasztorációs programok képzések nem maradtak hatás nélkül. Legtöbbször a cigány gondolkodás jobb megértését, a cigányokkal való kommunikációs készségének javulását, a közösségben a cigányokért való kiállást emelték ki, mint elért eredményeket.

A cigányoknak szervezett programok, képzések mellett ugyanilyen fontos kérdés, hogy maguk a cigánypasztorációban dolgozó munkatársak milyen szakmai segítséget kapnak. A rendszeresen szervezett tapasztalatcserék, cigánypasztorációs konferenciák a visszajelzések alapján rendkívül népszerűek, fontosak. A válaszadók háromnegyede szerint nélkülözhetetlenek.

Hagyományos módon, személyes találkozással megtartott regionális találkozókat is igénylenek. Ami fontos tanulság még, hogy az is kérés, hogy ne csak a sikerekről lehessen beszélni, hanem legyen fóruma a kudarcoknak is, hogy egymást tudják bátorítani, segíteni a kollégák. A sikerek megosztása is nagyon jó, de nem minden jó gyakorlat ültethető át más környezetbe. Van, aki nem annyira az ötletelésre vágyik ezeken a találkozókon, sokkal inkább egy közös lelki találkozásra vágyik, közös lelki feltöltődésre, imákra, hogy együtt térjenek vissza a forráshoz a kollégák.

A cigánypasztoráció olyan sajátos terület, ahol a sikerek nem jönnek könnyen és sok türelmet, kitartás követel ez a szolgálat. Saját értékelésük alapján sikeresebbnek bizonyultak válaszadóink a cigányok közösségbe hívásában, mint a közösségben való megtartásában.

A közösségbe hívással kapcsolatos sikereikről a saját szavas tapasztalat megosztásokban erősen kiemelkedtek a személyesség, a számukra elérhető közelségben jelenlévő (settlement), az egyenrangúnak tekintés kifejezése, egyfajta természetes, elfogadó törődés. Ehhez nagyon közeli súllyal jelent meg két másik olyan tapasztalat, amelyek a személyesség szintjén találkozás erejével

hatnak: a közös ima, lelki nap, és a családlátogatás, a gyerekek iránti szeretet és elfogadás és hitük táplálása, ezek mind bensőséges találkozás alkalmai, ezekben lélektől lélekig ér a találkozás.

A cigány hívek közösségbe hívásával, közösségben való megtartásával kapcsolatos sikertelenségnek okait jobbra külső tényezőkhöz, rajtuk kívül álló okokhoz látták a megkérdezettek. Legerősebb problémaként, legtöbbször azt jelölték meg, hogy a cigány hívek a személyes megkeresés, hívás ellenére sem mennek el. Kevesebben említették, de szerepe van annak is, hogy nem mindig motiválja a cigányságot, ha a szellemi értékek mellé nem kapnak valamilyen materiális, vagy pénzügyi adományt is. Ugyancsak említették még a korábbi életforma, a közösség visszatartó erejét, de azt is.

Az erdélyi és a magyarországi pasztorális kérdések alapvetően nagy hasonlóságot mutatnak. Összességében a kutatás eredményei alátámasztják, hogy a cigánypasztoráció fontos és jótékony hatással bír mind a cigány, mind a többségi társadalomra. Ez az összehasonlításban szereplő mindkét ország, azaz Magyarország és Románia esetében is igaz. A cigánypasztorációs szakemberek rendkívül motiváltak, elkötelezettek, tudatában vannak munkájuk fontosságának.

Az interjúk tapasztalatai alapján szükséges egy olyan ernyőszervezet felépítése, mely egyben módszertani központként tud működni, képzési anyagokat képes kidolgozni a szemináriumok és a teológiai képzések számára, mentorációt tud nyújtani pályakezdő cigánypasztorációs szakembereknek, szakmai találkozókat tud szervezni, de a kiégés ellen szupervíziót vagy tréninget/egyéni szakmai segítséget tudna szolgáltatni a szakembereknek, emellett a cigánypasztoráció érdekében tudna lobbizni az egyházon belül és az állam felé is. A feladata lehetne továbbá a cigánypasztorációs referensek munkájának szakmai irányítása is.

Jó ötlet, és a modern kor elvárásainak megfelel egy szakmai blog, facebook közösség vagy honlap beindítása is.

5.1. A kutatás általános bemutatása

Magyar Katolikus Püspöki Konferencia által létrehozott Boldog Ceferino Intézet az *EFOP-5.2.2-17-2017-00046* számú, a „Cigánypasztoráció a Kárpát-medencében - egyházi és civil szakemberek szociális érzékenységének növelése” címmel elnyert pályázati támogatás keretében azon dolgozott, hogy megismerje és szakmai körökben ismertté tegye a hátrányos helyzetű és leszakadó rétegek lelki gondozása terén elért eredményeket, a jó gyakorlatokat megismertesse a résztvevőkkel, segítse az egyházi közösségek befogadó és együttműködő képességének növelését. Ennek érdekében végrehajtott a bevezetőben már ismertetett online kérdőíves és interjúkutatást, és lebonyolított több workshopot is a témában.

Amint a Boldog Ceferino Intézet szakmai tervében, illetve a programjában szerepel, sok helyen folyik cigánypasztorációs tevékenység, de szükséges ezeknek a szigetszerűen működő projekteknek az összegyűjtése, eredményeiknek a bemutatása és ezen alapuló cigánypasztorációval kapcsolatos szakmai irányok kidolgozása.

A romániai és a magyarországi tapasztalatok, erőforrások és tendenciák vizsgálata alapján igyekeztünk a zárótanulmányban a legfontosabb megállapításokat összegezni a jelen fejezetben.

A hazai fejlesztések mellett szükséges nemzetközi szakpolitikai tapasztalatok és jó gyakorlatok megismerése is, a megoldandó társadalmi hiányok és problémák jobb kezelése érdekében. A projekt célja tehát a nemzetközi (magyar és román) tapasztalatok és jó gyakorlatok megismerése és ajánlások kidolgozása. Emiatt a kutatásban a két ország (Románia és Magyarország) adatait kiemelten mutatjuk be, mindig megtartva a dichotóm szerkesztési elvet (az országok mint fő bontó változók jelennek meg az elemzésben) az interpretáció során. Tesszük ezt akkor is, ha az egyes változók és a bontóváltozóként használt országbontás dichotóm változó nem mutat szignifikáns összefüggést (ilyen esetekben mindig jelezzük ennek tényét).

5.2. Feltáró adatgyűjtés

Jelen kutatásban exploratív (feltáró) adatgyűjtésről beszélünk, mely során hipotézisek, előzetes feltételezések nélkül tájékozódunk az egyház szolgálatában állók cigánypasztorációval kapcsolatos ismereteiről, motivációiról. Célunk volt, hogy felmérjük a római katolikus és görögkatolikus egyházakban tevékenykedők körében a cigánysággal való kapcsolatot, jó gyakorlatokat gyűjtsünk az evangelizációjukra, illetve a felekezetekben történő megtartásukra. Másrészt azok esetében, akik már részt vettek cigánypasztorációs programban, tapasztalataik rövid megosztását vártuk.

A végső válaszadói sokaság így, a kutatás jellegéből adódóan sem nem nevezhető reprezentatívnak, sem az előre kialakított kvótás mintavétel szabályi sem vonatkoznak rá.

A szociológiában használatos megfogalmazás szerint ún. pilot kutatás⁴³ keretében a cigánypasztoráció jelenét és jövőjét érintő legfontosabb kérdésekben kérdeztük meg a válaszolóink véleményét, úgymint:

A kérdőívek módszertanáról:

Online kérdőívekkel dolgoztunk, a megadott 100-100 főt meghaladó, összesen 403 fő adatait tartalmazó kérdőív készült el végül.

A kutatás során strukturált, önkitöltős kérdőívet töltöttek ki az arra önként vállalkozó alanyok. A kérdőívet online tölthették ki. Az online kérdőív linkjét e-mailben kapták meg a cigánypasztorációban érintettek, mely link egy online felületre vezette a kitöltőt, így biztosítva az anonimitást.

Az online kérdőív linkje: <https://www.surveymzmo.com/s3/4352536/Ciganypasztoracios-kerdoiv>

⁴³ A pilot kutatás egy feltérképező jellegű, általában kismintás vizsgálat keretében végzett kérdőíves felvétel (ahol nem fontos a válaszolók arányos mintája, a reprezentativitás), amely vagy egy későbbi nagyobb, átfogó vizsgálat előkészítéséhez adatok gyűjtésére, vagy a jövőben alkalmazandó koncepciók finomítására, esetleg új ötletek kidolgozására vonatkozik. Esetünkben az utóbbin volt a hangsúly.

A célcsoportja a Magyarországról és a szomszédos országokból – elsősorban Romániából -, római katolikus és görögkatolikus egyházban szolgálatot teljesítő egyházi és világi szakemberek voltak. A legkisebb földrajzi egység, melyre a kérdőív eredményei lebonthatóak, az egyházmegyei szint, mert ennél kisebb területi lebontás esetén az alanyok beazonosíthatóak lennének. A kérdőív kitöltése minden esetben anonim és önkéntes volt.

Strukturált mélyinterjú módszertani leírása:

A kérdőíveket megelőzően készültek interjúk is, összesen 10 szakemberrel. Az egyéni interjúval célunk az volt, hogy felmérjük a római katolikus és görögkatolikus egyházakban tevékenykedők – főként vezetők - körében a cigánysággal való kapcsolatot, jó gyakorlatokat gyűjtünk az evangelizációjukra, illetve a felekezetekben történő megtartásukra. Másrészt azok esetében, akik már részt vettek cigánypasztorációs programban vagy ezek menedzselésében, tapasztalataik rövid megosztását vártuk.

A 10 fő romániai és magyar, laikus és egyházi szakember jellemzője:

1	Görögkatolikus egyház képviselője cigánypasztorációs bizottságban, a Nyíregyházi Egyházmegye cigányügyi megbízottja
2	Gyulafehérvári Caritas munkatársa, cigánypasztorációs szakember, laikus
3	Gyulafehérvári Caritas munkatársa, szociális szakember, Maroszentgyörgy nappali foglalkoztató vezetője, laikus
4	Gyulafehérvári Egyházmegye pasztorális bizottságának vezetője, pap
5	Iskolaigazgató, aktív pedagógus Ózdon (II. János Pál Katolikus Iskola), laikus
6	Kazincbarcikai Don Bosco Iskola igazgatója, balajti cigány közösség vezetője, diakónus
7	Plébános, Szombathelyi Egyházmegye cigánypasztorációs referense
8	Premontrei szerzetesnő, zsámbéki és mányi intézmények vezetője
9	Sepsiszentgyörgy, Őrkő negyedének plébánosa
10	Váci Egyházmegye cigánypasztorációs referense, Ceferino Ház vezetője, pap

5.3. A kérdőíves kutatás eredményei

5.3.1. Szocio-demográfiai adatok

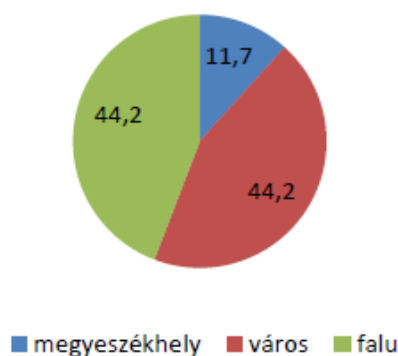
A kérdőívek kitöltésére 2018. november 28 és 2019. április 2. között volt lehetőség. Ez alatt az idő alatt 650 kérdőív érkezett be, az adattisztítás után azonban csak 403 értékelhető kérdőív maradt a mintában.

A kérdőív kitöltőinek háromnegyede Magyarországon, közel egynegyede Romániában végez cigánypasztorációs munkát, emellett elenyésző arányban (3% alatt) bekerültek a mintába Szerbia, Szlovákia és Ukrajna területéről is válaszadók.

Felekezethez tartozás tekintetében három jelentősebb létszámmal jelenlévő csoport került a mintába. A válaszadók 7,2 százaléka református, 10,4 százaléka görögkatolikus, és legnagyobb arányban, a válaszadók közel 80 százaléka római katolikus felekezethez tartozik. A többi protestáns egyházból elenyésző számban kerültek a mintába, ők főként az erdélyi területről vannak. A válaszadók túlnyomó többsége római katolikus, és Magyarországon végez cigánypasztorációs tevékenységet – így elsősorban rájuk vonatkozóan fogunk tudni információka közölni.

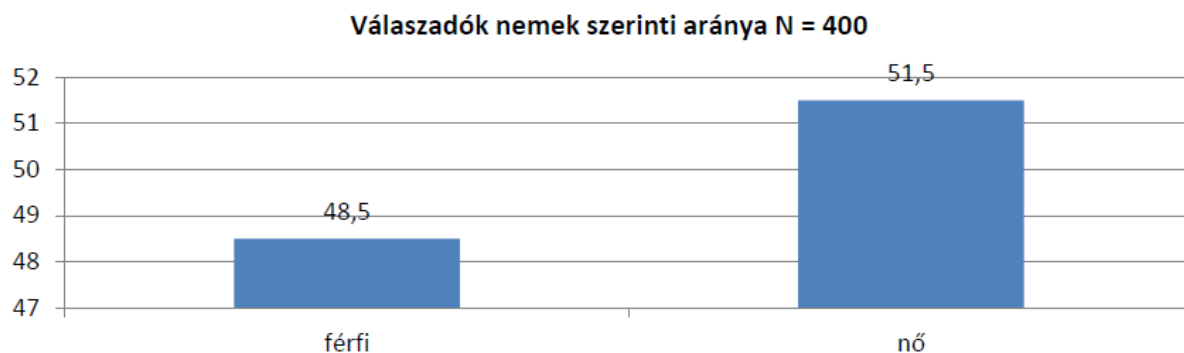
Milyen településtípus az, amelyben Ön tevékenykedik? - tettük fel a kérdést. A szolgálatvégzés helye szerinti településtípus tekintetében a város és a falu kiegyensúlyozottan képviselteti magát, a válaszadók több mint 40 százaléka városi, ugyancsak ekkora arányban falusi környezetben szolgálnak, míg megyeszékhelyről csak alig több mint 11 százaléka jött a válaszadóknak.

A válaszolók településtípus szerinti aránya
N = 403

Életkor szerinti megoszlás tekintetében a középgeneráció dominál a mintában, a 29 év alatti és a 60 év fölötti korcsoportokból jóval kevesebben kerültek a mintába. Ebből azonban nem feltétlenül lehet a cigánypasztorációban aktívan résztvevők életkori megoszlására következtetni

Noha a többségi, katolikus egyházban a pasztorációs feladatterületeken a papi szerep nemhez kötöttsége miatt a férfi dominancia jellemző, a válaszadók többsége nő.

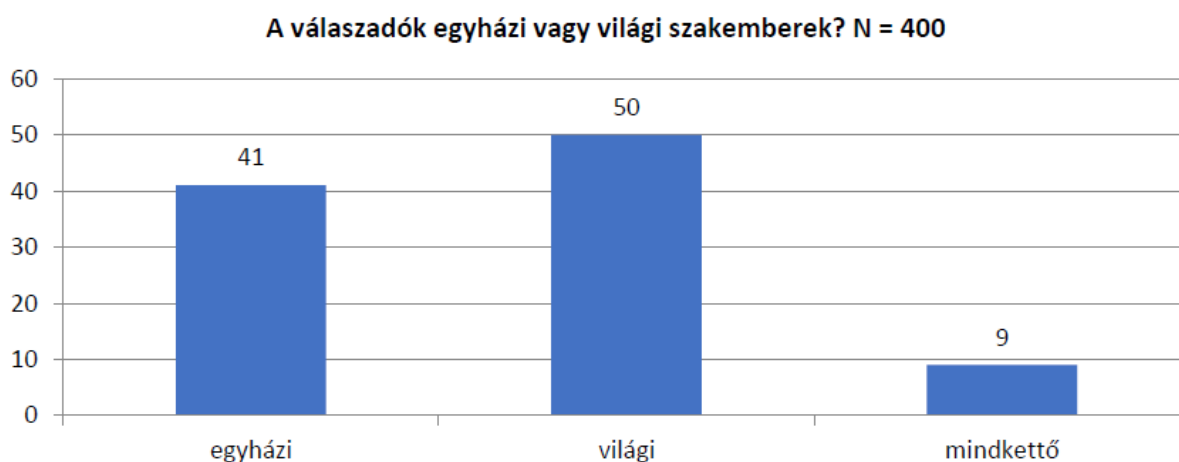

Meghatározó, hogy főként milyen településtípusokon végzik a cigánypasztorációs tevékenységüket. Válaszadóink többsége kisebb lélekszámú településeken foglalkozik a cigányokkal. A mára kisebb lélekszámú települések az elnéptelenedés miatt zsugorodtak kistelepüléssé, és rendszerint ezeken a településeken a munkalehetőségek, az infrastruktúra, az egészségügyi, szociális ellátás, az oktatási és kulturálódási lehetőségek is jóval korlátozottabbak a kutatásunkban szereplő két országban is. Ezek a megfosztottságok a már korábban kialakult hátrányos helyzetet csak tovább mélyítik, hozzájárulva ahhoz, hogy a szegénység, mélyszegénységgé váljon és a kitörési lehetőségek erősen korlátozottá legyenek. Valójában ezeken a településeken nem csak a cigány lakosok, hanem a nem cigány lakosok közül is sokan mélyszegénységben élnek

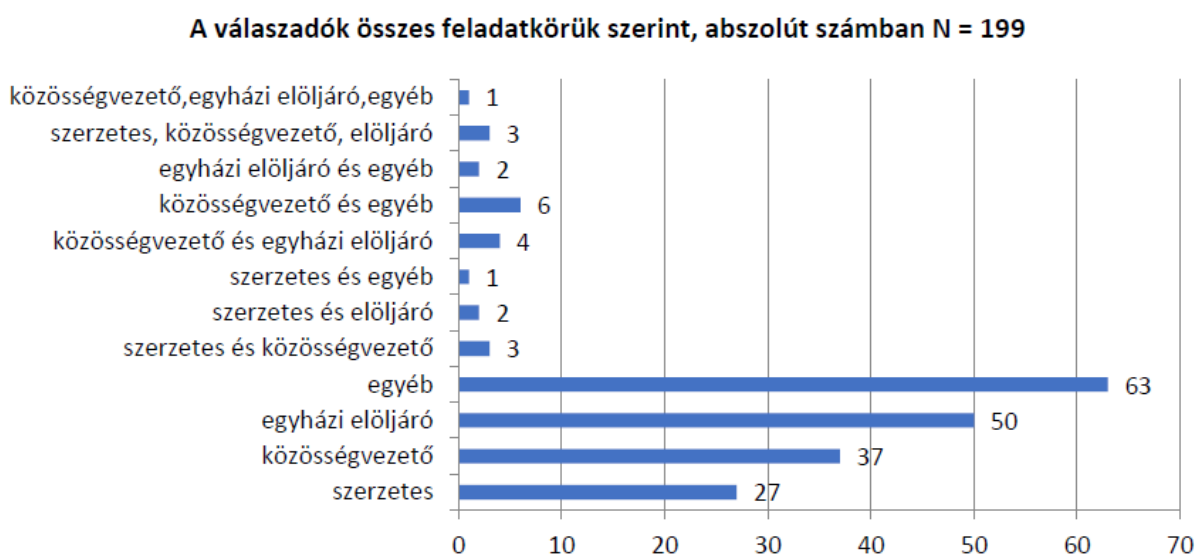

5.3.2. Szakmai szerepek, tapasztalat, végzettség

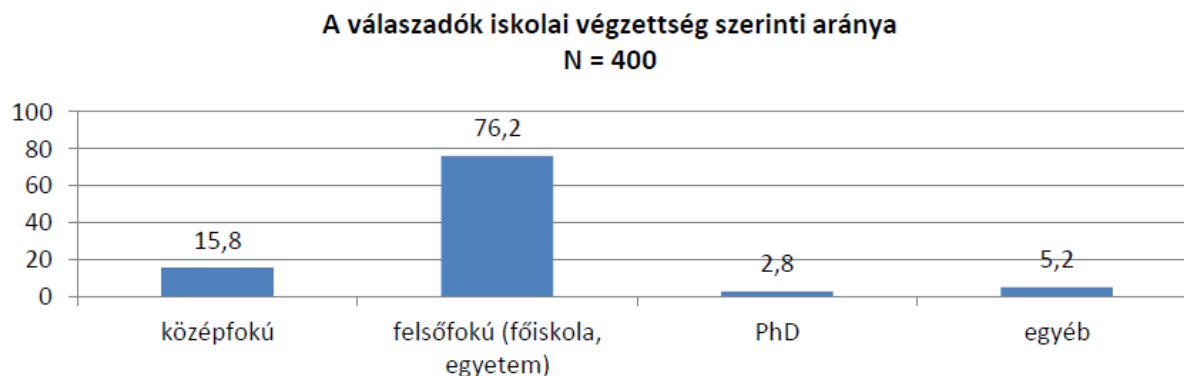
Majd minden egyházmegyéből kaptunk válaszadót, azonban egy-egy egyházmegyéből olyan kevés a válaszadó, hogy nincs lehetőség az adatok egyházmegyék szintjén történő összehasonlítására. Ennél sokkal fontosabb adat, hogy a válaszadók közel azonos arányban végzik cigánypasztorációs tevékenységüket világi, vagy egyházi szakemberként. Az eredeti kérdés úgy hangzott, hogy „*Világi vagy egyházi szakember Ön? (Bizonyos esetekben [pl. általános iskolában hittant oktató pap] egyházi és világi foglalkozást is bejelölhet. Csoportonként is több válasz jelölhető, amennyiben több dologgal is foglalkozik).* A kialakult vegyes válaszadói minta előnye, hogy az eltérő tapasztalatokkal rendelkező megkérdezettek hasonló súllyal jelenhetnek meg a kapott információinkban.

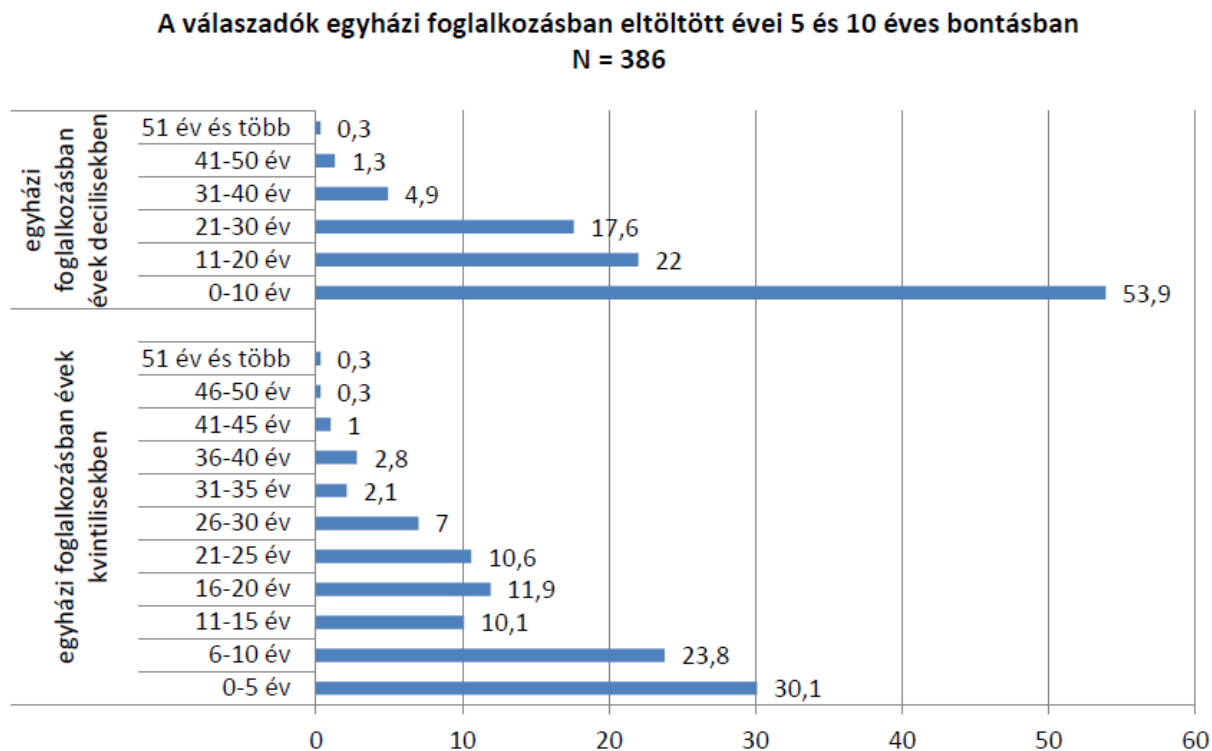
Mindegy, hogy egyházi előljáró, vagy szerzetes előljáró, vagy valamilyen közösség vezetője, vagy más funkciója van, szinte alig akad a válaszadók között, aki ne töltene be egyszerre több munkakört, illetve tisztséget. Ez pedig minden előnyével és hátrányával van jelen a cigánypasztorációban is. Előny lehet a sokféle tapasztalat, tudás ötvözése, hátrány egy bizonyos fokú szétszakítottság, szerepkonfliktusok.

A megkérdezettek iskolai végzettségüket tekintve közel 80 százalékban minimum egyetemet végeztek, de vannak köztük, akik tudományos fokozattal is rendelkeznek.

Az adatközlőinktől azt is megkérdeztük, hogy Milyen régen dolgoznak válaszadóink egyházi foglalkozásban? Az öt évenkénti bontásban készült adatok alapján az látszik, hogy a maximum öt éves szakmai múlttal rendelkezők vannak a legtöbben (30,1 százalék), de ha tovább nézzük a felette lévő kategóriákat, akkor a már 6-10 éve pályán lévők is közel 24 százalékos arányt mutatnak, a 11-15 éve, 16-20 éve és 21-25 éve a pályán lévők aránya nagyjából hasonlóan, 10 százalék körül szóródik. Az alsó harmadba (vagyis a 10 százalék alatti értékek) tartoznak azok, akik minimum 31 éve vagy annál régebb óta egyházi foglalkozásban állnak.

5.3.3. Kapcsolat a cigánysággal

„A cigányság sajátos kultúrája is megkövetel egy sajátos lelkipásztori gondoskodást. A cigány kultúra és hagyomány legszimpatikusabb elemei: a nagyon erős családi köteléket; a gyermek szeretetét; az elhunytak iránti kegyeletet; a mély vallásos érzéket; a természetességet és a derűre, ünneplésre való készséget; igen gyakran nagy tehetséget a zenéhez, a tánchoz és más művészetekhez. Ugyanakkor a cigány kultúrának van számos negatív eleme is: a tervezés és előrelátás hiánya; a megbízhatatlanság; a magántulajdon tiszteletének gyakori hiánya; az indulatokon való uralkodás nehézsége; a nőkkel szembeni nemritkán tapasztalható erőszakos, rajtuk uralkodó viselkedés. Az evangélium ennek a kultúrának elemeit kell, hogy átjárja, erősítse, a negatív vonásoktól megtisztítsa. A cigányság, „mint Isten vándorló népének egy sajátos csoportja, különleges lelkipásztori magatartást érdemel, és megilleti értékeinek megbecsülése.” (Irányelvek 29)544 „Az Egyház semmit sem vesz el egy-egy népnek múlandó értékeiből, sőt ellenkezőleg: felkarolja és átveszi a népek tehetségeit, szellemi kincseit, szokásait, amennyiben jók, és éppen átvételükkel megtisztítja, erősíti és nemesíti azokat.” (Lumen Gentium 13645) Mindez azt is jelenti, hogy „elfogadjuk a cigányság saját identitására irányuló törvényes követeléseit és azon jogát, hogy mint saját identitással rendelkező népesség épüljön be az egyházi és polgári társadalom életébe.” (Irányelvek 36)746

Az előítéletesség, előítélet mentesség mérésére általános mérőeszközként az úgynevezett attitűdkérdéseket használja a szociológia, bár több tanulmány is szól arról, hogy ezek validitása korlátozott interpretációs lehetőségeket nyújt, és csak fenntartásokkal érdemes kezelni a kapott adatokat. Mivel az előítéletesség mérésére használt attitűdkérdések alkalmazása elterjedt, ezért fennállt a veszélye, hogy a válaszadók nem valid értékeket, hanem a társadalmi elvárásnak, az egyházi testvériség elvének megfelelően elkendőzik a valódi véleményüket. Ezért a TÁRKI korábbi kutatásaiban⁴⁷ használt attitűd mérésből kiválogattunk olyan kérdéseket, melyek a társas együttélésre vonatkoztak inkább, nem pedig egy előítéletmérés eszközei voltak.

A válaszolóknak több, állításonként egy-egy válaszos lehetősége volt véleményét kifejezni a témában, és 1-től 5-ig terjedő skálán, az iskolai osztályozásnak megfelelően értékelni az egyes kijelentéseket. A skála két végpontja a következő értéktartományokat jelentette: „1 - egyáltalán nem ért egyet”, illetve „5 - teljes mértékben egyetért”.

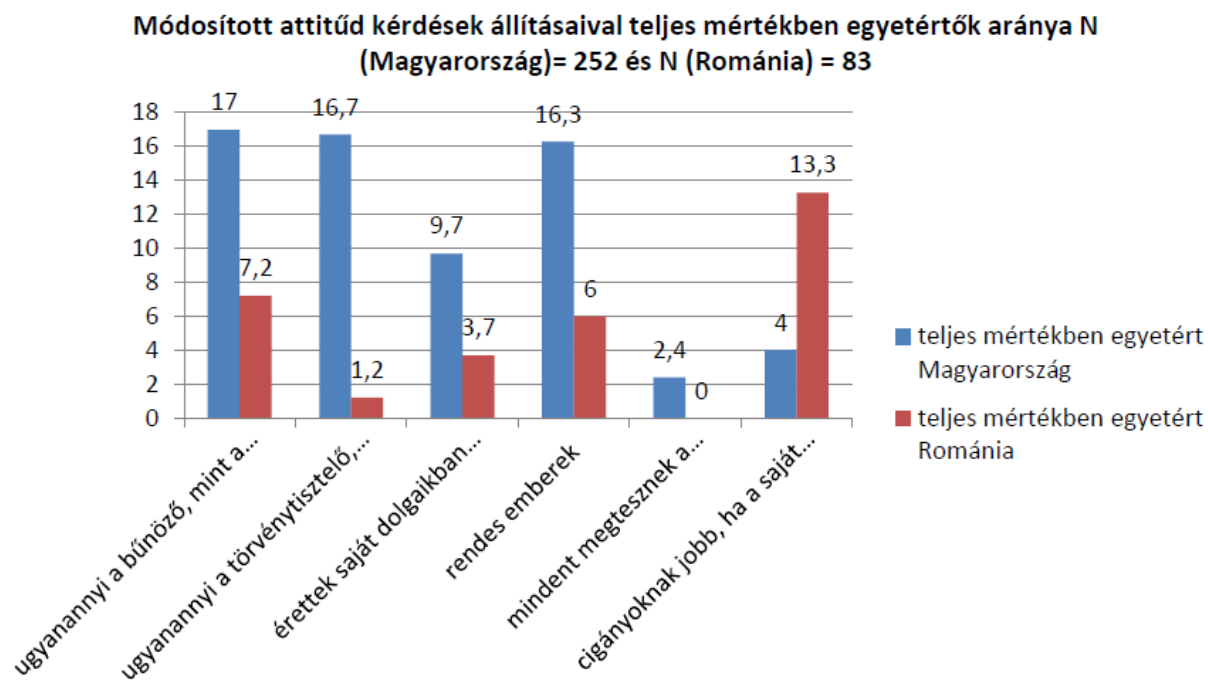
Szignifikáns különbségek mutatkoztak a magyarországi és a romániai válaszadók véleménye között néhány attitűdkérdés esetében. Ez alapján a romániai válaszadók némileg borúsabban látják a cigányokat és sokkal inkább gondolják, hogy a cigányoknak jobb, ha a saját közösségükben élnek és tanulnak, mint a magyarországi válaszadók.

⁴⁴ 29 in *Irányelvek a cigánypasztorációban*, 2005.

⁴⁵ LG – Lumen gentium, a II. Vatikáni Zsinat hittani rendelkezése az egyházzól

⁴⁶ 36 in: *Irányelvek a cigánypasztorációban*, 2005.

⁴⁷ pl. <http://old.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a895.pdf>

„A magyarországi cigányság nem homogén. Három legfőbb csoportja a magyar cigányok (romungrók), az oláh cigányok és a beások. Különböznek az egyes csoportok, sőt az egyének is a tekintetben, hogy a cigány és a magyar identitás, a cigány és a magyar kultúra milyen módon keveredik, kapcsolódik össze bennük. Fontos hangsúlyozni, hogy a két identitás nem zárja ki egymást. A legtöbb magyarországi cigány ember nagyon büszkén magyarnak is vallja magát. Tiszteltben kell tartani mindenkinek azt a szabadságát, hogy a maga kulturális, nemzeti identitását meghatározza, és megélje. Ugyanakkor fontos erősíteni a nyitottságot más kultúrák és identitások felé, közös hazánk és a tágabb közösség iránti felelősség érzését. Péli Tamás cigány festőművész mondta, hogy a cigány ember homlokán kettős aranypánt van: a cigány identitása és a magyar kultúrája, és egyikről sem hajlandó lemondani. Az evangélium kovásza is ezt a kettős identitást erősíti cigány testvéreinkben.”⁴⁸

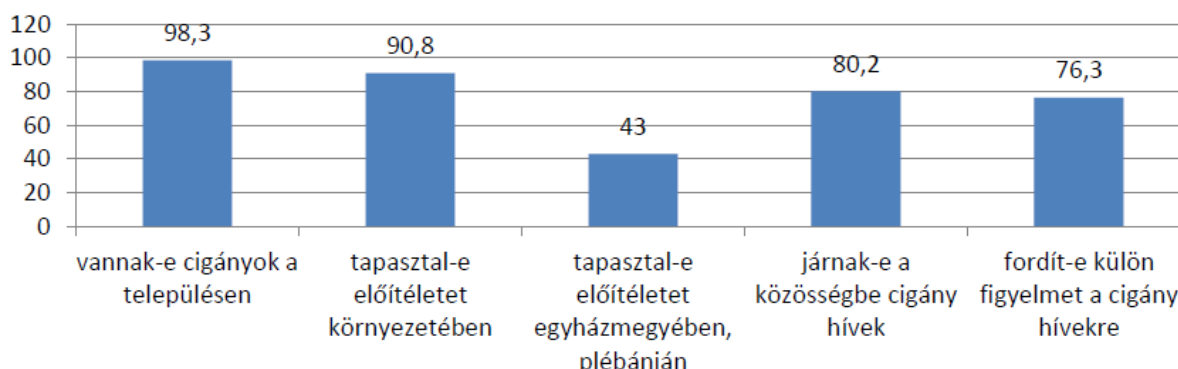
„Az evangélium átadása a világi hívek, a plébániai közösségek feladata is. Nagyon fontos, hogy plébániai közösségeinket befogadó közösséggé tegyük, ahol a szegények, hátrányos helyzetűek, a cigány testvéreink találkozhatnak az őket örömmel fogadó közösséggel, az őket befogadó Krisztussal. Ez is hozzájárul ahhoz, hogy cigány testvéreink ne másutt, más vallási közösségekben keressék hitük megélését.”⁴⁹

Válaszadóink majdnem mind olyan településről került be a kutatásba, ahol élnek cigányok, tízből kilenc válaszadó tapasztalt előítéletet a környezetében, négy az egyházmegyében, plébániáján is találkozik előítéletes gondolkodással, tíz válaszadóból nyolc mondta, hogy járnak közösségbe cigányok, és közel nyolc mondta, hogy külön figyelmet fordít a cigányokra.

⁴⁸ I. Alapelvek in: *A Magyar Katolikus Egyház roma/cigány pasztorációs irányelvei*, 2015.

⁴⁹ II. Az evangélium hirdetése in: *A Magyar Katolikus Egyház roma/cigány pasztorációs irányelvei*, 2015.

A cigányokkal való kapcsolatra vonatkozó kérdésekre adott igenlő válaszok aránya N = 270 és 347 között

A közösségek jellemzésére vonatkozó interjúrészteket azalábbiakban mutatjuk be. Azokon a helyeken, ahol az egyház működtet iskolát, ott a gyerekeken és azok szülein keresztül történik a cigánypasztoráció. Az intézményi, egyházi nevelés elsősorban az iskolában valósul meg tanórai és tanórán kívüli foglalkozások keretében. Általános tapasztalat, hogy a közösségnek integránsabb részét képező cigány családok, illetve a vallásos nevelést komolyabban vevő családok gyermekei jobban teljesítenek az iskolában, együttműködőbbek a tanórákon, magatartási problémák is ritkábban fordulnak elő velük. Ezért jobban is támaszkodnak az ilyen közösségi tagokra. Felmerül a kérdés, hogy egyfajta asszimilációs politikát is kell-e végezzen, folytat-e az egyház a cigánypasztoráció során?

Az akadálymentesített, 94 százalékbán cigánygyerekeket fogadó intézménybe 330 iskolas, 110 óvodás jár, és az ő családjaik, így 1500 fővel van kapcsolatban. Azok a szülők, gyerekek, akik lelkes katolikusok, ők 100-120 fős közösséget alkotnak, ők azok, akik az iskolai feladatokon túl is részt vesznek az egyház közösségében.

Az intézményi, egyházi nevelés az iskolában valósul meg. A saját Isten- és Mária képük: humanista istenkép. Vallási alapismeretük nincs, szélsőséges megnyilvánulásúak, mélyen vallásosak. A gyerekek heti 2 hittanórán tanulják is, ezért a szülőknél jobban képpen vannak a mise részeit, liturgiát, imákat tekintve. Ezek a gyerekek visszafogottabbak, csendesebbek, szabálykövetőbbek a szülőknél. Az iskolában is kicsit jobbak, mint a nem hittanosok. Minden nap más az iskolában. A gyerekek is hatása alatt vannak az időjárásnak, otthoni problémáknak. A misén egészen mások, sokkal jobbak, fegyelmeltebbek. A hittanórán való fegyelmet a hitoktató személye nagyon befolyásolja.

Többen is úgy vélekedtek, hogy a nőkn és gyerekeken keresztül lehet bevonni a közösségi életbe a romákat. Ennek legfőbb oka, hogy a férfiak sokszor külföldön vagy más településeken dolgoznak, vagy egyéb okokból távol vannak a családjuktól, ritkábban vannak itthon. Ezért a cigánypasztoráció szempontjából az elsődleges célcsoportnak a fiatal családok roma nőket tekintik.

Egy 900 fős roma közösségbe jár ki, ezek bekerültek a projektbe. Utóbbi időkből fiatalokkal szervez csoportokat, de kijár terepre is a felnőttekhez. Kb. 50-60 fővel dolgozik rendszeresen. Nyitottak,

érdeklődők, első perctől jó volt a kapcsolata velük. Nem problémás közösség, szeretnének fejlődni, főként a gyerekektől a középkorúakig szeretnének fejlődni. Gyűléseket, találkozókat szerveznek, de az idősök már nem jönnek el. Délutáni oktatás indult el a faluban a hátrányos helyzetű gyerekeknek, akiknek 75 százaléka cigány. 2 éve jól működik.

A településen magas a cigányok aránya. Magukat magyaroknak valló cigányoktól kezdve tradicionális cigányokig minden féle él ott. A magyaroknak valló cigányok tartoznak inkább a templomhoz. Anyákként ülnek össze és imádkoznak a gyerekekért. Ünnepek, gyermekmisék ahol még találkoznak.

Nagyon fontos a kapocs, a találkozások intenzitása és jellege a cigány és nem cigány közösségi tagok között. A kapocs szerepére elsősorban cigány híveket toborzott több plébánia is. Volt olyan plébánia is, ahol a cigány hívők körében hirdettek meg tanfolyamot: másfél éves cigány lelkipásztori kisegítői kurzuson vehettek részt önként jelentkezők. Nekik a szerepük elsősorban a kapcsolat kiépítése.

1550 főből kb. 200 fő cigány, de nem vállalja fel mindenki. Nemrég ért véget egy másfél éves cigány lelkipásztori kisegítői kurzus, amit tartott és aminek a célja az volt, hogy összekötő hidak legyenek a többségi társadalom és a cigányság között. 8-9 cigány férfi és nő vett részt. Konkrétan: a cigányság és az egészségügy, a cigányság és az iskola, a cigányság és az önkormányzat között tudjanak közvetítők lenni.

Általában az a jellemző, hogy több felekezet is van a településen, velük a megszólaltatottak együtt dolgoznak a cigánypasztorációért. Az ökumenikus szemlélet ebben a munkában nagyon fontos. Ugyanakkor sajnos gyakori jelenség, hogy maguk a papok nem mutatnak nyitottságot a cigányságra, sőt előítéletesek, ez jellemző a vallási közösség nem cigány többségére is.

Kb. 200-250 fő cigány a mintegy 700 fős közösségből. Több felekezet van a településen, velük együtt dolgoznak a cigánypasztorációért. Aktívak a tevékenységben a közösség tagjai, 24 kisközösség működik. Pl.: fogyatékossgal élők, imacsoportok. Misén, gyermekmisén elfogadottak a cigányok, de a kisközösségekben nem igazán működik a cigányok befogadása.

Egy közeli településen, egy romos templomban kezdték el a cigánypasztorációt. Cigánysor mellett nőtt fel és rossz élményei voltak. Azért ment ki a közeli településre, mert bezárták a templomot és ezen akart változtatni. Ez a település a reformáció óta református volt, kicsi zsákfalú, kb. 500 lakosa van, főként cigányok lakják 300-200 arányban. 2003-ban bezárták. Diákokkal kitakarították a templomot, újra élet lett benne. 2009-től fejlődés indult: család, ifjúsági pasztoráció indult, a diakónus végezte, szabadkezet kapott, mert nem volt nyitott a plébános a cigányokra, így jutott el a diakónus más papokhoz. Az egyik cigány lett a templom gondnoka, aki elvégezte a Cursillót, őt nevezte ki a diakónus. a cigány gondnok kezdte el a diakónust a családokhoz vinni. Áthívott más faluból tapasztaltabb cigányokat tanúságtételre.

Általában a plébániák jellemzésekor többen is beszámoltak arról, függetlenül a roma-nem roma közösségi tagoktól, hogy általában laza kapcsolat fűzi a híveket a plébániákhoz: sokan a személyes vallásosságot szinkretista módon, dogmák nélkül (vallási mix), a különböző közösségekhez tartozva élik meg, emiatt ritkábban járnak a templomba.

A plébániájához 7-8 ezer fő tartozik papíron. Ebből 7000 fő van kapcsolatban az egyházzal. Jó része hagyományos pasztorációt igényel. Személyes vallásosságot különböző közösségekhez tartozva élnek meg. Vannak a ritkábban előkerülők (temetés, keresztelezés... miatt jönnek), de külföldön élnek. Az otthonmaradók (40-50%) - rendszeresen jár templomba.

5000-re tehető a hívek száma. Az utóbbi 20 évben legalább 500 fős gyarapodás volt. Rétegzett. A szegények járnak inkább rendszeresen templomba, a gazdagok csak keresztelező, temetés... alkalmával. Személyi plébánia.

Az alábbi példák az egyházon belül a cigány hívekkel szemben tapasztalt hozzáállásra, előítéletességre, vagy előítélet mentességre, illetve néhány vélemény arról, hogy szükséges-e változtatni a cigány közösséghez való hozzáálláson.

Előítéletes magatartás tapasztalható az imént elsődleges terepként megnevezett, az egyház által átvett általános iskolák életében is. Egy hitoktató interjúalanyunk úgy véli, hogy nemcsak a gyerekek között jellemző a „cigányozás”, egymás csúfolása, egymástól való szeparáció, a klikkesedés, hanem a pedagógus társadalom is hozzájárul a negatív szemlélet fennmaradásához, hiszen sokan közülük is előítéletesen viszonyulnak a cigány tanulókhöz, és ezt nem is rejtik el tanulóik előtt (nyílt előítélet kevésbé jellemző, inkább elejtett félmondatok, célzások, áthallásos megnyilvánulások). Ugyanakkor elmondható, hogy a templomi közösség befogadó az asszimilálódott(!) cigányokkal szemben.

Az egyház azzal tudna ezen változtatni, ha saját papjainak, lelkészeinek, hitoktatóknak az előítéletes hozzáállásával tudna kezdeni valamit, ha a cigány családok között és nem tőlük elkülönülten végeznék a munkájukat, és példamutatásukban, beszédeikben a toleranciát és az egyenlőséget hirdetnék.

Otthonról hozza magával az előítéleteket, cigányozzák egymást. Ehhez a pedagógus társadalom is hozzájárul. A templomi közösség befogadta az integrálódott cigányokat, de ők sem jönnek be a templomba, mert félnek a kudarcoktól, külsőségek miatt. Az egyház azzal tudna ezen változtatni, ha közéjük megy és nem szegregál, emberi méltóságot megadni, megkülönböztetés nélkül. Jó a Ceferino közmunka program is a munka világába integráláshoz. Ahhoz, hogy ők változzanak, nekünk is változni kellene, előítéletek lebontásával. Közöttük kell élni és látni, hogy milyen nehezen élnek.

Sokréttű az egyház ebben is. Vannak nyitottabbak is, ingadozók is és vannak az elutasítók is, a cigányellenes erők. A kirekesztő magatartás is jelen van a cigányokkal szemben. Ezzel a saját keresztény hitükkel is szemben vannak.

Van előítélet velük szemben. A magukat magyaroknak vallókat könnyebben elfogadják. Megbízhatatlanok, piszkosak, felelőtlenek, lusták - ilyen a megítélésük.

Volt olyan interjúalany is, aki cigányplébániát és kifejezetten cigány közösséget épített, de ehhez az egyház részéről semmilyen módszertani, gyakorlati segítséget nem kapott, lévén hiányzik az ilyen jellegű képzés a papi és a teológia képzésből is.

Az egyházmegyében még új a cigánypasztoráció. Egy atya van, aki cigányplébániát vezet. A többi papnak nincs tapasztalata a cigányokkal, nem kapnak hozzá oktatást. Nagyon szükséges, az igazi megoldás a kispapok érzékenyítésével kellene kezdeni, terepre vinni őket, kapcsolat kialakítása fontos lenne.

Előítéletek lebontása a legfőbb cél, enélkül többen is úgy vélik, hogy nem valósulhat meg a befogadás, a sikeres cigánypasztoráció. Többen is említették, hogy ennek érdekében vegyes programokat, táborokat is szerveznek, ahol cigányok és nem cigányok együtt vannak. Vagy pl egy cigány kispappal a többi nem cigány kispap számára a helyi közösségben találkozókat szerveznek, ilyen pl. a kispap-cigány focimeccs is.

Az állampolgársadalomban és az egyházon belül is sztereotípiákat és félelmeket tapasztalnak a közösségben szolgálatot teljesítő papok. Az egyháznak cigány arca is kell legyen – vélték egyesek - mert ha nem, akkor az egyház elveszti katolicitását, hiszen az egyház szellemisége a befogadáson alapul, nem pedig a kirekesztésen.

Igen, az állampolgársadalomban és az egyházon belül is sztereotípiákat és félelmeket is tapasztal, hát nem egy megszokott dolog, hogy ők is templomba jönnek. Amikor megjelennek a templomban, akkor kérdezik, hogy mit keresnek itt. Ilyenkor azt mondta, hogy nem keresnek, hanem megtalálták, megtalálták Jézust, és ahogy VI. Pál pápa mondta: Ők az egyház szívében vannak és nem a szélén. Az egyháznak cigány arca is kell legyen, mert ha nem, akkor elveszti katolicitását, mert a szegényekért jött Jézus, nem zárhatunk ki köröket ebből, csak mert mások. Az előítéleteket, sztereotípiákat el kell oszlatni, a két közösséget meg kell ismertetni egymással. Amíg nem ismerik egymást, addig természetes, hogy idegenkednek egymástól, hisz idegenek, ismeretlenek is.

Az idősebb hívek részéről van előítélet. Az idősek kiszolgáltatottabbak, úgy vélik, „*potenciális áldozatai a cigánybűnözésnek (sic!)*.”

Az egyház részéről nem, az idősebb hívek részéről van előítélet. Az idősek kiszolgáltatottabbak, úgy vélik, potenciális áldozatai a „cigánybűnözésnek” (sic!). Nem testvérként tekintenek a hívek a cigányokra, de javult a helyzet, a cigánypasztoráció javít ezen a társadalmi együttélés nehézségein is. Nem csak a karitászmunka által, hanem a nevelésen keresztül is. A nevelés belülről kell, a családokban megfelelő legyen. Székely János Cigány népismeret tankönyve az egyetlen használható kézikönyv.

Az előítéletek természete nem mindig a rasszizmus, említették néhányan az interjúalanyok közül, sokan nem a származásuk miatt, hanem az életvezetésük, a nagyon különböző és színes, hangos, érzelmekkel túlfűtött szokásaik miatt utasítják el a cigányokat. Megint másokban a munkához, tulajdonhoz való viszonyuk miatt van ellenállás.

Kritikusak, inkább negatív tapasztalataik vannak a cigányokkal. Akik komolyan vették/veszik a vallásosságukat, ők nem a származásuk miatt, hanem az életvezetésük miatt utasítják el a cigányokat. Munkához, tulajdonhoz való viszonyuk miatt van ellenállás. Szükséges változtatni: előítéletek elosztatásával, a cigány múlt jobb megismerése által, hogy tudjuk mit lehet, és mit nem lehet elvárni tőlük.

Az alábbi idézet jól szemlélteti az egyházban szolgálatot teljesítők előítéletes hozzáállását, és azt, hogy a cigányság bevonása sokszor nem igazi hiten, befogadó szellemiségen, hanem a katolikus egyház táborának fogatkozásából, meggyengülésétől való félelemből fakad.

A székelyekben tartózkodás van az Egyházon belül is a cigányokkal szemben. A fiatal papok kezdenek felfigyelni a cigányságra. Szaporodnak (sic!), ha vallástalanul nőnek fel veszélyesek is lehetnek (sic!). Igen, szükséges, a fiatal papi generációt közelebb vinni a cigánysághoz.

A cigánypasztoráció szigetekként működik inkább, nem szervezett módon. Pedig lenne rá idő, vélték többen is, mert nincs már annyi hívő - számuk folyamatosan csökken -, hogy ne érnének rá a papok. Azaz ezen véleményt vallók éppen ellenkezőleg vélekednek, mint akik azt állítják, hogy a paphiány miatt mutatkozó többletfeladatok miatt nem tudják a papok ellátni a cigánypasztorációs feladataikat.

Vannak előítéletek, a környéken nem csinálják más plébániákon. Nem foglalkoznak igazán szervezeten velük. A cigánypasztoráció szigetekként működik inkább. Lenne rá idő, mert nincs már annyi hívő, hogy ne érnének rá.

Vannak szórványos kezdeményezések az előítéletek lebontására, ezek sikerrel is működnek, és lokálisan hatékonyan végzett érzékenyítésre is találunk jógyakorlatokat, de sajnos nem ez az általánosan elterjedt. Ezek leginkább egy-egy elkötelezett paphoz, lelkészhez köthetők.

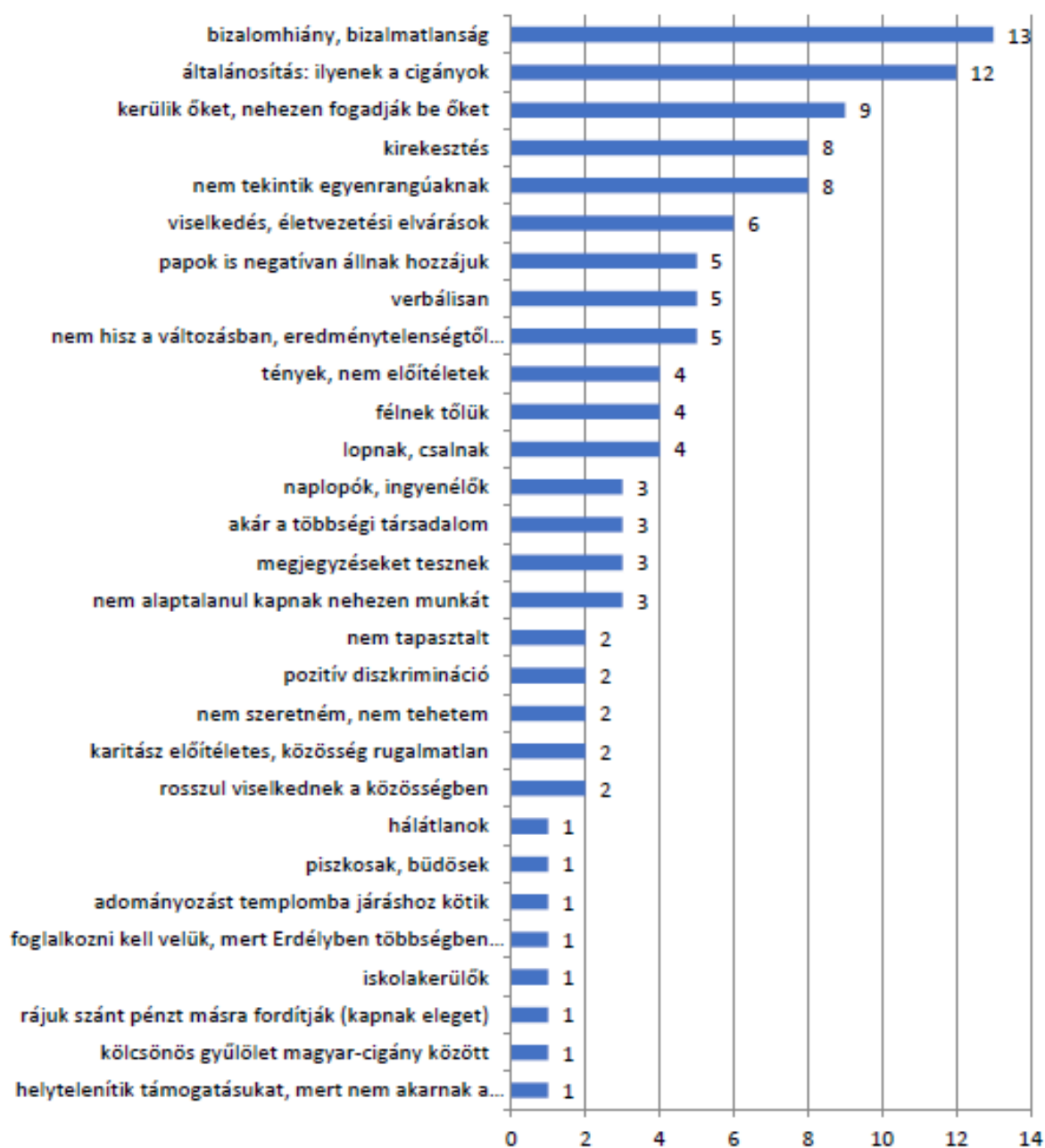
Van szerepük pl. az egyháztanácsban is benne vannak. A pap részéről elfogadás van, látogatja őket. Hogyan lehet az előítéleteket lebontani? Egymás erősségeinek megtapasztalása, közös alkalmak vezetnek célra, de lassú folyamat. „Vannak olyan cigányok, akik és itt pozitív jelzőket mondanak..., de ehhez kellenek a közös élmények.

A 3 püspök részéről fantasztikus: erkölcsi, anyagi támogatás okos programokra a cigányoknak, illetve az érzékenyítés miatt. Természetesen segítők, szívesen is mennek ki, ha hívják őket. A papok hozzáállása vegyes: félnek, elkerülik, de van, aki szívesen és szépen, nagy szeretettel végzik a munkát. A hívek: a pap hozzáállásától függ. A magyar közösség nehezen fogadja el a cigányokat. Nehéz, de van olyan példa is, hogy: az egyik településen, a cigánytelepen kápolnát akartak a cigányok maguknak és áthívták őket a templomba a magyarok. A domináns a görögkatolikus egyházban a be- és elfogadás. Felelősség sokkal nagyobb. Aki nem szívből, szeretettel, az is felméri a felelősséget.

Az előítélet magában hordozza azt a legnagyobb veszélyt, hogy már meglévő, korábbi negatív beidegződésekre épül, és téves általánosításhoz, téves további tapasztalásokhoz vezet! Ez pedig szeparációs igényhez, a közeledéstől való óckodáshoz vezet!

A kérdőíves kutatásban tapasztalt előítélet típusokat a következő ábrán mutatjuk be. Leggyakoribb előítéletes magatartásnak a bizalmatlanság, az általánosítások, és a cigányok kerülése, kirekesztése tűnik, valamint az, hogy nem tekintik őket egyenrangúnak.

A válaszok megoszlása abban a kérdésben, hogy milyen előítéletet tapasztal a válaszadó a plébánián, vagy az egyházmegyében N = 113

Az interjúk során arra is kerestük a választ, hogy az egyházi és nem egyházi cigánypasztorációt végző szakemberek hogyan látják a közösségbe tartozók kapcsolatát a cigánysággal, illetve a cigány hívekkel? Tapasztal-e előítéleteket a hívek részéről a cigányság irányába? Másnak látja-e a cigányok evangelizációját, mint más csoportokét? Ha igen, miben?

Voltak, akik nem látják másnak a cigányok pasztorációját, evangelizációját, mint másokét. Mások másképpen látják, szerintük másként, más eszközökkel kell evangelizálni: „ének, dicsőítés fontos nekik, a hangos éneklés. Az érzelem dominál.”

A potenciális hívekért folytatott egyfajta verseny rajzolódik ki az egyes felekezetek között, mely egyfelől a már többször is leírt szekularizációra, illetve a dogmatikus vallástól elfordulók számának csökkenése és személyes vallásukat vallási mix alapján megélők számának növekedésére való reflexió.

A reformátusok elszípkázzák a labilis katolikusokat és ezt a bölcsikkel, ovikkal tudják kivitelezni. Okosabbnak kellene lenniük a katolikusoknak, de ez ember és pénzkérdés is.

Rossz a katolikus egyház jelenléte, a pap nem akar kapcsolatot velük, előítéletes. A településre bement 2 protestáns egyház (pümkösi, adventista) inkább azokhoz mennek a cigányok és nem a katolikus egyházba. Utóbbi 5-6 évben változott a hozzáállás a két közösség (cigány és nem cigány) között, nincs már konfliktushelyzet. Oka: kijárnak dolgozni külföldre, próbálnak többségi életet élni, integrálódni, hogy ne legyenek elmaradva a többségtől. Inkább a pümkösi és az adventista egyházba tértek be.

További érv a cigánypasztorációt hasonló módszerek mentén végzők részéről, hogy ugyanolyan könnyű, vagy nehéz őket pasztorálni, mint másokat, alapvetően szociális körülményeik elégtelensége, az iskola által elhanyagolt kompetenciák miatt érezhető másnak. Ezen a helyzeten az oktatás, a szociális szféra segíthet.

A gyerekek nagyon rugalmasak, kevésbé előítéletesek, befogadóak, mennek vele a cigányokhoz, adományokat osztanak. Ovis kortól gimnáziumig zenekaruk is van, mennek a cigányokhoz, zenélnék, adományokat visznek. A felnőttek világa már zártabb, előítéletesebb. Alakíthatóak a tanúságtétel és személyes találkozások, a pozitív példák segítségével. Pl.: ha hoz megtért, és kiemelkedett cigányokat, akik tanúságot tesznek onnantól kezdve még a helyi cigányok megítélése is megváltozik.

Az is evangelizáció része, hogy az értékrendet átadjuk, pl.: egy cigány kisfiú az iskolában a tanító nénihez odament és azt mondta, hogy „én annyira szeretem tanító nénit, mondja meg, hogy mit lopjak magának!”, és itt azt is el kell mondanunk, hogy hát nem lopunk! Ugyanakkor a beszéd kompetencia a cigányok körében nem elég fejlett, azért nem mer jelentkezni az iskolában, mert fél a kudarcoktól, nem tudja kifejezni magát. Amíg egy átlagos gyerek 2-3000 szót használ, addig a cigánygyerek 1000 alatti szót használ, nem tudja olyan szabatosan kifejezni magát, mint egy átlagos gyerek. A kompetencia hiány ugyanakkor orvosolható, lehet pótolni. Ezek a sebek a cigányság életében, de ezek orvosolhatóak. A cigánygyerekek is tanulékony lelkek, de ha kudarcokat halmoz, akkor szűk térré válik számára az iskola. Amíg egy átlagos gyereknek van szobája, asztala, tud aludni, pihenni, addig a cigánygyerek életében ez szocializációs vonalon nem így valósul meg, nem válik el a felnőttek és a gyerekek tere, állandó zaj van, bekapcsolódik a mulatozásba, nem tudja kikapcsolni magát, másnap elalszik, fáradt, nem tud teljesíteni. A szocializációs problémákat a pedagógusok sem mindig tudják beazonosítani. Egy középiskolai tanár barátjával szokott iskolalátogatást is szervezni, most ez a célja, „a Capuccino projektben”, hogy 45 percen felépítve elmondják az iskolákban, az osztályokban, hogy honnan ered a cigányok attitűdjeik, szocializációs problémáik, hogy miért nem jutnak el középiskoláig, főiskoláig. A gyerekek pedig sokszor döbbenetesen reagálnak, hogy ezt nem is gondolták volna.

Magyarország missziós terület, és ennek egy szelete a cigányok pasztorációja is. A cigányok között a missziós munka elhanyagolt volt, de az egyház az ébredés pillanatában van – vélték többen is -, ezt bizonyítja a 2007-es vatikáni cigánykonferencia is, mely áttörés volt a témában.

A legfontosabb a pozitív példa a cigányok és nem cigányok körében is. Nem más a cigányok pasztorációja! Kettő pasztorációs hibát követ el az egyház. Az egyik hiba: csak a karitatív közeledés. A másik: az, hogy enyhített evangéliumot ad, mert ők csak cigányok, nem érik fel, de ez nem így van, Jézus mindenkinek ugyanazt a mércét adja és kínálja fel. Valójában ugyanolyan könnyű, vagy nehéz őket pasztorálni, mint másokat. Magyarország missziós terület, és ennek egy szelete a cigányok pasztorációja is. A cigányok között a missziós munka elhanyagolt volt, de az egyház az ébredés pillanatában van. 2007-es vatikáni cigánykonferencia áttörés volt. Ezen cigány papok és szerzetesek is ott voltak és elmondhatták a tapasztalataikat. Isten remekművei vagyunk, ugyanolyan értékesek vagyunk, de mindenki más, attól, hogy eltér az európaiától, attól még nem rossz, emberi szemmel, emberként kell rájuk tekintenünk.

A velük való együttélésre kellene alapozni a pasztorációt. Közös munka, játék, ének, zene és az ő igényeikhez igazodó Bibliaismertetés módszertanának kidolgozását többen is megemlítették. Másfelől a cigányok kultúrájának ismerete nagyon fontos: akkor lehet sikeres a pasztorációjuk, ha az etnikai másságukat megismeri és elismeri a többségi társadalom. Jól példázza ezt a következő beszámoló, mely egy romániai plébániát mutat be.

A településen van 10 ezer román, 53 ezer székely magyar, és 5 ezer magyar cigány. Tartózkodást, elutasítást tapasztal, de ha látnak pozitív példákat, munkát jól végzik, megbízhatóak, így kerülnek közelebb. Más az evangelizációjuk. A személyi plébániáknak, iskoláknak speciálisnak kell lenni. Tisztában lenni, hogy honnan, milyen családból jönnek. Saját iskolát létesített a cigányoknak, 1-8 osztályos iskolájuk van. Ő hozta létre. Magyar tanárok vannak, nem esnek ki 1-2 év után, az övéi között vannak. Nehezebben tanulnak, mint a magyar gyerekek. Amit az iskolában megtanult, az az övé, otthon nem tanulnak. A közösségi érzés erősebb, mint a magyar gyerekeknél, a gyengébbet húzzák magukkal. Kevés a példa a továbbtanulásra. A 12-13 éves lányok lassan férjhez mennek, a 15-17 éves fiúk már megnősülnek. 6-7 évesen iskolába kb. 60-70 fővel indul az osztály, 8. osztályra 6-7 fő marad, nagy a lemorzsolódás. A szülőkkel nehéz megértetni az iskoláztatás fontosságát. Félnak, hogy az iskolázott gyermek kiszakad. Évente kétszer tanévkezdő és tanévzáró szentmise, ahol elhangzik, hogy a peremre szorulás a magyarok miatt van, de valójában ők maguk szorítják ki magukat, hogy nem járnak a gyerekek iskolába. Lát előrelépést. 1994. január 1-től hivatalosan elfogadott a Néri Szent Fülöp iskola. Az akkori gyerekek gyermekei már jobban járnak iskolába. Caritas segítségével az egyházmegye építette, de állami iskola, de a helyhatóság fizeti, tartja fenn. Tanfelügyelőség nevezi ki a tanárokat, tanítókat, az iskolaigazgató hallgat az atyára.

Többen is úgy vélték, hogy figyelembe kell venni az evangelizálásban a cigány kultúrát, identitást, így kínálják a papok az evangéliumot. Sok olyan közös pont van, ami közel hozza az evangéliumot: a cigány kultúra kapcsolatát keres a transzcendenssel, Mária tisztelet, ikonok és szentképek tisztelete, a házasság intézményének a fontossága.

Másként kell őket evangelizálni: kommunikáció más, szókincsük kisebb, többszöri megszólítás kell, biztatni kell őket, de nem elkülönítve a magyaroktól, inkább együtt, ha lehet. Pl.: nyári gyerekpasztorációs tábor valójában integrációs tábor lesz. Érzelmek, karizmatikus megújulás elemei hatnak rájuk erősebben.

Vannak cigányok és nem cigányok, az akadályokat, előítéleteket magukban kell leépíteni. Nem egyszerű. Olyan emberek, akik vállalták a társadalomnak ezt a sebt, közösséget akarnak építeni: együttműködő kapcsolatot akarnak. Tanulásegítés, a társadalmi integráció segítése, de a cigány

önazonosságot is fejlesztik, zene, tánc, cigány irodalom megismertetése. A munkatársak elkötelezettek ebben. Az egyházba való bevezetés is cél. Akik nem az egyház közelében voltak, közel kerültek és már nem csak a népéért akar tenni.

Egészséges Istenhite van a cigány embernek, a cigány kultúra kapcsolatot keres a transzcendenssel. Erre építheti az egyház az evangelizációt. Mária tisztelet, ikonok, képek tisztelete, a házasság intézményének a fontossága, a házastársi hűség bár fontos, de a gyakran félrelépő férfiakkal szemben megbocsátóbbak saját közösségeik, családjuk. A fogyasztói társadalom náluk is megjelenik.

Az előítéletesség, kirekesztés ellenszereként jönnek a jó gyakorlatok, melyek a cigányokra való külön figyelem fordításában öltenek testet, úgymint felismerése annak, hogy több figyelmet igényelnek és fontos számukra az elfogadás, hogy egyenrangúként kezeljék őket.

A válaszok megoszlása abban a kérdésben, hogy miként fordítanak külön figyelmet a cigány hívekre N = 150

5.3.4. Evangelizáció, hívek megtartása

„A cigánypasztoráció türelmet és reményt igénylő feladat, amely hosszú távon hoz gyümölcsöt”⁵⁰
„A sajátos cigány világszemlélet és életforma nem egykönnyen hasonlítható az emberiség más szociális valóságához... Ebből következik, hogy alkalmas lelkipásztori ellátást kell kidolgozni a cigányok részére, melyet nem lehet leegyszerűsíteni arra, hogy a többi krisztushívő közé való integrálódásra készítjük őket. Észre kell vennünk, hogy az Egyháznak a lelkipásztorkodás szempontjából megszervezett rendes és területi intézménye általában nem teszi lehetővé a cigányok számára, hogy hatékonyan és tartósan beépüljenek az egyházi életbe és közösségbe... Bizonyos értelemben az Egyháznak magának is cigánnyá kell válnia a cigányok körében.” (Irányelvek 37-38)⁵¹

„Élesen meg kell különböztetni a keresztény felekezeteket a szektáktól és az új vallási mozgalmaktól. Ezen utóbbiak alkalmasint magukhoz csalogatják – gyakran egyenesen nem evangéliumi prozelitizmustól áthatott módon – a cigányok velük született vallásosságát, de ezek nem képeznek eredetien egyházi valóságot. Mindent meg kell tenni, hogy a cigányok ne essenek bele a szekták kelepcéjébe.” (Irányelvek 77)

A cigányság körében sok olyan gyülekezet is létrejön, melyeknek nincs történelmi gyökere, nincs mély tanbeli alapja, a vezetők sok esetben önjelölt pásztorok. A cigányság sokszor a képzettség hiánya és a nagy vallás iránti nyitottsága miatt is könnyen áldozatul esik ilyen gyülekezetek vonzásának.

Fontos ezért a hitünk igazságainak védelme, a hitigazságok bibliai alapjának világos, egyszerű, de erőteljes megmutatása. Fontos az egyház cigány arcának megteremtése is, hiszen ezeknek a roma gyülekezeteknek az egyik vonzereje pontosan a cigány jellegükben rejlik.”⁵²

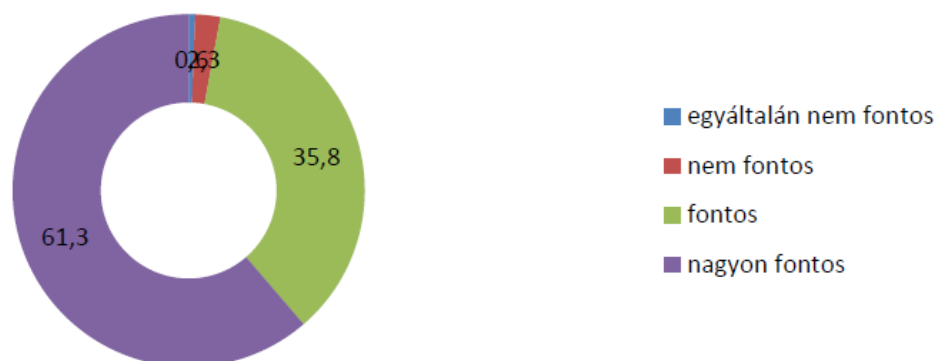
Az evangelizáció szerepét a válaszadók nemcsak hitéleti szempontból emelték ki, hanem a felzárkóztatás szempontjából is. (24. ábra).

⁵⁰ Alapelvek in: *A Magyar Katolikus Egyház roma/cigány pasztorációs irányelvei*, 2015.

⁵¹ 37-38 in: *Irányelvek a cigánypasztorációban*, 2005.

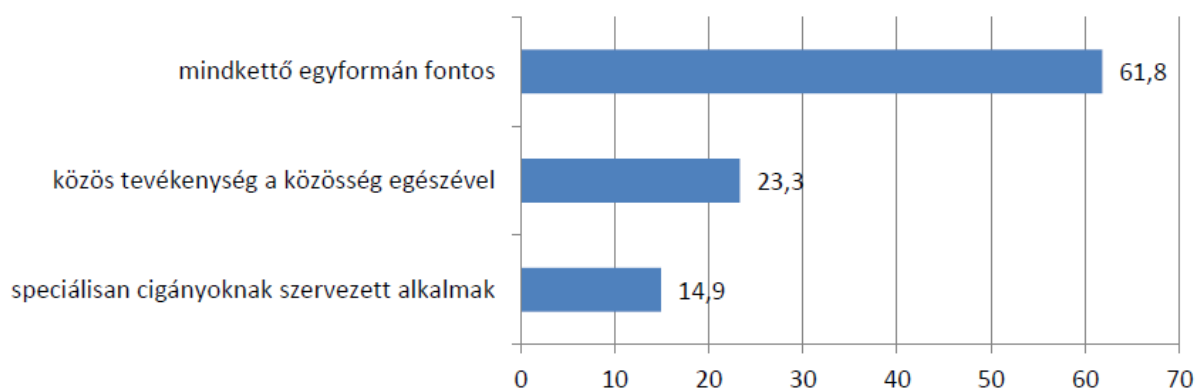
⁵² 77 in: *Irányelvek a cigánypasztorációban*, 2005.

**Az evangelizációnak a cigányság felzárkóztatásában játszott szerepéről
adott válaszok megoszlása N = 344**

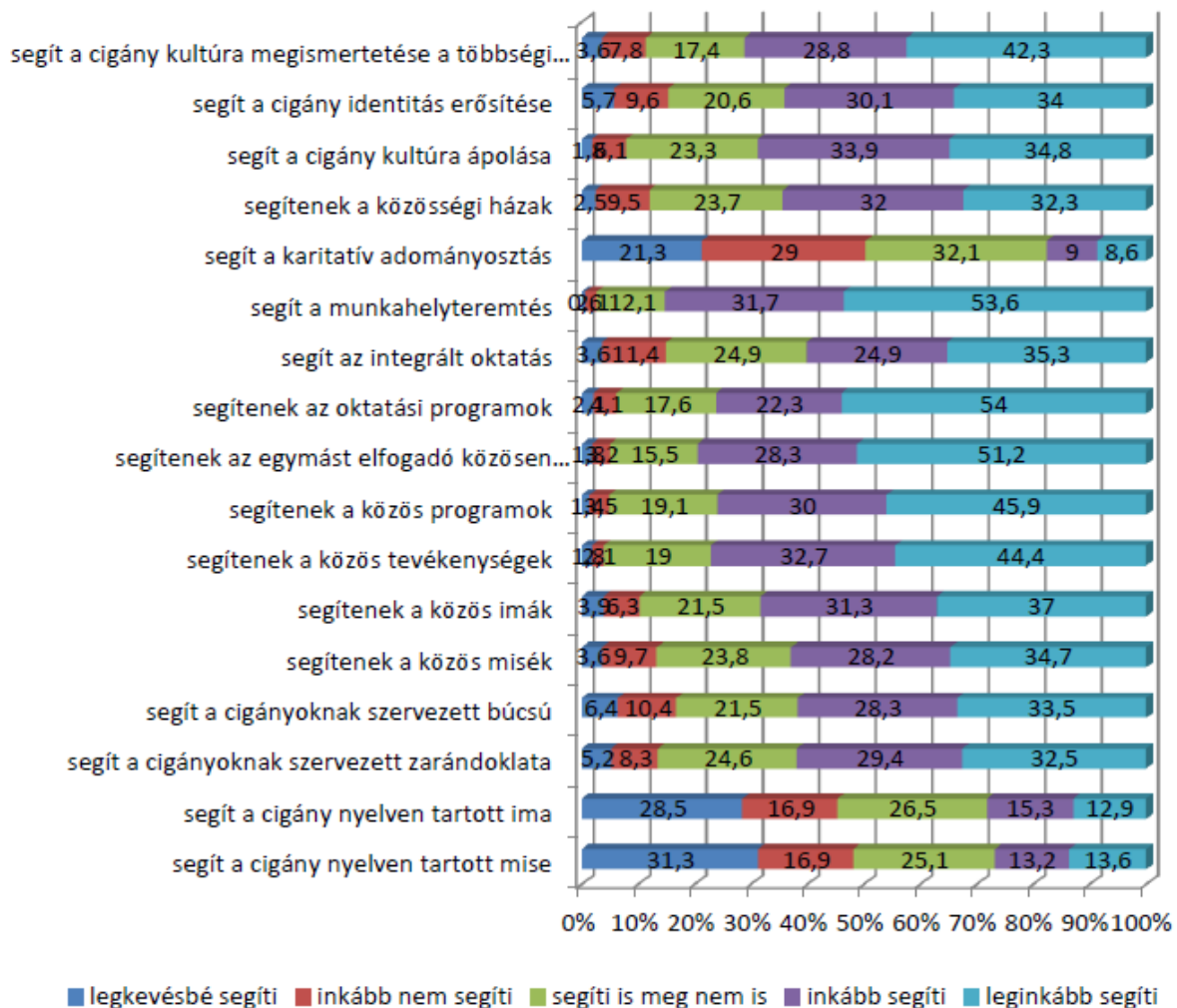

A válaszadók többsége úgy tapasztalja, hogy szükség van mind arra, hogy a cigányok maguk is legyenek közösségekben és legyenek a többségi társadalommal is közös programok, közös tevékenységek. (lásd alábbi két ábra)

**A válaszok megoszlása abban a kérdésben, hogy mi segíti inkább a cigányok
egyházba, közösségbe való bevonását és megtartását N = 343**

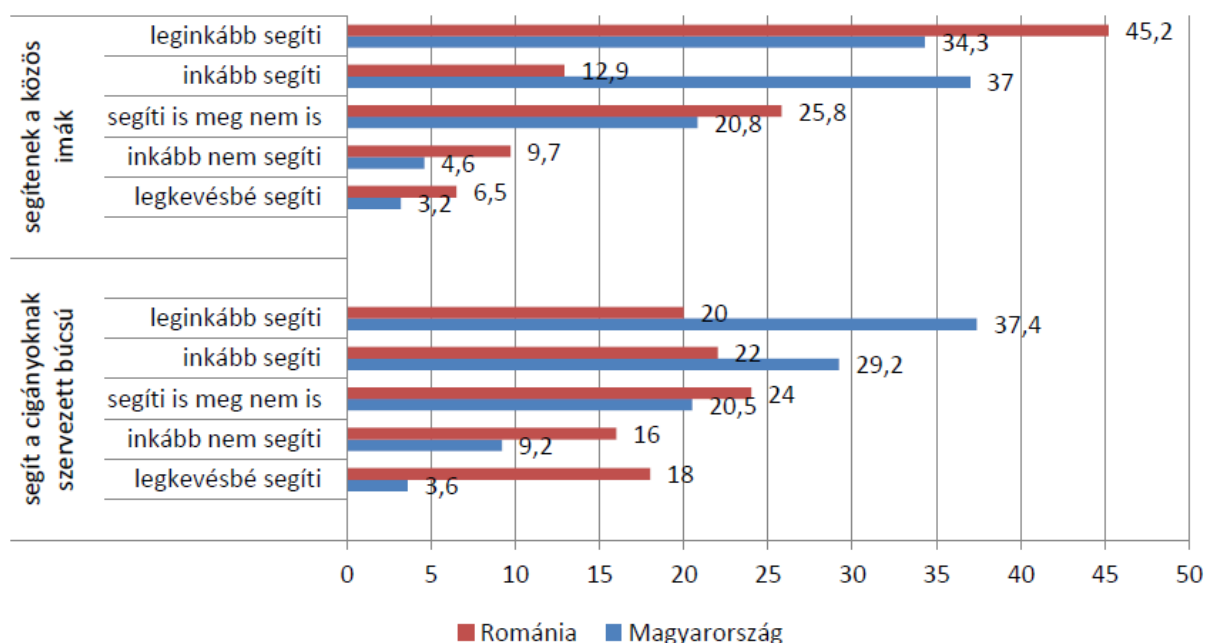

**A válaszok megoszlása a cigány hívek egyházba bevonását, megtartását célzó
programokról, lépésekről, eszközökről
N= 243 és 341 között**

Itt is tudunk összehasonlítást végezni két kérdésben is a romániai és a magyar válaszadók válaszaiban, abban a kérdésben, hogy mik segítenek a cigányok közösségbe vonzásánál, megtartásánál. Ezen belül két kérdésben: a közös ima és a cigányoknak szervezett búcsúk megtartásában találtunk szignifikáns különbségeket. Ebben a két kérdésben, míg a romániai válaszok szerint a közös imák lendítenek nagyot, addig a magyarországi válaszadók szerint a cigányoknak szervezett búcsúk segítik erősen.

A válaszok megoszlása a cigány hívek egyházba bevonását, megtartását célzó programokról, lépésekről, eszközökről N = 216 (Magyarország) és N = 62 (Románia)

Amint azt jeleztük, a válaszadók többsége úgy tapasztalja, hogy szükség van mind arra, hogy a cigányok maguk is legyenek közösségben és legyenek a többségi társadalommal is közös programok, közös tevékenységek. A kettő arányát, időbeliségét már eltérően látják a válaszadók, ez az interjúkból jól megragadható.

Az alábbi beszélgetés részletek példák az interjúkból arra, hogy hogyan vélekednek, mi segíti jobban a cigány hívők bevonását, illetve megtartását? Speciálisan cigányok számára szervezett alkalmak, programok segítik ezt a célt? Inkább a közös tevékenységek a közösség egészével segítik ezt a célt? Mindkettő egyformán fontos? Ezekre a kérdésekre igyekszünk válaszolni.

Kiscsoportok jól működnek a plébániákon, pl. bibliakörök, kisközösségek, mivel biztonságban érzik magukat egymás között. Egyelőre a szeparált közösségek azok, melyek képesek oldott légkört biztosítani.

Pl.: első áldozásra készülés: a cigánygyerekek külön a nem cigánygyerekektől. A kettő együtt lenne nagyon fontos, de visszahúzódnak, ha közös programok vannak.

Kimondottan cigányoknak szerveznek most zárandoklatot, mert másként, szabadon szeretnek imádkozni, ritmusosan éneklük az énekeket, tapsolnak, hajlításokkal éneklük. Ez pozitív, mert maguknak formálják az énekeket. Legyen Istenélményük, kezdjenek el hinni, következő lépés lesz a nem cigányokkal összerakni.

Mindkettőt próbálták, a közösre nagyon kevesen jönnek el. Pl.: Erzsébet napkor közös étkezést szerveztek, nem igazán jöttek el.

Voltak, akik a több lépésből álló, fokozatos közelítésben látták a megoldást: első lépés: a cigány közösségek külön legyenek megszólítva. Ez fontos számukra, hogy közösségi élmény legyen a saját közösségükben. Következő lépés a nem cigányokkal együtt történő közös rendezvények, alkalmak.

Olyanok, akik elismerték a közös pasztorációt, és a fokozatosság hívei voltak, körükben vetődött fel, hogy attól függ a közös vagy elkülönült pasztoráció, hogy az adott plébánia területén maguk a cigány közösségek szeparált falvakban egyéb területeken, utcákban élnek, vagy együtt szétszórva a nem cigány népességgel. Ha külön élnek, akkor külön is kell velük foglalkozni, aztán be-bekapcsolni a nagyobb közösségbe. De mindenképpen az ún. settlement típusú munka által lehet eredményeket elérni.

Attól függ, hogy hol élnek. Ha külön élnek, akkor külön is kell velük foglalkozni, aztán be-bekapcsolni a nagyobb közösségbe, de talán eredményesebb velük lenni és odamenni. Pl.: Egy faluban, ahol 80 százalék a cigány hívek aránya, nem volt nehéz velük lennie, velük dolgozni, játszani, mezőgazdasági munkát végezni. A legeredményesebb pasztorációs munka akkor volt, amikor velük élt. Ha valakit megszeretnek, befogadnak, az ő szava szent.

Többen is voltak, akik szerint mindkettő módszer alkalmazása indokolt lehet: kell speciálisan is foglalkozni a cigányság igényeivel, de fontos, hogy a magyar hívekkel is találkozzanak.

Pl.: Csíksomlyói búcsúra együtt mennek, gondoskodnak a cigány testvérekről. Cigány fiú futballcsapat - magyar fiú futballcsapat bajnokságot rendeznek. A gyerekek látogatóba mennek egymás iskolába. A gyerekekben kevésbé van előítélet. Sokkal inkább az érzelmekre kell hatni, a családi kötődések nagyon fontosak. Pl.: Szent Család példája, Mária tiszteletük erősebb.

Mindkettő fontos: kell közösségépítés maguk közt, de fontos az integráció is. Pl.: Felmerült, hogy legyen-e külön cigány Cursillo is, de mégsem, mert nagyon fontos nekik, hogy a magyarok megdicsérik őket.

Minden, ami csoportos, ott az integrált az út, az működik. Adaptálni a helyzethez a tematikát, pszichoedukáció fontos mindkét fél felé. Egyéni lelkipozíció kell a cigányoknak, ezt erősíteni kellene. Céltudatosan tudni, hogy saját kultúrájuk van, és azt tisztelni kell. Ehhez legyenek csoportos tapasztalataik is. Személyes és a családok evangelizálása egyszerre fontos. Integrálva legyenek ez a cél, saját kultúrájuk kincseit megtartva, partnerként kezelve.

Asszimiláció helyett lenne jó az integráció, az identitását tisztázni. Ennek segítségével látja a Karitás és az egyház együttműködésének szerepét, és feladatát is.

A szemlélet a fontos: testvérek vagyunk, emberi méltóság, a kapcsolat az, ami gyógyít. Van, amikor csak a cigányokkal és van, amikor együtt a nem cigányokkal. A cél a kapcsolatépítés.

Megint mások azon a véleményen voltak, hogy ne legyen szegregált iskola és semmi szeparált csoport, mert véleményük szerint az nem segíti az integrációt. Az egyház arra az kell, hogy legyen: „Gyere, ülj mellém!” A nem cigányoknak kell megtanítani a cigányság kultúráját, a cigányság felé

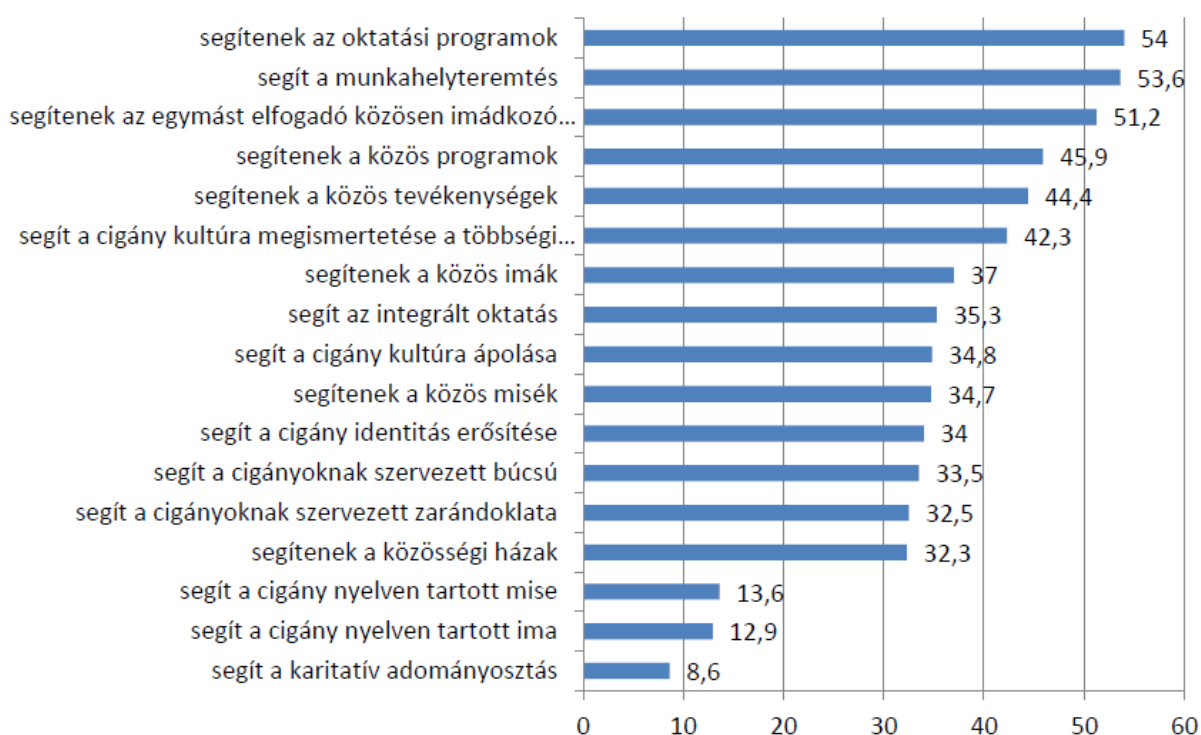
pedig az a legfontosabb üzenet, hogy „nem egy nem cigányt akarnak belőle faragni”, hanem egy nyitott közösségbe szeretnék integrálni.

Határozott véleménye, hogy a cigány pasztoráció a cigány és a nem cigányok egyidejű, együttes pasztorációjaként valósulhat meg. A nem cigányok, hogy tudjanak érzékenyek lenni a cigányok felé, a célt megfogalmazni, hogy nem egy nem cigányt akarnak belőle faragni, legyenek büszkék a cigányságukra, ne tagadják le, s a hívek, a többségi társadalom pedig fogadja be. A nem cigányoknak kell megtanítani a cigányság kultúráját, közösségi szinten csak az együtt programokkal gyógyítható a cigányság elkülönítése.

Fontos lehet annak az új kezdeményezésnek az elterjesztése, melyet a görögkatolikus egyház vezetett be a papi oktatási rendszerébe: a kispapok zöme választhat, hogy öregek otthonába, kórházba, lakóotthonba megy gyakorlatra, de már mehetnek terepre a falvakba a cigányközösségekbe, ahol settlement munka folyik. Ezzel a félelmeik, előítéleteik leküzdése a cél.

A cigány hívek megtartását leginkább segítő programok, lépések, eszközök a zárt kérdésekkel mérve azt mutatták, hogy az egyes kérdésekre leginkább segítő válaszokat kiemelve, itt is egy sorrend rajzolódik ki. Elég szorosan követik egymást az oktatási programok, munkahelyteremtés, egymást elfogadó, közösen imádkozó csoportok, közös programok, közös tevékenységek, a cigány kultúra megismertetése a többségi társadalommal. Legkevesebben a karitatív adományozásra, a cigány nyelvű imára és misére mondták, hogy azok a leginkább segítenék a cigány hívek megtartását.

A válaszadók véleménye szerint a cigány hívek megtartását leginkább segítő programok, lépések, eszközök
N= 243 és 341 között

Interjúkból a következő példák arra vonatkoznak, hogy miként vélekednek arról a megkérdezettek, hogy mik segítenék legjobban a cigányok társadalmi felzárkózását, és ebben az egyház hogyan tud szerepet vállalni.

A megkérdezettek személyes tapasztalatai leginkább komplex programmal lehetne csak. Ebben az egyházak aktív szerepet vállalhatnának, hiszen a megkérdezettek szerint az egyházi háttér biztonságot jelent. Olyan tevékenységeken keresztül lehet sikereket elérni, melyek kapcsolódnak oktatáshoz, képzéshez és felnőttképzéshez, tisztességes és megfizetett munkalehetőségek megteremtéséhez.

„600 regisztrált szegénycsalád van, egy szombaton 300 család jön el étkezni. Lions Club havi egy alkalommal szállít, de a többi hétvégén a Gondviselés gondoskodik. A Lions-osok is evangelizálódnak a kapcsolódás által. A Rend 40 főt etet naponta, hétféteken egységcsomagot osztanak. Van egy idősoththonuk, szakiskolák és kft is, ahol a szakiskolások gyakorlatoznak. A kft-ben 600 főre főznek, ellátják a rendi intézményeket. Élelmiszerbankot működtetnek a rendszeren belül, a maradékot osztják szét. Hétfégen imával kezdjük, Mi Atyánk, Üdvözlégy, utána osztják az ételt. Ezzel is pasztorálnak.”

„Tisztességes, megfizetett munkalehetőségek megteremtése. Az oktatásra több pénz kellene, a roma gyerekeknek kiscsoportos oktatás, iskolaotthonos oktatás számukra. Külső-belső körülmények biztosítása a tanuláshoz. Egészségügyi ellátásokon javítani. Mindezt komplex programmal lehetne csak. Ebben az egyházak aktív szerepet vállalhatnának. Ott a végeken kell a gyakorlatot csinálni. A szociális hálóban a lelkészeknek, plébánosoknak fontos szerepe kellene, hogy legyen. Legyen hiteles, tevékeny, tanulja meg, hogyan kell a cigányokkal dolgozni. Így tud bevonzani a templomba közösségi embereket. Ezt kislépésekben lehet, de számoljanak az egyházakkal is ezekben a programokban. A tevékenységükkel pasztorálnak, pre-evangelizációt végeznek, jó Isten jóságát mutatják meg. A napközi a legfontosabb intézményük. 8 évig vannak náluk a gyerekek, akik az állami iskolában periferián vannak. Van olyan is, hogy nem adja a volt napközis a gyerekét a napközibe, hogy ne bélyegezzék meg. Az iskolai tanárok nem biztosítják az alapot sem a Rend napközijébe járó gyerekeknek. Az egyházköziség is 40-50 szegény családnak ad enni, úgy, hogy a családok többet főznek és elviszik annyi főre, ahányan élnek azon a portán.”

„A tanítás, képzés, közmunka program. Egyházi intézményben dolgozunk, ezzel közösséget is szerveznek, húzóereje van, biztonságot jelent az egyházi háttér. Volt, aki elment és visszajött a közösség miatt. A szakiskolában az együtt tanítás az együtt élés révén, emberi méltóságban jobban emelkednek. Családsegítő és gyermekjóléti szolgálat fogyatékos nappali ellátó és foglalkoztató műhelyt is működtet. 150 munkatárs évi 2 kirándulás, lelki programok segítségével közösségépítés.”

Egy előbb közösségélményt nyújtó munkára van szüksége a romáknak. Ehhez képest nem befogadó és jóval merevebb a katolikus egyház. Sokat kell fejlődnie az egyháznak, hogy be tudjanak hívni a közösségbe cigányokat, mivel nincs motiváció a papság részéről, számukra nem prioritás a cigányok pasztorálása.

„Az egyház szerepe óriási. Fiataloknak (cigány és nem cigány) programokat szervezni, ahol együtt dolgoznak, gondolkodnak. Sokat kell fejlődnie az egyháznak, hogy be tudjanak hívni a közösségbe cigányokat, érdektelenség, papok túlterheltsége az, ami távol tartja őket. Számukra nem prioritás a cigányok pasztorálása. A katolikus cigányok száma is csökken. Felülről kellene egy elvárás, hogy ne menjenek el a katolikus egyházból. Ahová elmennek, ott közvetlenebb a légkör, az igehirdetés, az

együttlétek. Egy előbb közösségelményük van ott. Nem befogadó és jóval merevebb a katolikus egyház.”

Közösségfejlesztés, mint a cigánytelepek, cigány közösségek integrációs lehetősége is egyértelmű célként kell megjelenjen.

Közéjük kell menni, együtt lenni velük. Azt tenni, mint Jézus, aki közénk jött, egy lett közülünk, a cigánypasztoráció is így működik. Inkulturáció fontossága.

Az egyház egyelőre az iskolák összefogásával képzei el az integrációs tevékenységet, mivel számos oktatási intézményük van, ezek között akadnak olyanok is, amelyeket többségében romák lakta kistelepüléseken működnek. Néhány megkérdezett véleménye szerint az iskolán keresztül nemcsak hittanra, hanem szakmára is kell tanítani a roma fiatalokat, ezzel együtt munkaszocializációt is kell végezni velük, mivel a rendszeresség, a strukturált időfelhasználás sok megkérdezett szerint problémát jelent a cigány emberek egy részének.

„Tanulásban segítség, munkahelyteremtés, de, az egyház szerepe nem annyira programszerű. Az Istenképiség a fontos, azzal segíteni, az egymás iránti tisztelet megadása, ennek segítése az egyház feladata a cigánypasztorációban. Az iskolákban tudnak úgy segíteni, de az egészség, a lakhatás nem az egyház feladata. A családkép, hagyományos család evangéliumhoz való kapcsolata, de a férfi-nő, tulajdonjog tisztelete – eltér az evangéliumtól. A közösségi tulajdon évszázados folyamat eredménye. A nő alávetett szerepén kell változtatni, az egyenértékűséget kell a férfi-nő kapcsolatába bevinni és ebbe az evangélium tanítását bevinni.”

„Önkormányzatok szervezzenek munkaadók és cigány munkavállalók találkozzanak. A településen a Munkaerőelosztó szervezett ilyen találkozót, ahol 10 cigány férfi és 4 cigány nő kapott munkát. A kitartással baj van, a mának élnek, ezen kellene a neveléssel változtatni. Jövőképet, megvalósíthatót adni. Az idő és tulajdon fogalma más. A cigány lelkipásztornak azzal kell kezdenie, hogy megismerni őket, ne legyenek irreális elvárásaik.”

„Közös érték megismertetése (akár sport, énekkar) a felzárkóztatóknak és a felzárkóztatottaknak. Az emberi méltóság helyreállítása, oktatás, de másként, mint most. Szókincsük kicsi, nem érti a tankönyveket. A nevelés és oktatás egy blokkban, a foglalkoztatás, munkaközvetítés. Ha dolgoznának, kevesebb lenne a konfliktusuk. A szociális háló kiterjesztése. Az oktatáshoz a szükségleteket kell felmérni.”

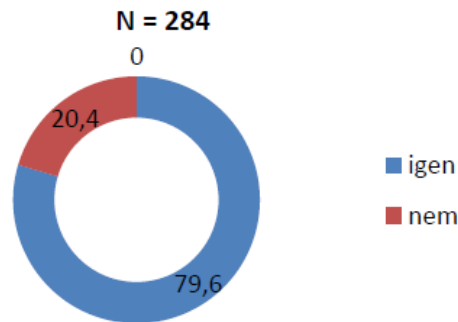
Cél lehet az is, hogy az egyház a tevékenysége során felkutassa és közösségbe szervezze azokat a képzett, elsősorban roma fiatalokat és közösségi aktivistákat, akik képesek a helyi roma társadalom számára hiteles iránymutatást adni, és vállalják romák érdekeinek képviselését. A közösségbe szervezett roma aktivistákat fel kell készíteni az érdekképviselési munkára, a helyi szintű társadalmi egyeztetésekre, nem csak a hitéleti közvetítő szerepre.

Nem hiszek a szakkolégiumokban, kiemelkednek, és aztán elfordulnak attól, ahonnan jönnek. Kellenének kiemelkedett cigányok, akik karizmatikusok és visszajönnek. A nem cigányok elfogadó magatartása fontos.

5.3.5. *Pasztoráció – eszközök, feltételek, partnerek*

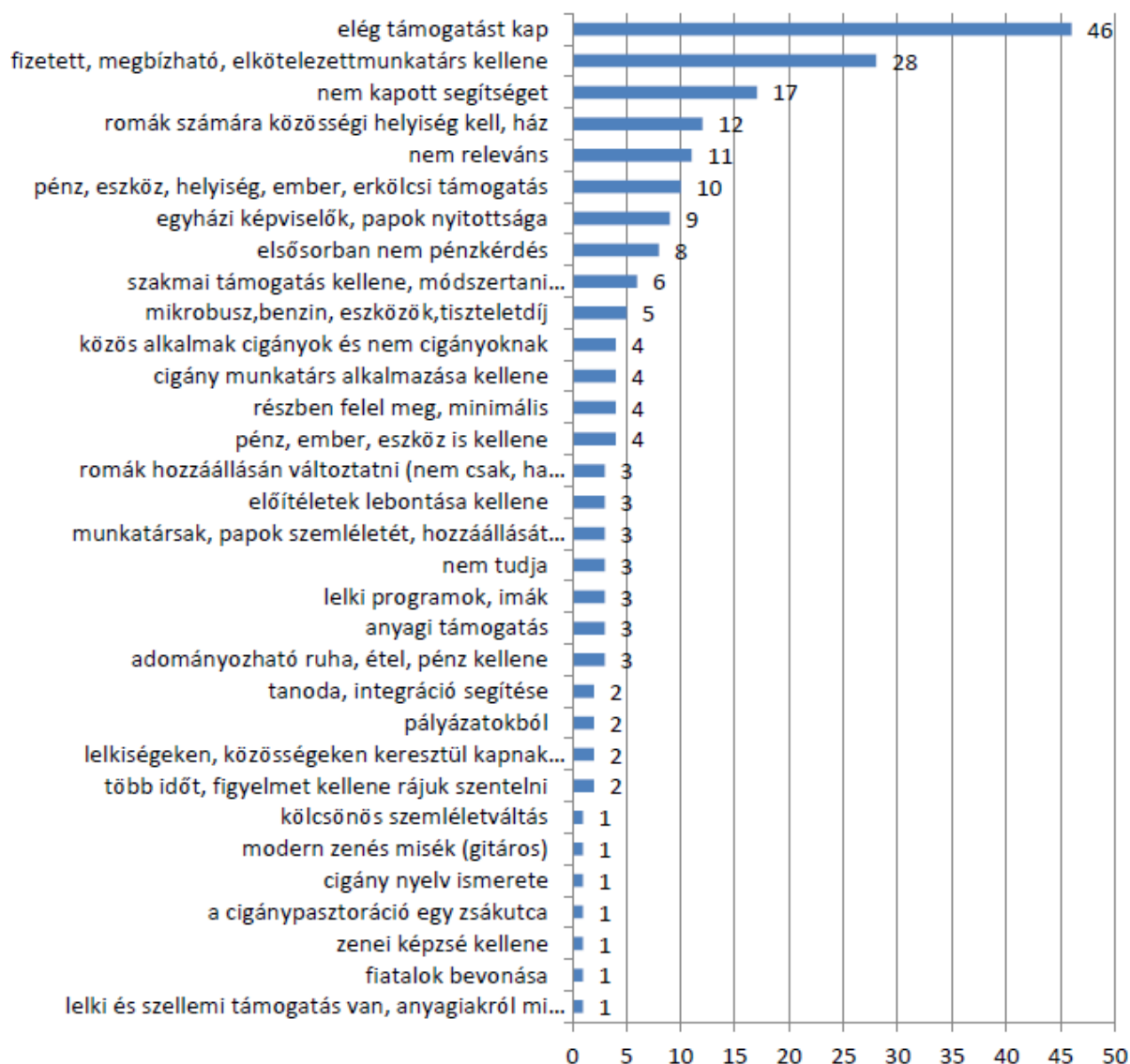
A pasztoráció sikerének egyik fontos záloga, hogy akik végzik, azok feladatuknak, küldetésüknek, hivatásuknak érezzék ezt a szolgálatot. A válaszadók is igazolták ezt, hiszen majdnem 80 százalékuk kifejezett feladatának tekinti a cigányokkal foglalkozást.

A cigánypasztorációt, cigányokkal foglalkozást feladatuknak érzők aránya a válaszadók körében

A cigánypasztorációt végzők elhivatottsága mellett legalább annyira fontos a személyi, tárgyi, anyagi eszközök biztosítása. Ugyanakkor a kérdőívben és az interjúkban is gyakorta megjelenik az a meggyőződés, hogy a tárgyak nem fontosak, de az, hogy legyen közösségi ház, legyen egy hely, amit magukénak éreznek, az nagyon fontos lenne. Ezzel azonban – ahogy több interjúban is rámutattak – nem csak a cigány közösségek vannak szűkén, hanem a nem cigányok is. A másik, gyakorta kiemelt szükség, hogy legyenek elkötelezett, megbízható, elhivatott munkatársak, és ugyancsak sokszor előkerült ezen a ponton, hogy a megtért, hiteles cigány emberek nagyon kellenének munkatársként. Itt egy komoly nehézség is felmerült, nevezetesen a felfelé mobilitás magányossága, azaz, hogy a cigányok már nem tartják cigánynak, a nem cigányok még nem fogadták be. Ezt a magányosságot csak a nagyon elkötelezettek tudják felvállalni. A tárgyakkal való jó ellátottság inkább akadályozza a munkát, mert nem tudnak betelni, elvonja a figyelmüket, megzavarja őket.

**Az egyházmegyétől kapott anyagi, tárgyi, személyi támogatások megítélése
összevont kategóriákban, abszolút számban N = 204**

Interjú példák arra, hogy mit gondolnak, milyen tárgyi, személyi, anyagi feltételekre lenne szükség az egyház részéről, hogy a cigány közösség evangelizációját elősegítse/megtartsa.

Az egri SZETA (Szegényeket Támogató Alap) mintájára a kistelepüléseken, illetve cigánytelepeken bázisul szolgáló settlement-házakat érdemes létrehozni, amelyek számos programot, szolgáltatást, eseményt biztosítanak nem csak a szegények, a cigányok, de a kistelepülések teljes lakossága számára.

Nem nagy dolgok. Egy hely, ahol összejöhetnek, és ez jó, hogyha a templom mellett van. Közös élmények, találkozó más cigányokkal is. A család nekik rendkívül fontos, testvér, unokatestvér nem különbség. Ennek a testvériségnek a megőrzése, tudás róla alapvetően fontos.

Egy-egy közösségben közösségi teret biztosítani nekik, és ott a nyomoruk enyhítésére is teret adni (mosás, fürdés), ezeket jól kellene megszervezni. A szegények jobban összetartanak egymással. Nem szabad szegényháznak elnevezni, mert az megalázó, hanem szentekről vagy másról elnevezni, lehet plébániákhoz, szerzetesközösségekhez kapcsolva.

Fontos lenne, hogy legyen közösségi ház, terem, ahol csak velük lehet foglalkozni. Általában nincs speciális cigány plébánia, be lehetne csalogatni a cigányokat, foglalkozni velük. Segíteni ruhával, egyebekkel. A pap legyen érzékeny, segítő, munkahelyet segítsen teremteni. Mindenütt lenne rá lehetőség, a pap hozzáállása a legfontosabb.

Tárgyi feltételek: legyenek közösségi házak (Ceferino házak), amit sajátjuknak érezhetnek. Ez nem elkülönülés, hanem felkészülés. Kellenek helyek, ahol önmaguk tudnak lenni, onnan tudnak kapcsolatokat építeni.

A tárgyi feltételek nem olyan lényegesek a megkérdezettek szerint, mivel egyházi, hazai vagy uniós pályázatok mindig vannak, amikből a programok megvalósíthatóak, ha nem kifejezetten vallási cél, hanem pl. szociális projekt, közösségépítés stb. az elsődleges feladat az evangélium hirdetése mellett.

Mások szerint viszont hiányoznak az alapvető infrastrukturális eszközök mellyel a napi munkát lehet végezni, fontos lenne forrást biztosítani az egyháznak találkozó szervezésére, szakmai konferenciák szervezésére, a munkaprogramokban és lelkesítő munkában foglalkoztatott romák számára piacképes fizetések biztosítására. Ezek mind olyan szempontok, melyek támogatják a pasztorációt végző szakemberek munkáját. Ezek biztosítását az egyháztól várják – arról, hogy milyen formában, pl. állandó támogatás, időszakosan kiírt pályázat, arról nem esett szó.

„A közösségben egy terem van, más közösségeknek is kihívás, hogy kevés az egyházban a közösségi tér. Egy szerény vendégül látásra sincs keret. Audiovizuális eszközök hiányoznak. Vizuálisan érzékenyítő anyagok, infrastrukturális háttér segítő lenne.”

Találkozásokra, zárandókatokra kell anyagi forrás, konferenciákra, piacképes bérek biztosítására.

Sokan azt várják, hogy munkát adjon az egyház a cigányoknak, de nem ez a feladata az egyháznak. Amik kellenek: cigány irodalom, a mesék..., ezeket újra kinyomtatni, hogy legyenek szép mesekönyveik. A liturgikus énekek, amit tanulhatnak, az igényességüket fejlesztendő: ima-mesekönyvek kiadása. Életvezetés, háztartásvezetés a cigányasszonyoknak.

Egészen szélsőségesen naiv vélemény is elhangzott, miszerint a pasztorációs munkába „nem vinnék bele anyagiakat. Ez inkább hozadéka és nem feltétele ennek. A pasztoráció embertől-emberig kell, hogy hasson”.

A legtöbben a személyi feltételekre helyezték a hangsúlyt: fontos, hogy elhivatott, szakosodott munkatársak legyenek, akik erre szentelik az életüket. Az ő munkájukkal beindíthatók programok, feltámaszthatók a közösségek.

„Ha a személyi feltétel van, akkor elindul az élet, akkor a szükséges eszközök megadotnak hozzá.”

„Lelkészek, akiknek van több éves tapasztalatuk és sikerélményük a cigánypasztorációról. Legalább 2-3 jó példa kell, hogy kimozdítsa a kispapokat. Jó hozzáállás kell.”

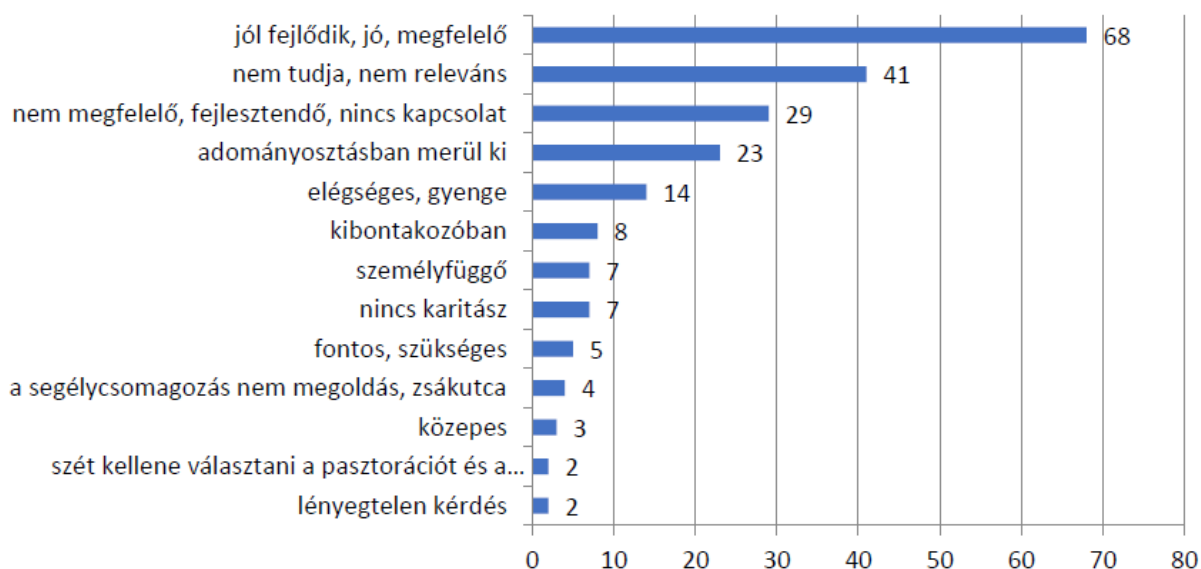
„Kell személyi feltétel, elkötelezett munkatársak, eszköz: ház, helyiség. Koinonia házakat létesíteni, mentorok napi kapcsolatban a családokkal. Ebbe uniós pénzeket is be lehetne vonni. Mint Teréz anya...”

Személyi feltételek: elkötelezett, cigányság iránt elkötelezettek, az evangélium eszközével akarnak közelíteni. Önkéntesek, főállásúak, akik köré önkéntesek szerveződhetnek, akiknek a hivatása lehetne.

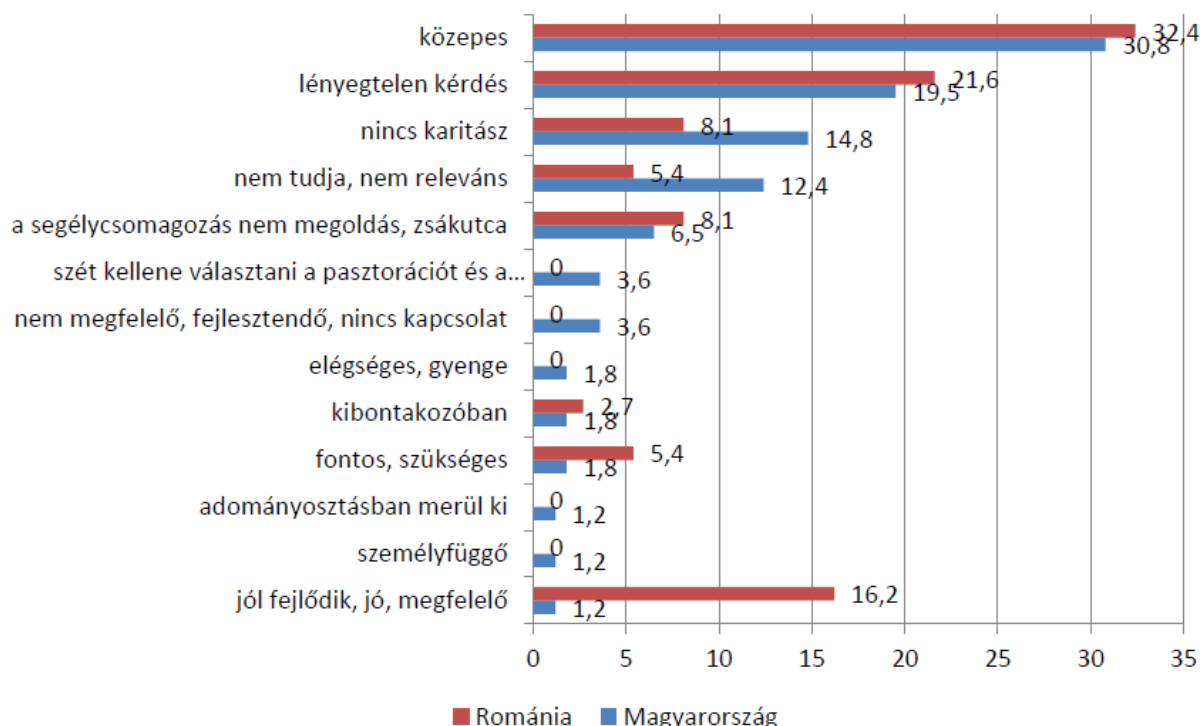
A Karitászs kulcsszereplőként jelenik meg a kérdőívben is és rátérnek az interjúkban is. Fontos a cigánypasztorációs szakemberek és a Karitászs gyümölcsöző, egymás tevékenységét kiegészítő, támogató működése és együttműködése. Másfelől a Karitászs képviselte adományosztást van, aki zsákutcának tartja, nem a segélyek oldják meg a problémát, de van, aki a cigánypasztorációt is zsákutcának tartja, szerinte nem cigánypasztorációra, hanem szegénypasztorációra volna szükség. Minden ötödik válaszadó azonban a véleményen volt, hogy ez lényegtelen kérdés. Ennél a kérdésnél is lehetőség nyílt a két országból érkezett válaszok összehasonlítására, mert az eredménye szignifikánsak voltak. Nagyon hasonló képet mutatnak a két országból érkezett válaszok. Szembeötlő különbség, hogy a Romániában működő Caritast jól fejlődőnek, megfelelőnek ítélték. (

A Karitászs és a cigánypasztorációt végzők kapcsolatának megítélése összevont kategóriákban, abszolút számban

N = 213

A Karitás és a cigánypasztorációt végzők kapcsolatának megítélése összevont kategóriákban, N = 169 (Magyarország) és N = 37 (Románia)

Interjúrészetek az alábbiakban azzal kapcsolatban olvashatók, hogy a megkérdezettek hogyan értékelik a cigánypasztorációs tevékenységet végzők kapcsolatát, illetve együttműködését, az egyházal, a Karitással, a civil és önkormányzati szereplőkkel, más felekezetekkel.

Amint az egyértelműen kiderül, a megkérdezettek mindegyike az összefogást sürgeti, amely egyelőre eseti jelleggel és inkább a kistépüléseken, telepeken végzett munkában működik jól.

Kiterjedt kapcsolat van, együttműködés, mert itt nincsenek magányos hősök. Össze kell fogni, építeni a kapcsolatokat és ezek mennek is. A településen ez az összefogás jól működik.

Ugyanakkor abban egyetértés volt a megkérdezettek körében, hogy az ökumenikus összefogásra szükség van a terepi munkában, de ugyanígy fontos a cigánypasztorációhoz kötődően az állam, önkormányzat felé is erősíteni az érdekeit az egyháznak.

Ha mindent együtt csinálnánk, és nem csak azt valósítanánk meg, amire pénzt kapunk, akkor többet lehetne tenni. Elementünk egymás mellett, nincs összefogás. Sója Miklós Nyitott Ház mintájára stb, hasonló létrehozása kellene, de ehhez kell az önös érdek félretétele. Az állam felé sem lép az egyház fel egységesen. A cigányok is kihasználják azt, hogy elmennek egymás mellett a segítők.

Civil és önkormányzati szereplők hozzáállása térségenként változó. Ahol keresztény a polgármester, ott működik jobban. Más felekezetekkel való együttműködés inkább nyitottság, részvétel az aktivitásokon, programokon, de ebben az egyházmegyeként szintén eltérő jellegű.

Nem volt korábban erről a munkáról tapasztalatuk a megkérdezetteknek, ezért a legtöbb helyen, szórványosan saját maguk kezdték el kiépíteni ezt a munkát. Az egyházmegyei Karitás, az érsekség, papság, helyi szakemberek egy kis számban együtt kezdtek el dolgozni, így maguknak, illetve a cigánysággal végzett szociális munkában érdekelt szereplőknek találkozókat, kis körben képzést, konferenciát és műhelyfoglalkozásokat szerveztek.

Ugyanakkor kijelenthető, hogy országos szinten általánosságban az önkormányzatok kevésbé nyitottak a cigányokkal végzett pasztorációs munkára, illetve más felekezetekkel - akik ilyen munkát végeznek - sincs szervezeti szintű kommunikáció, sem gyakorlati együttműködés.

Nem volt korábban erről tapasztalatuk. Az egyházmegyei Caritas, érsekség, papság, helyi szakemberek együtt kezdtek el dolgozni. Találkozókat szerveztek, képzés, konferencia, ahol 40-50 szakember előad, műhelyfoglalkozások, kiscsoportok. Ezek lehetőségek a papság motiválására.

Az önkormányzatok nem nyitottak a cigánykérdésre. Más felekezetekkel sincs kommunikáció. A júliusi képzésre meghívnak más felekezetűeket is.

Az is kivehető a megkérdezettek szavaiból, hogy bár fontos lenne a szervezeti szintű együttműködés más szegmensekkel, mégis a lényeg a helyi szinten van, lokálisan dől el, hogy hogyan működnek együtt a családgondozóval, védőnővel, hogyan építi és ápolja a pasztorációt végző személy a kapcsolathálót.

Ahol személyes kapcsolatok vannak, ott jó. Van, ahol a cigányokból akarnak élni és van, ahol a cigányokért, ott ütközés van. Ahol nem őszinte a tevékenység ott nem működik jól. A személyektől is függ, intézményeknél is. Van hová fejlődni..

Az egyház nem keresi azokat a civil szervezeteket, akiknek komoly tapasztalata van a cigányokkal végzett szociális munkában, hogy velük tapasztalatcserét kezdeményezzen, esetleg együttműködést építsen ki. Bár nem tudni, hogy a civil szervezetek ezt a közeledést hogyan fogadnák, hiszen az egyházi szervezetekben konkurenciát, az egyház e területen való megjelenésében - az egyház jó kormányzati kapcsolatai alapján - a pályázati erőforrásokhoz való hozzáférés beszűkülését érezhetik.

Pataréten, Kolozsvár mellett a szeméttelen élő cigánygettóban civil kezdeményezésként civilek végeznek már hosszabb ideje munkát sikerrel, de ők nem felekezeti alapon, nem is igazán vallásosak. Nekik is sikerült már pár cigánycsaládot kiemelni.

Mivel az egyházhoz kötődő különböző szakmai csoportok, szervezetek nem összehangoltan, nem szakmai protokollok mentén működnek, ezért egyesek olyan elvárásokról számoltak be, hogy az összefogás motorja a Caritas és a Máltai Szeretetszolgálat lehetne, akiknek régmúlta visszatekintő és alapos szakmai ismerete van cigányközösségekben végzett tevékenységük okán.

A Caritas, a Málta, akiknek van cigányközösségekben tevékenységük, de a szervezetek nem összehangoltan működnek.

Caritas szociális szolgáltató, ökumenikus, bár katolikus karitás. Itt a cigány, csak, ha keresztény, akkor kerül a képbe a Caritasnál a pasztorálásban, de egyébként a Caritas odafigyel a cigányokra.

Az egyházi vagy keresztény kötődésű civil szervezetek rájöttek arra, hogy nagyon jó lehet a kezdeményezés, egymást kiegészítő szervezetekként segíthetik egymást, de ezek még egyelőre alulról jövő kezdeményezések.

Országos szinten, alulról jövő kezdeményezések: Arló, Nyírség, Szendrőlád...ezeket az alulról jövő kezdeményezéseket koordinálni kell. Erre van a Boldog Ceferino Intézet. Ez egy nagyszerű előrelépés, nem hagyja magára a kezdeményezéseket. Minden szereplővel az egyházmegyében jó, és más egyházmegyékben is törekszenek erre.

A kapcsolatok azonban kivétel nélkül, a fentebb ismertetett okok miatt személyfüggőek: azaz egy-egy nyitott, elkötelezett ember építő munkáján alapulnak. Igaz ez a terepmunkára és a kapcsolatok kialakítására és együttműködések fenntartására is.

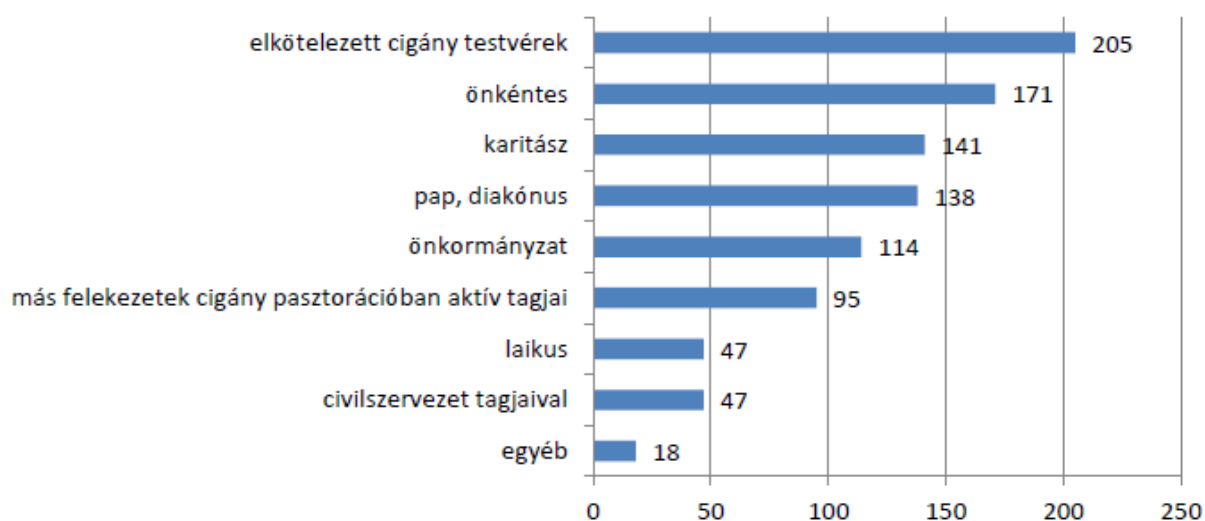
Az egyház esetében személyfüggő. A nyitott plébánosokkal, papokkal könnyű. Akik idegenkednek ettől, azok időt sem szánnak rá. A Caritas esetében ugyanígy, a munkatársaktól függ mennyire felkészült, nyitott, kész a párbeszédre. Vannak pozitív és negatív tapasztalatok is. A civil és önkormányzati szereplőkkel többnyire nyitottak, jó a viszony, jó az együttműködés, de itt is személytől függő. Más felekezetekkel a megyében aktív, jó minden területen. A Baptisták erősebben tesznek a cigány pasztorációért, elhivatott, mély lelkésük van, külön foglalkozik a cigányokkal, külön imaházat is csináltak, jó vele a kapcsolat, eredményesek.

A Caritas az elején anyagi segítséggel volt, 8-10 éve már mentalitásváltás történt, képzéseket tartanak, fiatalokra koncentrálnak, de megmaradt a segélyezés is (ruha stb.) Máltával is jó a kapcsolat, segítenek. Kivételesen jó kapcsolatuk van az önkormányzattal, nem csak a katolikus képviselővel. A protestáns egyház, de más egyházak sem segítenek, de ott arrafelé a cigányok mind katolikusok. A faluban élő kis cigány közösség ki van kötösítve a református egyházból.

Pozitív az egyházzal is. Új plébános van, az nyitott, érsek atya is támogatja. A református lelkésszel együtt lesz ökumenikus istentisztelet a falunapon, amit a polgármester szervez. Az önkormányzattal is jó a kapcsolat. Ahol ez nincs, ott nem is működik.

A partnerválasztásban, azaz, hogy kivel szeretne leginkább együttműködni a cigánypasztorációban, bizony elsőprő többséggel a megtért, hiteles cigányembert választották.

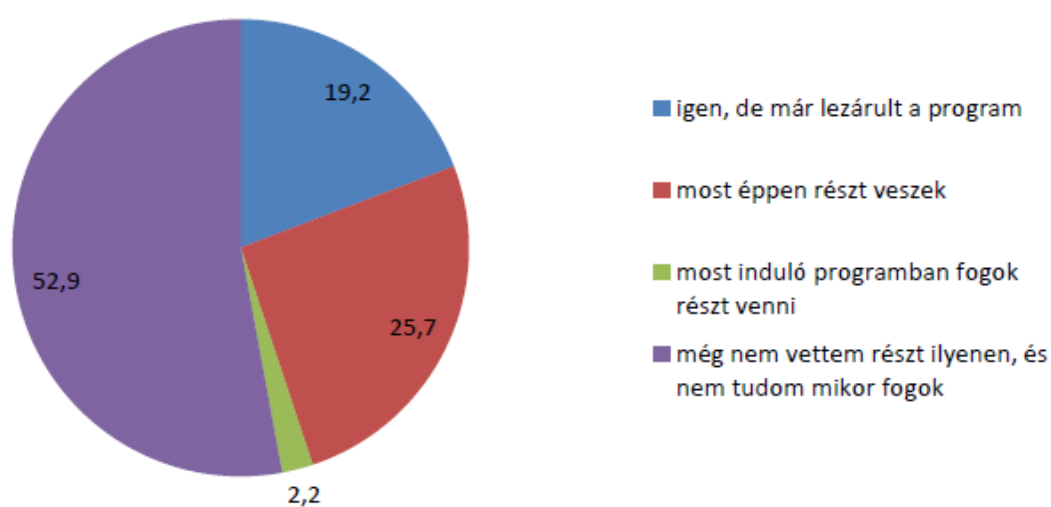
**Az együttműködésre partnereket választók abszolút számban
N= 18 és 205 között**

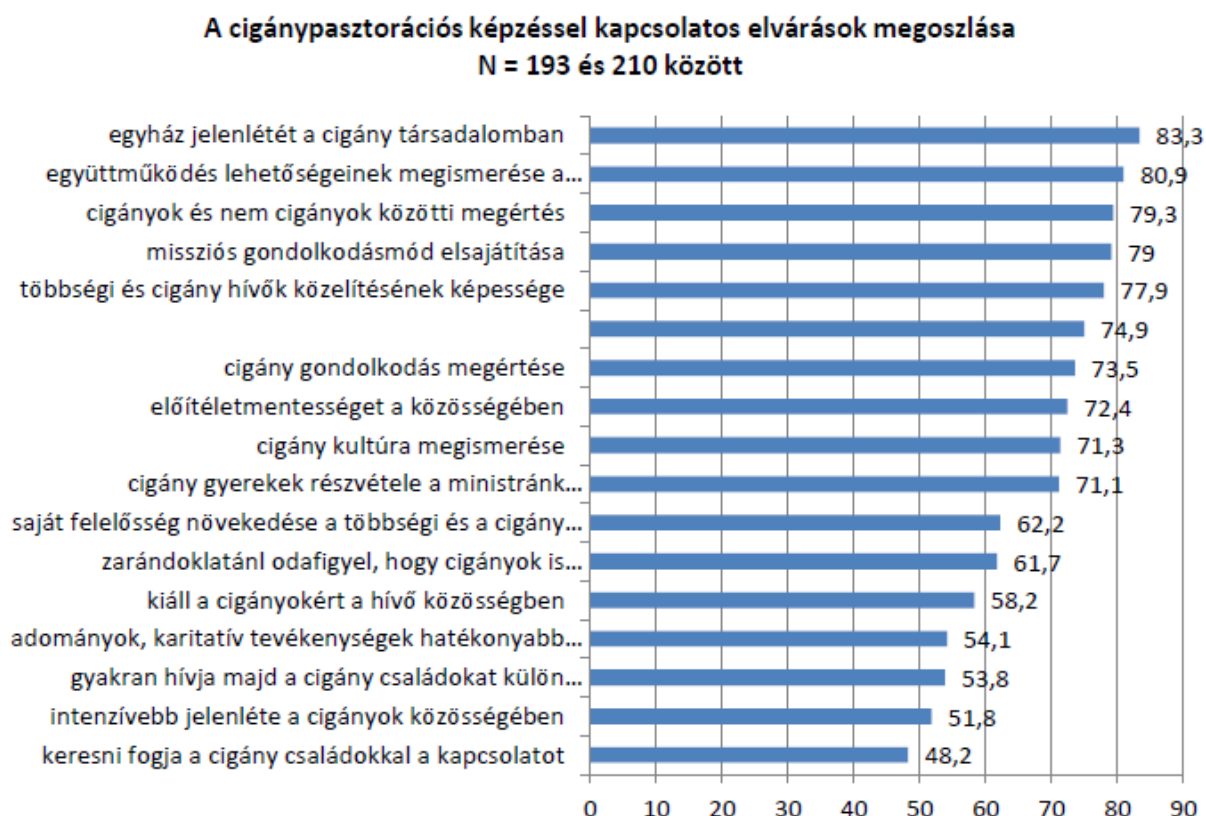
5.3.6. *Pasztoráció – programokon, képzéseken való részvétel*

A cigánypasztorációs programok, képzések jó alkalmak a szakmai tapasztalatszerzésre, a személyes tapasztalatok cseréjére. Ugyanakkor a válaszadók több mint fele még nem vett részt ilyesmin és nem is tervezi, hogy részt venne.

Cigánypasztorációs programban résztvevők aránya N = 276

A képzésekkel kapcsolatos elvárásokat akkor is megfogalmazhatták a válaszadók, ha még nem voltak, jelenleg sem járnak, és nem tervezik, hogy a jövőben elvégezzék az adott képzést. Így, az elvárások közül legtöbbször az egyházi jelenlétet, az együttműködés lehetőségeinek keresését, a cigányok és nem cigányok közti megértést várják a cigánypasztorációs képzésektől.

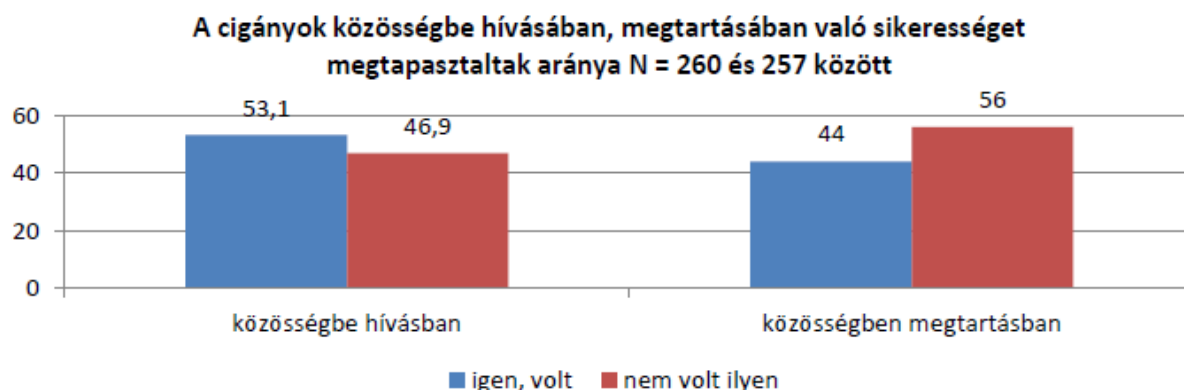

A már lezajlott cigánypasztorációs programok képzések nem maradtak hatás nélkül. Legtöbbször a cigány gondolkodás jobb megértését, a cigányokkal való kommunikációs készségének javulását, a közösségben a cigányokért való kiállást emelték ki mint elért eredményeket. (36. ábra) Jobban megfigyelve és összehasonlítva a várakozást és a teljesülést mutató ábrákat, látható, hogy nem az teljesült többeknél, amit a leginkább vágytak volna, de a sikerek összegzésénél ennek ellenére a képzésekkel kapcsolatos kizárólag nagyon pozitív visszajelzések érkeztek.

5.3.7. Sikerek és akadályok

A cigánypasztoráció olyan sajátos terület, ahol a sikerek nem jönnek könnyen és sok türelmet, kitartás követel ez a szolgálat. Saját értékelésük alapján sikerebbnek bizonyultak válaszadóink a cigányok közösségbe hívásában, mint a közösségben való megtartásában. Ugyanakkor minden emberi kapcsolatra igaz, hogy azoknak megtartása, megújítása, életben tartása nagyobb kihívás és

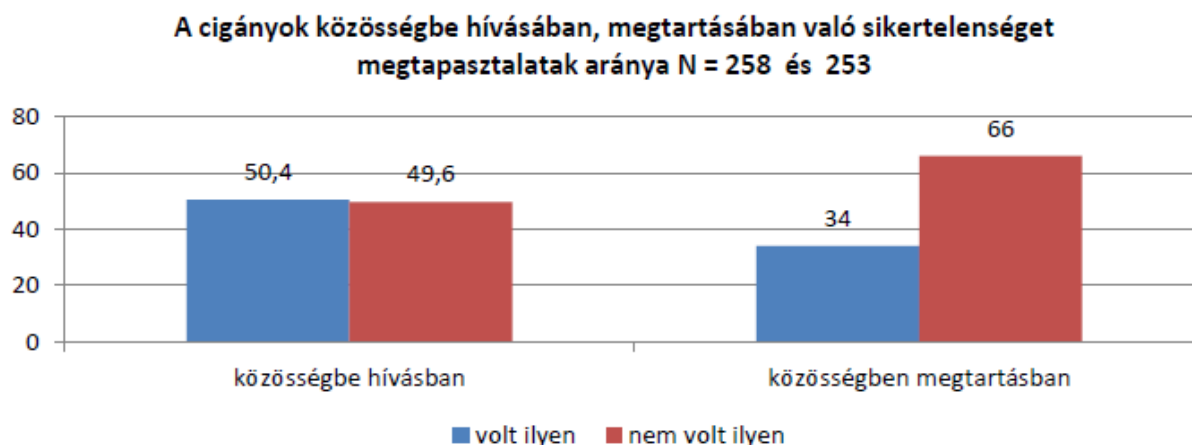
feladat, mint egy-egy alkalomra megnyerni valakit. Ráadásul itt a többségi társadalomtól egy egészen eltérő kulturális hagyományokkal rendelkező népcsoport megnyerésére tett erőfeszítéseiket értékelték a cigánypasztorációs munkatársak.

A közösségbe hívással kapcsolatos sikereikről a saját szavas tapasztalat megosztásokban erősen kiemelkedtek a személyesség, a számukra elérhető közelségben jelenlevés, az egyenrangúnak tekintés kifejezése, egyfajta természetes, elfogadó jelenlét, amiben érzik, hogy nem erőből jön, nem csinált, hanem őszinte elfogadás. Ehhez nagyon közeli súllyal jelent meg két másik olyan tapasztalat, amelyek a személyesség szintjén találkozás erejével hatnak: a közös ima, lelki nap, és a családlátogatás, a gyerekek iránti szeretet és elfogadás és hitük táplálása, ezek mind bensőséges találkozás alkalmai, ezekben lélektől lélekig ér a találkozás. Ezekben nem lehet hitelesen másként jelen lenni, mint „azonos szemmagasságban” és ezt érzik meg a nagyon érzékeny és méltóságukban generációkon át sebzett lelkű cigány emberek. Ezeknek a találkozásoknak ebben rejlik a valódi erejük. Ezek mellett minden kérdésnél a képzések, kurzusok kiemelt fontosságuk és a sikeres eszközök körében a legfontosabbak között emlegetik

A cigányok közösségbe hívásával, illetve közösségben megtartásával kapcsolatosan kifejezetten sikertelenséget a közösségbe hívás terén a válaszadók fele, míg a közösségben tartásról nagyjából egyharmaduk tapasztalt.

A közösségben megtartással kapcsolatos sikereikről a sajtószavas tapasztalat megosztásokban ismételten erősen kiemelkedtek a személyesség, a számukra elérhető közelségben jelenlévés, az egyenrangúnak tekintés kifejezése. Emellett a tisztelet, elfogadás, az újra és újra esélyadás, a szeretet kifejezése, és a közös imák, közös misék, szentségek felvételére készülés, azaz a lelki együvé tartozást is kifejező események bírnak nagyobb jelentőséggel.

Az alábbi néhány példa azt mutatja be, hogy milyen cigánypasztorációs gyakorlatokkal találkoztak eddig a megkérdezettek? Ki tudnának-e emelni ezek közül olyanokat, amelyek szerintük szinte bárhol alkalmazhatóak lennének?

1. Ökumenikus együttműködés:

A református szeretetszolgálatról, görög katolikusoktól, evangélikusoktól segítség érkezett. A Fokoláre mozgalomból 2 éve járnak olasz és budapesti fiatalok a településünkre. Az evangélikus iskolákból jövő gyerekek jó családból való gyerekek, pedagógiai programjában szerepel a segítség. Testvériskolák is jó gyakorlat (rossz, hátrányos helyzetűek és jó helyzetűek) együtt, közös táborozás, kölcsönös látogatás, más egyházakkal kapcsolattartás. Az élelmiszerbank a görög katolikus és a református egyházzal közösen osztják az adományt. A pályázatok kapcsán: környezetszépítés és ezen keresztül bizalomépítés.

2. Közösségfejlesztés:

Önkéntes voltam ott. Az ott szolgáló egyetlen cigány plébániát működtető pap mellett ott vannak egy rendből nővérek is és foglalkoznak a cigányokkal. Evangelizációs heteket tartanak, apró lépésekben próbálják Jézus szeretetét megtapasztaltatni velük. Ő közösségfejlesztés szemszögéből foglalkozik a cigányokkal.

3. Amikor a cigány hívők a plébánia integráns részei:

Milyen forradalmi eszközt tudna a cigánypasztorációba bevetni az egyház mást, mint az evangélium? Sok csapda is létezik. Az egyik, amikor nem partnerként kezelik őket. Komolyan kell venni őket, értékesnek tekinteni őket, bevonni a plébánia életébe. Közöttük, velük élni. Be kell vonni őket a plébánia életébe. Cigány Karitás csoport is van, akik maguk is rászorulók és bevonták őket a Karitás-munkába, ők jobban meg tudják értetni magukat azokkal, akikhez kimennek. Ők a hídemberek a cigányok és nem cigányok között, hitelesek, el és befogadottak, akik ugyanúgy sebzettek, de elfogadják őket.

Van ugyanakkor olyan is, aki veszélyesnek érezte azt, ha közvetlenségre épül az elfogadás, a közeledés:

A jópofaság nem cigánypasztoráció! Látott rossz példát is, ahol a pap iszik velük és a templom előtt főztek egy nagy kondérban, a gyóntatószék meg tele volt lim-lommal, a cigánygyerekek meg a pap szobájában ugráltak, így nem lehet felemelni őket, ha a jópofaság szintjére mennek le.

4. Saját kultúrájukra jellemző éneklés, zenélés, a cigány közösség életéből vett történetek:

Az evangéliumi igazságokat énekkel, zenével, hangszeres kísérettel kísérve. Ezeken keresztül lehet beépíteni az igazságokat az életükbe. Tapasztalatokon keresztül megosztani, hogy a kereszténység nem elmélet, hanem élet. Játékok, történetek a mindennapi életből, szentekről.

5. Leleli mozgalmak, kurzusok, családpsztorációs módszerek:

Lelki mozgalmak, pl. a Cursillo, a házás hétvége, ezek jól sikerültek. Családpsztoráció, családlátogatás, ezek nagyon hatékonyak. A Cursillo mint tanfolyam: érzelmi töltet és ismeret együtt, kiscsoportos foglalkozások hatása: kinyílik, beszél. Máriapócscon csináltunk lelkigyakorlatot: a kiscsoport, játék, ahol szeretve vannak, az nagyon működik.

Szent András iskola kurzusai, Fülöp kurzus, Bejámín kurzus, az Alfa kurzus, Cursillo is jól működnek, ezek a cigányok körében működőképesek. A személyes találkozásokban óriási erő van, személyes vezetés, megszólítás, ezek legalább olyan fontosak, nem biztos, hogy a kurzusok kellenek mindig.

6. Közösségi házakat (pályázattal támogatva) alapítani, melyek együttműködnek a tanodákkal, szabadidős programokat, életvezetési támogatást nyújtanak:

Főállású papot erre szálni egy egyházmegyében, így hálózat épülhetett fel. Közösségi házakat (pályázattal támogatva) alapítani, a tanodák, szabadidős programok, Karitás, munkahelyteremtés, munkaalkalmak adása. Nem sablont kellene adni, hanem felmérni, hogy hol mire lenne szükség. Gyermeknevelési, egészségügyi, nevelési segítséget szívesen fogadnak. Éles szemmel a szükséglet nyomán kell elindulni.

7. A Cursillót végzett cigányok, ill. kiemelkedett cigányok psztorációs munkája:

Másik módszer a Cursillót végzett cigányok, kiemelkedett cigányok tanúságtétele. Lelki délutánok évközben, de a szeptemberi nagy cigánybúcsút tartanak, az előtt is van lelki nap. Amikor van cigány és nem cigány közös program, pl.: egy hetes zárandoklat, ott életre szóló barátságok születnek. 2-3-4 fiatal cigányt képes a magyar közösség befogadni. Ezeket az alkalmakat jól elő kell készíteni.

Az interjúban arra is rákérdeztünk, hogy mi lehet a közös jellemzője azoknak, akik sikeresek a psztorációs tevékenységekben? Tanulható-e? Kell-e hozzá adottság? Mi motiválja őket? Mit lehet tenni a kiegészük ellen? Mivel lehetne elérni, hogy többen tekintsék feladatuknak a cigánypsztorációs missziót?

Egyesek szerint nagyon fontos, hogy a psztorációs munkát végzők már önálló munkájuk megkezdése előtt pl. önkéntesként a gyakorlatban megismerje a cigány kultúrát, el kell fogadni a saját szokásrendszerüket. Ehhez nagyon fontos a folyamatos jelenlét, a korábban már többször említett settlement típusú munka.

Empátia, meg kell ismerni, el kell fogadni őket. Ha fentről akarja segíteni valaki, azt megérzik. Inkább közöttük lenni, elfogadni őket. Ha érzik, hogy elfogadják őket, akkor működik. Kell őszinteség, és tudni kell, nem csak könyvből, hanem tapasztalatból. Kell hozzá adottság is: az otthoni minta, cigányok közt nőtt fel, neki könnyebb volt, de akinek nem volt, ez tanulható, kell hozzá nyitottság, emberszeretet, empátia, egy jobb lélek is kell hozzá, realisan közelítő, tisztelje őket, türelem kell hozzá, hogy az integrálódás sikerüljön. Motiváció: hit, pedagógiai elhivatottság. Az elnyert bizalom

megtartása is motivál. Kiégés ellen: jó munkatársi közösség, ami megtartó, mély hit, stabil családi háttér. A településükön spontán szegregáció zajlott le: 2 iskola, ahol kevesebb a roma és a többi, ahol sok, így valósul meg a településeken belüli agyelszívás, így kevés a jó szaktanár ott, ahol sok a roma gyerek, így a színvonal is csökken. De, aki ebbe a hivatásba beleszagol, az utána marad a pályán. A hivatástudat az nagyon fontos az egészhez. Az 50 év körüliekénél még van hivatástudat, a fiataloknál már nincs.

„Előítélet mentesség, hisznek bennük, sok erőforrásuk van, tanulhatunk tőlük, tisztelik őket. Nem oldom meg a problémáikat, nem is az én feladatom, hanem támogatást kell adni a problémáik megoldásához. Az ő problémáikra és nem elképzelni, hogy mik a problémáik. Valóban kijárni, kapcsolatot, személyes kapcsolatot.”

A kispapok is jó, hogy erről sok tapasztalatot szereznek. Ceferino lelkipásztori kiegészítő képzés 5 hétvégén, ezen együtt vannak, találkoznak mindenfelől. Azt is tudomásul kell venni, hogy az időt másként élik meg.

Kiemelkedően fontos az adott kistélepülés, telep közösségének nyelvi-kulturális igényeinek a feltárása és ennek megfelelően, az igényekhez igazodó kommunikáció. Ez jelentheti azt is, hogy a pasztorációt végző beszélje az adott cigány nyelvet, de azt is, hogy ún. könnyen érthető kommunikációt használjon a mindennapi munkájában és a szertartások során is.

Részben tanulhatóak, de személyiségfüggő is. Amit otthonról hozunk. Nyitottnak kell lenni! Nyitottság, kommunikációs készség. Más hangnem, más gesztusok, általuk használt nyelvezet elsajátítása, gondolkodásmódjukat megismerni. Ez nem mindig a cigány nyelv, hanem a nyelvezet.

Kell hozzá személyes adottság is, mivel nem minden lelki alkatú ember tudja ezt a munkát hosszú távon végzeni. Ennek a szűrése azonban egyelőre nem lehetséges, hiszen nincs kellő jelentkező a munkára, mivel magának a cigánypasztorációnak sincs meg a felülről, az egyházi vezetőség felől jövő elismerése az egyházon belül.

Kapcsolatteremtéshez, mosolyogni kell, hogyan közelítsünk a másokhoz, nyitottság. Pozitív megítélése az embertársnak, a jót feltételezni, megelőlegezett bizalom.

Alkalmazkodási képesség, kedvesség, megértés, szerénység, erkölcsi erények, melyek gyakorlás által fejlődnek. Valamint annak tudata, hogy keresztényként kötelességem továbbadni a hitet. Az Isten és emberek iránti szeretet a motiváció

Mi a motivációjuk a pasztorációt végző papoknak, lelkészeknek, civileknek? A válaszolók közül a legtöbben a másik ember elfogadását, az egyenlőség tiszteletét említették.

„Nekem, ő nem teher, ő a testvérem!” A másik ember nem teher, hanem a testvérem. A szeretet elég motiváció ahhoz, hogy elhordozzuk egymást.

Az Istennel való elkötelezettség, érdek nélküli emberszeretet.

Mit lehet tenni a kiégés ellen? tettük fel a kérdést. Érdekes, hogy a megkérdezettek egyéni küldetesként és ebben való belső erőből fakadó megújulásról beszéltek, de egyszer sem merült fel pl.

a szociális munkában már bevált szupervízió, vagy a munkaerőpiacon már bizonyított, mentálhigiénés szakemberek által végzet kiégés elleni tréning igénye.

A siker: apró kicsi sikereknek is örülni tudnak. Nem látványos eredményeket akarnak, a hétköznapiakban a találkozásokban a megszólítás, a pozitív megerősítés.

Minden jó megújuláshoz kell, hogy a régit el tudjam engedni. A hit óv meg a kiégéstől. A hit, hogy jó születik majd az erőfeszítésből, törekvésből és, hogy ezt komolyan veszi, ez óvhat meg a kiégéstől.

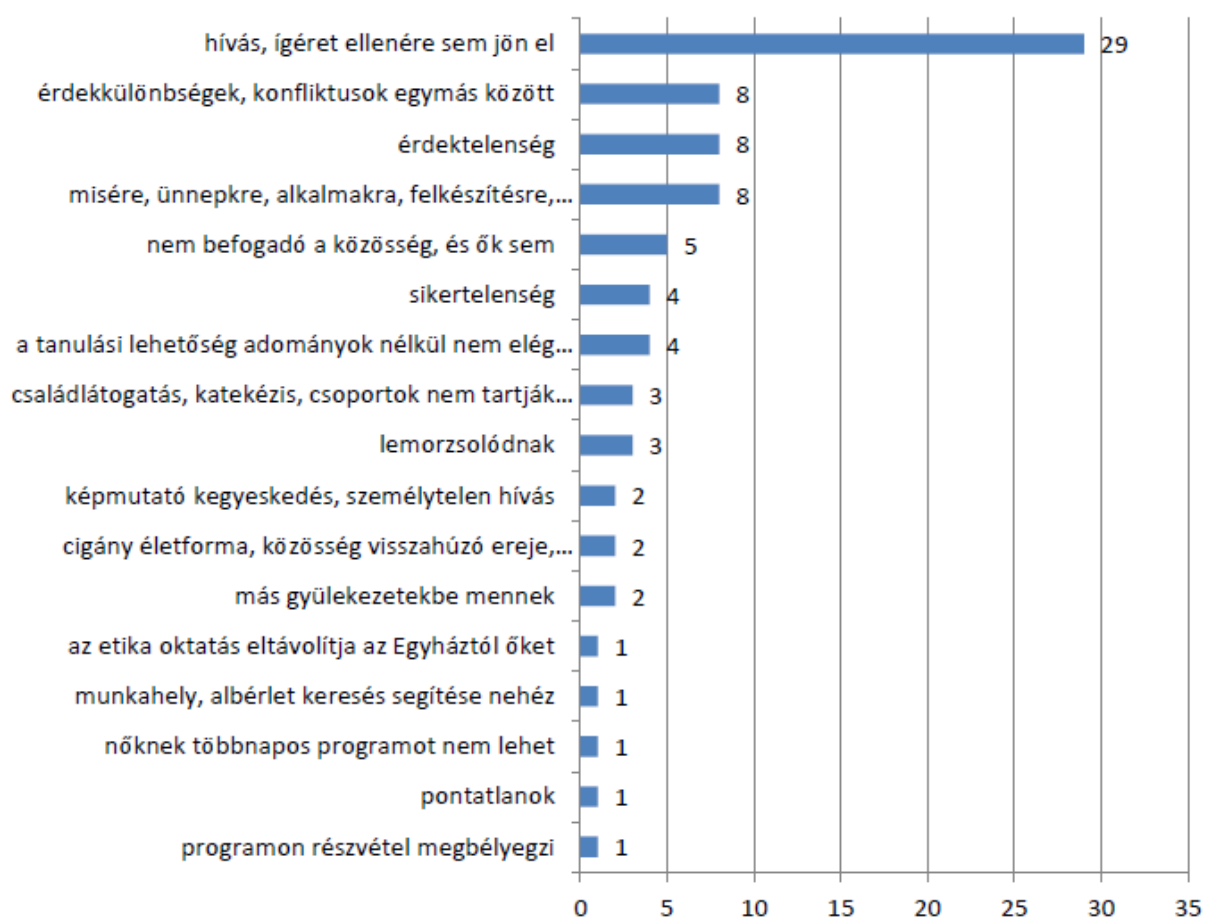
Kitartás, alázat, engedelmesség kell, ha ez van, nem égünk ki. Ha nem az eredményért csináljuk, akkor nincs kiégés.

Kiégés ellen: ha jó és elhivatottságból teszi, akkor nem ég ki, mert nem az a fontos számára, hogy mit mondanak róla. Imából táplálkozik. Ha ez vezet, akkor a kiégés veszélye kicsi. Ha elismeri, hogy elfáradt, akkor önreflexió kell és szabadság is, azaz figyelnie kell arra, hogy ne csak adjon, hanem töltődjön is. Kudarc esetén el kell távolodni attól a helyzettől, ahol szenved.

A sok csalódás nehezíti teheti, de a megosztás: negatív és pozitív tapasztalatokat is, ezeket közös térbe bevinni, barátokkal és a cigánypasztorációval foglalkozókkal is.

A cigány hívek közösségbe hívásával, közösségben való megtartásával kapcsolatos sikertelenségnek okait jobbra külső tényezőkben, rajtuk kívül álló okokban látták. Legerősebb problémaként, legtöbben azt jelölték meg, hogy a cigány hívek a személyes megkeresés, hívás ellenére sem mennek el és úgy nehéz a kapcsolatépítés, a bevonás, ha a másik oldalon gyenge a motiváltság. Kevesebben említették, de szerepe van annak is, hogy nem mindig motiválja a cigányságot, ha a szellemi értékek mellé nem kapnak valamilyen materiális, vagy pénzbeli adományt is. Ugyancsak említették még a korábbi életforma, a közösség visszatartó erejét, de azt is, hogy hamar megérzik, ha nem őszinte a közeledés feléjük.

A cigányok közösségbe hívása sikertelenségének okai a válaszadók tapasztalatai alapján, összevont kategóriákban, abszolút számban N = 84

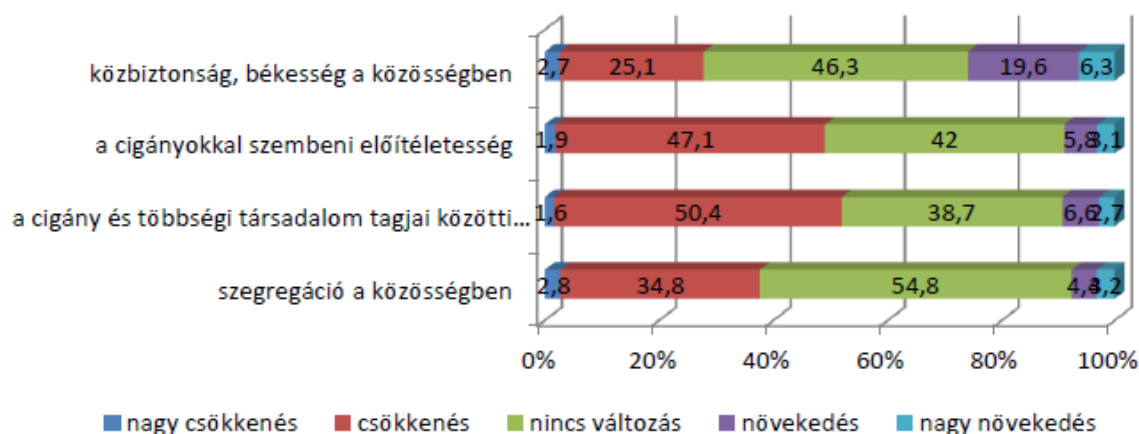
A közösségben való megtartás okai között is első helyeken a cigányok érzékeny, sértődékeny voltát, azt, hogy nem eléggé kitartóak, valamint a közösségen belüli konfliktusok és viszályok kezelésének elégtelen voltát emelték ki.

A cigányok közösségben megtartása sikertelenségének okai a válaszadók tapasztalatai alapján, összevont kategóriákban, abszolút számban N = 47

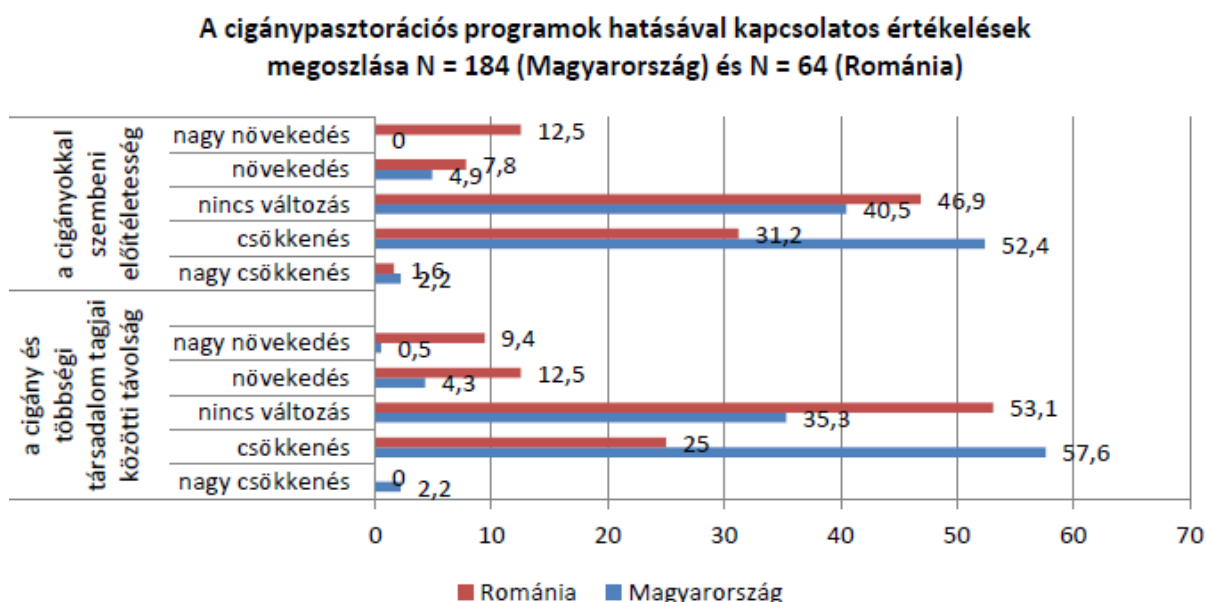

A cigánypasztorációs programok pozitív hatása erősen igazolódik a válaszok alapján. Igaz, itt szubjektív mutatók alapján lehet erre következtetni, de tapasztalatainkból azt emelte ki a cigánypasztorációban dolgozó válaszadók jelentős többsége, hogy a programok hatására csökkent a távolság a cigány és a többségi társadalom tagjai között, csökkent az előítéletesség is. A közösségen belüli szegregáció és a közbiztonság, béke egy további lépés lesz a bizalom megteremtődése, és az előítéletek csökkenése következtében, így az, hogy ebben a két kérdésben nem érzékelhető nagyon erős pozitív hatás hiteles információnak tekinthető, hisz az idő igényesebb, hosszabb folyamat eredménye lesz majd.

A cigánypasztorációs programok hatásával kapcsolatos értékelések megoszlása N = 250 és 259 között

Egy újabb lehetőség a magyarországi és a romániai helyzet összehasonlítására itt adódik. A válaszok alapján úgy tűnik, hogy Magyarország előbbre jár az előítéletek lebontásában és a cigányság és a többségi társadalom közti távolság csökkentésében. Ez jó eséllyel a már hosszabb múltra visszatekintő cigánypasztorációs munkának köszönhető.

Arra is rákérdeztünk, hogy az interjúalany mit gondol a cigánypasztorációs programok hatásáról, hasznosságáról? A közösségre, hívekre általában/cigány hívekre/ az egyházon belül tevékenykedőkre? Illetve javaslatokat kértünk arra is, hogy hogyan lehetne mérni vajon a pasztorációs programok hatásait?

Az interjúalanyok szerint pozitív hatása, hogy jobb az együttélés cigány-nem cigány emberek közt. Létrejön egy olyan tér, ahol találkoznak egymással. Az előítélet lebontásához nélkülözhetetlen személyes ismertség, találkozások aktív eszközként működtethetők.

A közösség-élmény megélése rövidtávon nagyon jó, a hosszú távú hatás nem jósolható. Középtávon már látható, hogy pozitív hatása van, jobb az együttélés cigány-nem cigány közt. Van egy olyan tér, ahol találkoznak egymással. Viszont nem keverednek a templomban a cigány és a nem cigánygyerekek.

Jó, hogy vannak, segítik a közeledést. Alulról, az élet- és létfeltételeken kellene először javítani és akkor lenne ezeknek a programoknak hatása.

Most kezd még csak csírázni az erdélyi egyházmegyében, nincs még nagyon tapasztalat. Korábban papíron működött a cigánypasztorációs bizottság. Akkor működne jól, ha lennének civilek, és az

egyház, és cigány önkéntesek, és együtt, összefogva dolgoznának a cigányokért, akkor lehetne együttműködés az önkormányzatokkal.

A többségi lakosság a tábort látja eredménynek, de nem látja a munkájuk eredményét, a gyümölcsét. A cigányok érzik, látják, kiemelik, hogy milyen sok eredményt értek el a velük foglalkozással.

A magyar cigány közösségek, magyarok hogyan látják a cigány testvéreket az a fontos, ha a cigányok is járnak közösségbe könnyebb elfogadni. A hívek segítése az elfogadásban, ha alkalmazkodnak egymáshoz a nevelés által közelebb lehet hozni. A cigány hívek örülnek, hogy van egy papjuk, sokat jelent, hogy az egyház figyel rájuk.

Aki cigánypasztorációba belefog, az hosszú távú befektetésbe fog. Ez megújítja az egyházat.

Tamáskodóak a hívek ebben. Aki cigánypasztorációba belefog, az hosszú távú befektetésbe fog. Ez megújítja az egyházat. Ez Krisztus gyönyörű álmát valósítja meg. Az egyház mer a kegyelemből élni. A kegyelem idejét éljük régóta.

Ahol komolyan veszik és kitartóak, ott van hatása. A kezdő lépések voltak még csak. Eredmények is vannak, de szerényebbek, mert idegenek egymásnak, nehezebben tudják összehangolni. 2 év után jött az első visszajelzés, a magyaroknál 2 hónap után már megjött. Lassabban váltanak

Az eredményes cigánypasztoráció veszélyforrása lehet a talmi egyenlőség tudat és a befogadás látszatának jóhiszemű valóságként való elfogadása. Gyakori, hogy a nem cigány közösség igazságtalanságként éli meg, pozitív diszkriminációnak fogja fel a cigányokkal való kiemelt törődést, a cigánypasztorációt.

A közösség igazságtalanságként éli meg, pozitív diszkriminációnak: „bezzeg, nekik mindig adnak”, ezért kell figyelni az esélyegyenlőség megtartására. Van, ahol teljes az elutasítása a cigányok részvételének. Sokszor a cigány hívek valahogy egy külön közösség maradtak.

Az eredményes cigánypasztoráció veszélyforrása lehet még a cigány kultúra, a cigány identitás feladása, a teljes asszimiláció. Ez nem lehet cél, hiszen a kultúra, a nyelv megtartása mellett kell a munkát végezni.

Erdélyben cigánypasztoráció során sokszor a cigány hívek valahogy egy külön közösség maradtak.

A neoprotestáns egyházakban jelenlétük nagyon látványos, de talán 10 %-uk marad meg ott a cigányoknak. Nincs olyan, hogy emberileg integrálódtak, de nem kellett asszimilálniuk.

Megjegyezzük, hogy ebben az érvelésben érezhető némi ellentmondás, mivel az elvárható sikerek, eredmények között viszont többen is pozitívként értékelték azt, ha a nem cigány közösség értékrendszerét képes átvenni a pasztorált személy (pl. iskolai magaviseletben, a mindennapi életben való viselkedésben, a szertartások, rendezvényeken megnyilvánuló viselkedésben).

A kiemelkedett cigányember a levegőben lóg: a cigányok idegennek, ellenségnek tartják, a többségi társadalom, a szakma pedig lenézi, mert csak egy cigány.

A településen a cigányok dolgoznak, szívesen is dolgoztatják őket. A felnőtt közeg teljesen jó, a gyerekek csak igazoltan hiányoznak.

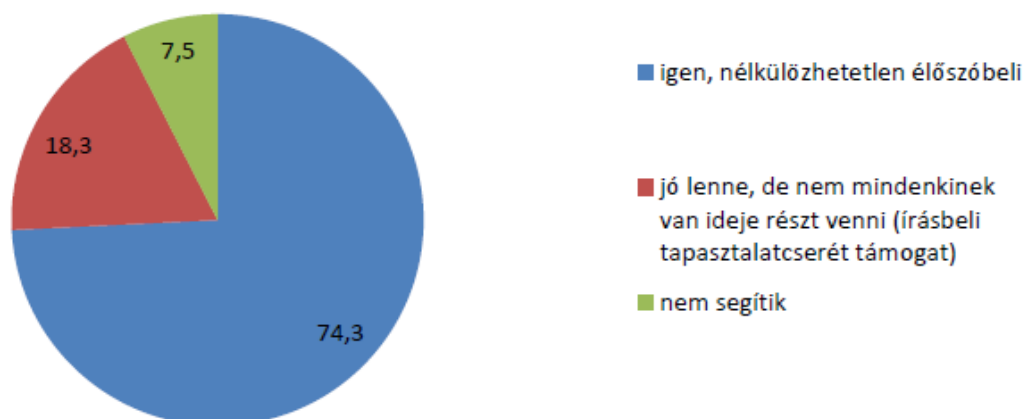
Az oktatás, egészségügy megint nem elégséges, bár mindenki a maga területén próbálkozik. Az egyházi nevelés is most kezd erre irányulni, de nem felülről, hanem belülről kell a cigány családokat nevelni.

Ugyanakkor egyértelműen pozitív hatásként említették egyesek azt, hogy az irántuk tanúsított figyelem, a közös tevékenységek, munka hatására pozitív irányba változik az önértékelésük.

Élményük: vannak, akiknek mi is értékesek vagyunk, önértékelés nő azért, mert érzik, látják, hogy értük dolgoznak.

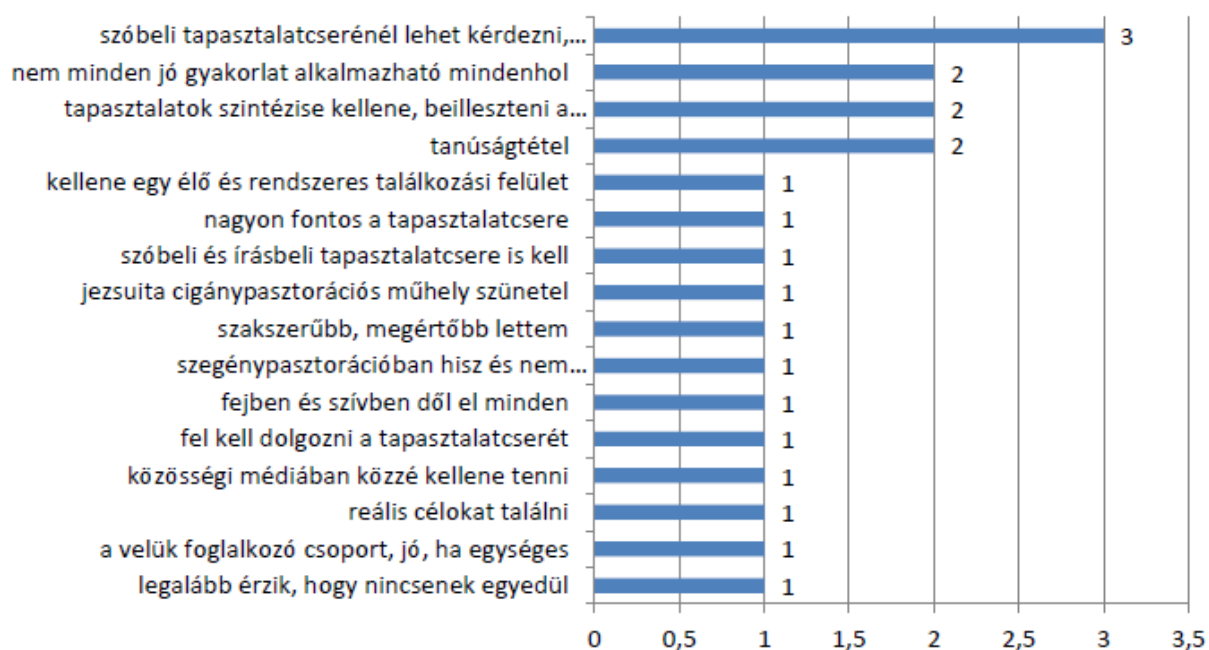
A cigányoknak szervezett programok, képzések mellett ugyanilyen fontos kérdés, hogy maguk a cigánypasztorációban dolgozó munkatársak milyen szakmai segítséget kapnak, illetve, hogy amit kapnak, azokat mennyire tartják segítőnek, milyen formákat javasolnak esetleg erősíteni, elhagyni vagy bevezetni. A rendszeresen szervezett tapasztalatcserék, cigánypasztorációs konferenciák a visszajelzések alapján rendkívül népszerűek, fontosak. A válaszadók háromnegyede szerint nélkülözhetetlenek. Ugyanakkor a válaszadók közel egyötöde úgy ítéli meg, hogy számukra hasznosabb lenne, ha írásbeli tapasztalatcsere folyna, az jobban beleférne az életükbe. A válaszadóknak mindössze 7,5 százaléka gondolja úgy, hogy a tapasztalatcserék nem segítik őket munkájukban.

A tapasztalatcseréről szóló programok hatása a cigánypasztorációs programok sikerességére a válaszadók tapasztalatai alapján N= 268

Sajátzavas válaszaikban pedig a szóbeli tapasztalatcsere mellett érvelők azt emelték ki, hogy ott van lehetőség kérdezni is. Ugyancsak megjelent a vélemények között, hogy nem vagylagosan kellene gondolkodni a tapasztalatcsere módjáról, hanem párhuzamosan kellene szóbeli és írásbeli lehetőséget teremteni. Felvetődött, hogy a modern technika világában élve ki lehetne használni az online felületen való megbeszélések lehetőségeit is, ezzel kiegészítve a meglévő személyes találkozások alkalmait. Ma már például skype-on, az utazás idővesztését megspórolva, mégis egymást látva-hallva is lehet szakmai kérdéseket megbeszélni. Amit még ötletként felvetettek, az egy online üzenő fal, ahol ugyanígy szakmai kapcsolatot lehetne egymással tartani. Hagyományos módon, személyes találkozással megtartott regionális találkozókat is igénylenek. Ami fontos tanulság még, hogy az is kérdés, hogy ne csak a sikerekről lehessen beszélni, hanem legyen fóruma a kudarcoknak is, hogy egymást tudják bátorítani, segíteni a kollégák. A sikerek megosztása is nagyon jó, de nem minden jó gyakorlat ültethető át más környezetbe. Van, aki nem annyira az ötletelésre vágyik ezeken a találkozókon, sokkal inkább egy közös lelki találkozásra vágyik, közös lelki feltöltődésre, imákra, hogy együtt térjenek vissza a forráshoz a kollégák.

A válaszadók tapasztalatai a tapasztalatcseréről szóló programoknak a cigánypasztorációs programok sikerességére gyakorolt hatásáról, abszolút számban N = 21

Néhány, az interjúkból származó idézetten keresztül arra próbálunk meg válaszolni, hogy szükségesek-e a cigánypasztorációval kapcsolatos tapasztalatok egymással való megosztása? Mi ennek a megfelelő formája?

Ahogy korábban már leírtuk, a cigánypasztoráció nem szervezeten, egységes módszertan és nem kidolgozott szakmai protokoll mentén zajlik. Ezek a szórvány kezdeményezések egyelőre egy-egy elkötelezett személyhez köthetők, akik saját tudásuk, kapcsolatrendszerük felhasználásával igyekeznek végezni munkájukat. Az egyház kevés támogatást nyújt egyelőre ehhez a munkához, de az

egyházon belül, érdemtelenül lebecsült munkának vélik a cigánypasztorációt. A segítő munkában egyesek a szociális munka már jól kidolgozott eszköztárához viszonyulnak, míg mások saját ötleteikre, és inkább a papi szemináriumokon elsajátított eszköztárból próbálnak meríteni, mely sajnos nem mindig bizonyul elegendőnek. Általános igényként fogalmazódott meg a cigánypasztorációs módszertan kidolgozása, a jógyakorlatok összegyűjtése és bemutatása,

Módszertan kidolgozása fontos lenne, megmutatni a jó példákat, ne egyénileg akarjuk elérni a nagy eredményeket. Ehhez nyitottság kell minden résztvevő részéről. Jó módszertant, tapasztalatokkal átadni, akarja a közösség az egészet, a változást, és emberek, akik tudják alkalmazni.

Nagyon fontos! A másiktól mindig lehet tanulni. A konferenciák jók, fontosak, fontos a kapcsolattartás a tapasztalatcsere lehetősége miatt is. Jó gyakorlatok átadása, egymás megismerése.

Egyesek szerint lehetne regionális keretek közt, tematikus fórumok keretében is ismereteket átadni.

Bemutatkozás, kultúra, mise, beszélgetés, fórumok. Ezek sikeresek és hasznosak lennének. A módszert kiadványokban továbbadni.

Szükséges. Erre a konferencia jó forma, mert a szünetekben, ebédnél van mód a megosztásra is, csak egy napnál ne legyen hosszabb.

Szeretné, ha lenne olyan fórum, ahol rendszeresen beszélnének a tapasztalatokról, ezzel segíti a társait. Minden régióban kellene ilyen fórum, és erre a helyi, regionális szint a legjobb, és időnként nagy összejöveleteket Magyarország és Erdély részvételével. Magyarországon rengeteg a tudás, a tapasztalat, ezeket kellene megtanulni

Ha nem osztjuk meg, annál kevesebb maradok. A fórumok, élő közösségek egymással való találkozása.

Szükség van az érzékenyítő tréningekre is.

A munkatársak nagyon átérzik a szegények és cigányok problémáját. Együtt fogjuk meg a kezüket, a munkatársaink is elkötelezettek.

Szükséges pl. a konferenciák nagyon szükségesek, de ezen kívül is ilyen alkalmak kellene, ahol a cigánypasztorálók összejöhetnek, de a többi pappal is, akik nem vesznek részt ebben, hogy lássák, mi is a speciális pasztorálás. Érzékeltetni velük is, hogy milyen siker a cigányok pasztorálása, a hívek megtartása.

Jó ötlet, és a modern kor elvárásainak megfelel egy szakmai blog, facebook közösség vagy honlap beindítása is (esetleg egymást támogatva, tematikusan elkülönülve mindhárom), mely kizárólag a cigánypasztorációhoz kötődne, ahol megjelenhetnének olyan témák, mint a személyes beszámolók, kudarcok, szakmai beszámolók, kutatási eredmények, események propagálása stb.

Erre lenne a legnagyobb szükség. Személyes találkozók, workshopok, konferenciák, lehetne a leghatékonyabb módja. Felület, ahol a tapasztalatok megoszthatóak lennének átláthatóan,

érthetően. Egy folyamat bemutatása, kudarcok kiemelése és abból hogyan lehetett továbblépni, vagy más irányt venni. Mik azok, amik egyáltalán nem működnek?

Az eddig elmondottak alapján szükséges egy olyan ernyőszervezet felépítése, mely egyben módszertani központként tud működni, képzési anyagokat képes kidolgozni a szemináriumok és a teológiai képzések számára, mentorációt tud nyújtani pályakezdő cigánypasztorációs szakembereknek, szakmai találkozókat tud szervezni, de a kiégés ellen szupervíziót vagy tréninget/egyéni szakmai segítséget tudna szolgáltatni a szakembereknek, emellett a cigánypasztoráció érdekében tudna lobbizni az egyházon belül és az állam felé is. A feladata lehetne továbbá a cigánypasztorációs referensek munkájának szakmai irányítása is.

Az egyházmegye cigánypasztorációval foglalkozók találkozója is remek. Csak 3 referenst ismer és kellene annak a 30-50 embernek találkoznia, tapasztalatot cserélnie, akik elkötelezetten foglalkoznak cigányokkal.

Vajon mit tettünk mi a társadalmi integrációjukért? Én mit tettem ezért? Itthon van a nagy missziós terület.

Nagyon fontos a jóban megerősítő, a küszködőt is megsegítik. A kiégésben az ember eredménytelenül, egyedül érzi magát, ha nem vagyok egyedül, az erőt ad, a közösségben a kommunikációt erősítjük, ez segít a kiégés ellen.

6. A KATOLIKUS CIGÁNPASZTORÁCIÓ JÖVŐJE, LEHETŐSÉGEI

Az utolsó fejezetben a cigánypasztoráció főbb tevékenységi területeit és azok dilemmáit, lehetőségeit mutatjuk be, kiemelt példákon keresztül. Az alábbi 38 pontban bemutatott megállapításokat az elkészült szakmai beszámolók, résztanulmányok, a témában kelt Balogh János Győző doktori értekezése, a projekt keretében lezajlott szakmai workshopok beszélgetései alapján fogalmaztuk meg. A megállapítások alapján, egy következő lépésként javasoljuk elkészíteni a cigánypasztoráció hazai stratégiai koncepcióját, a koncepció alapján pedig cselekvési terv, módszertan és képzési anyag kidolgozását.

A cigányságért dolgozó személyek, egyházi szervezetek együttműködése kezdetleges, pedig azok a résztvevők, akik és amelyek megteremtik az együttműködés formáit, képesek megsokszorozni eredményeiket. Ugyan a referensi hálózat létrejött, ám az általunk megkérdezettek közül többen arról számolnak be, hogy működése még nem egyenletes esetenként formális. A cigánypasztorációban jelenleg feltárható együttműködések gyakran alulról szerveződnek, mivel a terepen dolgozók felismerik az ebben rejlő erőforrásokat, szinergiákat. Ennek jó példája az Egyházi Szociálpedagógia Hálózat és a Sója Miklós Szövetség. Évente képzések, kétfévente konferenciák, műhelymunkák alakítják az együtt munkálkodást. A kiégésnek erősen kitett munkatársak ezeken az alkalmakon töltöttek tudnak, barátságok, együttműködések alakulnak számos területen.

Erre pedig nagy szükség van. A tanulmány elkészítése során lefolytatott interjúink arról tanúskodnak, hogy a cigánypasztorációs szakemberek még mindig elszigetelten dolgoznak, jó esetben saját régiójuk cigánypasztorációs projektjeit, és azok munkatársait ismerik. Jelen tanulmány készítése során olyan – cigánypasztorációs tevékenységükről akár országosan ismert – lelkipásztorokat is megszólítottunk, akik az ország legjelentősebb cigány népességgel rendelkező két régiójában, a Dél-Dunántúlon, vagy az Észak-Alföldön aktívak. De még ők sem tudtak említeni olyan cigánypasztorációban érintett egyházi vagy világi személyt a másik régióból, akivel kapcsolatban állnának.

A cigánypasztorációs szakemberrel készített interjúink arról is tanúskodnak, hogy a terepen dolgozó egyházi és világi szakemberek részéről nagy igény mutatkozik a hálózatosodásra, szomszárjazzák az olyan alkalmakat, amikor egymással találkozhatnak. A projekt egyik szervezőjének megítélése szerint talán épp az volt a projekt legnagyobb hozadéka, hogy a résztvevők az itt kialakult kapcsolatokat tovább ápták, szakmai és emberi téren is. Számára is meglepő volt, hogy a projektben részt vevőknek mennyire fontos volt, hogy értő közegben beszélhettek a cigánypasztorációról. A projekt jelen fázisában olyan szakembereket ért el, akik a területen aktívak, a kevésbé érintettek bevonása még a jövő feladata. De ebben az elkötelezett aktív közegben is nagy igény mutatkozik rá, hogy fóruma legyen a tapasztalatcserének, egymás lelki támogatásának – ami jelenleg nagy hiány a cigánypasztorációban. Különösen fontos ez annak tekintetében, hogy a cigánypasztorációban részt vevőket tágabb környezetük gyakran fenntartással, távolságtartással kezeli, nehezen érti meg.

„Tehát hogy azt azért nagyon sokan bolondnak nézik, akik ebben elkötelezettek, a sodrásba belekerülnek. De hogy van ez a fórum, és hogy ott még plusz szakmai segítséget is kapnak különböző dolgokról, azért nagyon hálásak. Ez egy meglepő eredmény. Tehát, hogy erre szükség van, hogy erről beszéljünk, és hogy összejöhessünk, és ennek jegyében beszélgethessünk. Ez engem meglepett. Ami szerintem eredmény, az az az eredmény, ami már rajtam kívül van: tehát, hogy nálam – tehát a projekt keretében – találkoznak, és utána összejárnak, és szakmai

Igyekeztünk tovább mélyíteni SWOT során felmerült szempontokat, és a résztanulmányokból (elsősorban a *Cigánypasztoráció a Kárpát-medencében - egyházi és civil szakemberek szociális érzékenységeinek növelése*⁵³ c. szakmai kiadványból), workshopok beszélgetéseiből meríteni ötleteket a fogalmak részletesebb értelmezéséhez.

A cigánypasztorációval kapcsolatos dilemmákat, lehetőségeket 38 pontba szedve mutatjuk be az alábbiakban:

1. Protokollok, szakmai standardok hiánya

A cigánypasztorációs munka módszertani protokollok hiányában egyelőre szerteágazó, standardok nélküli tevékenységcsoportokat takar. Kivétel ez alól talán a Tanoda program, amelyben vannak tanoda-standardok, módszertani ajánlások, melyek elérhetők pl. a TanodaPlatform elnevezésű szakértői csoportban.

2. Jelenlét

A projekt során megszólított szervezetek és szakemberek első körben mindig a pasztoráltak körében való jelenlét fontosságát emelték ki. Jelen lenni azt jelenti, hogy közel lenni, megszólíthatónak lenni, figyelmesen, türelemmel meghallgatni, elfogadni, befogadni. Tehát az első és legfontosabb, bármi is egy szervezet vagy program karizmája, hogy jelen van a segítettek életében. A jelenlét bármely területen fontos, de elsősorban a szociális, oktatási és pasztorális területeket emelték ki azzal, hogy a lelkipozíció nem választható el sem a rászorulókat támogatástól, sem az oktatástól. A tapasztalatok szerint akkor a legeredményesebb a pasztorációs munka, amikor a cigányokkal él egy telepén, vagy egy lakókörnyezetben a pap. Azaz ún. *settlement típusú munka* szükséges a közösséghez való tartozás eléréséhez, a közösség (mint lokális többség) befogadó attitűdjének a kialakulásához.

3. Előítélet

Előfordul gyakran olyan is, ahol úgy mond „rossz” a katolikus egyház jelenléte, a papról úgy tartják előítéletes, a meglévő közösség nem befogadó, és az a vélemény alakul ki, hogy az adott közösség, vagy pap nem akar kapcsolatot a cigányokkal. Ez könnyen azzal járhat, hogy a katolikus egyház teret veszít. Egy ilyen településen, ahol a katolikus pap elutasította a cigánypasztorációt, megjelent két protestáns egyház is (pünkösdi, adventista) – számoltak be a megkérdezett szakemberek - és a vallásra nyitott cigányok inkább azokhoz mentek és nem a katolikus egyházba.

A nehézségek, a problémák közül talán a legsúlyosabb, ami a legnehezebben változtatható az előítéletesség. Az előítéletek minden oldalon megtalálhatók, a papok, a nem cigány társadalom és a cigányok részéről is. Van, ahol a cigányok azért nem mennek be a templomba, mert félnek a kudarcoktól.

Nehézzé teszi a cigánypasztorációt, hogy kevésbé látszik a befogadó társadalom, amibe integrálni kellene a cigányságot. Aki a cigánypasztoráció területén munkát vállal, hamar megtapasztalja, hogy mennyire nehéz leküzdeni a társadalmi előítéleteket, sztereotípiákat.

⁵³ Cigánypasztoráció a Kárpát-medencében - Egyházi és civil szakemberek szociális érzékenységeinek növelése (Szakmai kiadvány), Szerkesztette: MTDMSZ Nonprofit Kft. Budapest, 2019

„Magyarországon annyi előny van, hogy Erdélyhez képest a cigánysággal szembeni elfogadás előrébb tart egy lépéssel, azaz elfogadóbbak lettek a magyar emberek., mint régebben. Kelet-Európa felé haladva a helyzet egyre inkább nagyobb szakadékokról tanúskodik: bár a is igaz, hogy Erdélyben még a kilencvenes évek elején is gyakoriak voltak a szekértáborok, mindentől teljesen elkülönülő, vándorló karavánokról volt szó, míg ez Magyarországon a 20. században már nem volt tapasztalható. Kelet-Európában még vannak ilyen vándorló karavánok, de a cigány lakosság is változó összetételű, más mentalitású, több cigány népcsoport van egy-egy területen belül is.”

4. Evangelizáció

Magának a cigánypasztoráció szükségességével és a munka jellegével kapcsolatban jelenleg megoszlanak a vélemények. Négy nagyobb törésvonal rajzolódik ki:

1. Vannak, akik a cigánypasztorációt zsákutcának tartják, szerintük nem cigánypasztorációra, hanem szegénypasztorációra volna szükség. Szerintük a pasztoráció célja egyszerűen az evangélium hirdetése minden népnek, így a cigány népnek is. Ennek a nézetnek a követői kizárólag vallási alapon közelítenek a pasztorációhoz, szerintük nem lehet másra alapozni csak az evangéliumra. „Milyen forradalmi eszközt tudna a cigánypasztorációba bevetni az egyház mást, mint az evangélium? A cigánypasztoráció nem jótékonykodás!”

E gondolatból akár az a következtetés is levonható, hogy a pasztoráltak körében tapasztalható krízishelyzetek kezelése és megoldása, nem a cigánypasztoráció feladata, mert a pasztoráció során a vallási érzékenység fejlesztése, a vallási szükségletek kielégítése a cél.

2. Megint mások külön figyelmet fordítanak a cigány hívőkre, de ebben az esetben is elsősorban az evangelizációra helyeződik a hangsúly. Ebben a megközelítésben az a gondolat kerül előtérbe, hogy a cigánypasztoráció fókuszában nem a társadalmi, szociális problémák megoldása áll, hanem az üdvösség, aminek eléréséhez alapvető, hogy átformálódjon az ember viszonyrendszere a világhoz. Ebbe a felfogásba belefér a társadalmi problémák megoldása is, de mint másodlagos vagy járulékos cél.

3. A pasztoráció harmadik irányzata, amikor nem közvetlenül vallási okokból szólítják meg a cigányokat – szegényeket – hanem inkább közösségfejlesztés szemszögéből foglalkoznak velük.

Pl. A verbiták 2010 óta tartó, borsodi halmozottan hátrányos helyzetű kistelepüléseket megcélzó missziós tevékenysége nyomán a falvakban gyermek- és családközösségek alakultak, létrejöttek hittan- és cursillós csoportok, emellett pedig a misszió személyes, közvetlen kapcsolatra épülő családi evangelizációt is folytat. Mára a misszió fókuszába a gyermek és ifjúsági evangelizáció került, 70 gyermek rendszeresen jár a közösségbe, nyáron 150 fős tábort szerveztek. Az misszió tevékenysége az evangelizációs tevékenység mellett számos területre kiterjed: kertművelési programot vezetnek, kulturális rendezvényeket szerveznek, határon átívelő adományosztást koordinálnak osztrák testvérszervezetükkel. Markazon a Mátraalja Misszió pedig kulturális, művészeti és felnőttképző programokat szerveznek a szociálisan rászorulóknak megsegítése mellett.

4. Voltak, akik kicsit tágabban értelmezték a cigánypasztorációt, és az alapvető szükségletek kielégítését, munkahelyteremtést, öngondoskodásra nevelést is a feladatok közé sorolták. Noha e megközelítés szerint is a lelki élet elmélyítése a cigánypasztoráció elsődleges célja, ez nem merülhet ki a liturgikus és vallási tevékenységekben (mint a cigány nyelvű misézés, cigánybúcsúk és zarándoklatok), hanem az egyháznak tevélegesen részt kell vállalnia a cigányság, mint hátrányos helyzetű népcsoport társadalmi felzárkózásának segítésében. Ehhez pedig a katolikus egyháznak

eszközei is vannak, hiszen számos oktatási, szociális, gyermekvédelmi intézményt vett át az államtól, amelyeken keresztül aktívan jelen lehet a cigány közösségek életében, és tehet a cigányság felzárkózásáért, egzisztenciális felemelkedéséért.

5. Cigánypasztorációs paradoxon

Szorosan a fenti irányzatokhoz kapcsolódik egy fontos dilemma is: a cigányságot pasztorális céllal megközelítő szolgálat nagyon hamar találkozik azzal a kérdéssel, hogy lehet-e a szerető és irgalmas Istenről beszélni az éhezőknek, a krízishelyzetben lévőknek, a nyomorban élőknek? Amíg a legalapvetőbb szükségletek nincsenek kielégítve (korábban írtunk már Maslow szükséglet-piramisáról), addig a magasabb rendű szükségletek nem kerülhetnek a figyelem vagy az érdeklődés középpontjába.

6. A pasztoráció megrekedése az adományozásnál

A cigánypasztorációs szakemberek problémának látják, ha a pasztoráció megreked az adományozásnál.

Igazi reményt az életünkbe az a tudat hoz, hogy Jézus Krisztus által megváltottak vagyunk, hogy vele baráti kapcsolatban lehetünk. Minden munka – legyen az bármilyen felzárkóztató, szociális, vagy oktatási – üres, ha nem a megváltottság reménye van a középpontjában. Veszélyforrás, ha az adományozásra kerül a hangsúly. Nem szerencsés, ha azért jár iskolába, templomba, mert ott kap valamit. Munkánk során igyekeznünk kell a belső motivációt kialakítani. Szükséges a hosszútávon gondolkodás az adományt osztó adományt adó részéről és a világos cél megfogalmazása.

Ugyanakkor számos veszélyt hordoz magában az adományozás, még akkor is, ha a jó szándék nem vonható kétségbe. Egyfelől a nem elég bölcsen végzett, rendszeres adományozás függőséget is kialakíthat, ahol a segítő már nem tud, nem törekszik saját helyzetét megoldani. Az ilyen segítség leszoktathatja a segítettet az öngondoskodásról, megfosztva őt attól a tapasztalattól, hogy annak van eredménye, amiért megdolgozik. Másfelől fenyeget a veszélye annak, hogy a tevékenység üres adományozás marad, amihez semmilyen lelki tartalom nem társul.

7. A cigány hívek megtartását leginkább segítő tevékenységek

A projektben megvalósított kérdőíves kutatás során vizsgálták a cigány hívek megtartását leginkább segítő programokat, lépéseket, eszközöket. Az oktatási programok, munkahelyteremtés, egymást elfogadó vallási közösségek (diszkrimináció lebontása), közös programok, közös tevékenységek, a cigány kultúra megismertetése a többségi társadalommal tevékenységek segítenék leginkább, és a karitatív adományozás, a cigány nyelvű ima és mise segítenék legkevésbé a cigány hívek megtartását.

8. Cigány nyelvű vagy magyar nyelvű misék?

Van olyan közösségek, ahol rendszeresen tartanak pl. lovári nyelvű szentmiséket is – amennyiben ez igényként ez megfogalmazódik. Minden korosztálynak van hitoktatás, szentségi felkészítés is cigány

nyelven. Egyes egyházi szakemberek véleménye szerint a cigány nyelvű ima és mise segítenék legkevésbé a cigány hívek közösségben való megtartását.

Más vélemények szerint azonban a különböző cigány közösségek (beás, lovári stb.) nyelvhasználatát is érdemes erősíteni: „Aki tudja még a nyelvet, és szeretné azt megőrizni, annak ehhez elemi joga van, és ebben őt segíteni kell. Éppen így a cigány nyelv megőrzésében és ápolásában szerepet kellene vállalnia az egyházainknak is. A templom az egyik legfontosabb hely, ahol egy nyelv túlélése biztosítható”.⁵⁴

9. A cigány kultúrában érvényes értékek, normarendszerek figyelembe vétele a cigánypasztorációban

Vannak, akik azt állítják, hogy szükség van külön felépített, kisebbségek szóló, pl. melegeknek, fogyatékkal élőknek, vagy éppen a cigányoknak szóló pasztorációra. Ezen szakemberek véleményüket arra alapozzák, hogy ugyan az alapevangelizáció ugyanaz minden nép, vagy társadalmi csoport körében, de a cigány kultúrában érvényes értékek, normarendszerek figyelembe vétele nélkül ez lehetetlen. Figyelembe kell venni az evangelizálásban a cigány kultúrát, identitást, szokásokat (pl. az egyházi énekek/zenék előadásmódjának átgondolása (ahogyan ez pl. a gospel esetében is történt az USA-ban), közös étkezések, férfiak és nők viszonya stb.) és így kell kínálni az evangéliumot.

Ennek jegyében, létre kell hozni olyan közösségeket, amelyek szerveznek cigány zárandoklatokat, búcsúkat, önkénteseket toboroznak az imacsoportokhoz, cursillós találkozókhoz.

Nem filozófiai és teológiai értekezéseket, hanem az adott közösség nyelvén és érdeklődési szintjén kell kommunikálni a közösséggel. Sokan a cigányok közül nem tudnak írni, olvasni Romániában, ezért az analfabétizmus leküzdése, illetve a szóbeliség erősítése is fontos.

10. Kommunikáció és összehangolt együttműködés hiánya

Általános tapasztalat, hogy nincs kellő együttműködés azokkal az egyházi szervezetekkel – sem a Karitással, sem a Máltával – amelyek hosszú évek óta elkötelezetten és eredményesen tevékenykednek a cigányközösségekben, elsősorban a társadalmi problémák enyhítése érdekében. Szintén általános probléma, hogy a pasztorációt végző szervezetek nem összehangoltan működnek. Gyakran az önkormányzatok sem nyitottak a cigányság helyzetének egyházi szervezeten keresztül, vagy azzal együttműködésben végzett támogatására. Még egyház és egyház között, más felekezetekkel sincs kommunikáció. Valójában a kommunikáció nem szervezeti szinten valósul meg, hanem személyfüggő.

Míg fentebb (Evangelizáció rész) a cigánypasztoráció szükségességével kapcsolatban említett első két esetben nem, addig a harmadik és negyedik irányzatban kiemelkedő súllyal jelenik meg (kéne megjelenie) az a követelmény, hogy a pasztoráció eredményessége szempontjából fontos az együttműködés az egyházi személyek, szervezetek, felekezetek, egyéb állami intézmények és egyéb civil szervezet között.

⁵⁴ Székely János A Biblia kulcsfontosságú szerepe a romapasztorációban. In: „Szolgálatok az Úrnak örömmel!” Cigánypasztorációs kézikönyv. Boldog Ceferino Intézet, 2019.

11. A cigánypasztorációs képzés legyen része a papok képzésének

A görögkatolikus egyházban a cigánypasztorációs képzés része a papok képzésének, gyakorlati pasztorációként építették be a tanrendbe. A már felszentelt papok számára fél évente van érzékenyítő foglalkozás, melyeken 40-50 pap vesz részt. Rendszeresen szerveznek cigánypasztorációs kerekasztalt is. Tudatosan vettek át olyan általános iskolákat, ahol magas a cigány származású tanulók aránya (Edelény, Szolnok, Rakaca), mely gyakorlati terep is egyben.

„Megfogalmazódott, hogy a gyulafehérvári kispapok képzésében benne legyen a cigány pasztoráció. Sok kudarc volt a pasztorációs munkában, nem voltak a papok felkészítve a közös együttműködésre, ezért is voltak sokan, akik kiszálltak ebből. Emiatt szükséges a képzésbe beemelni a cigánypasztorációt.”

„Az Érsekség felfedezte, hogy a teológus képzés során szükség van a cigány pasztorációra, de szükség van a cigány kispapok képzésére is. A papnevelő intézet harmadik éve (2016 óta) küld negyedéves hallgatókat gyakorlati képzésre terepre, cigányság közösségekbe, a Sepsiszentgyörgyi Mária Világkirálynője Cigány Plébániára, hogy a kispapok tapasztalati tudással gazdagodjanak a cigánypasztoráció területén.”

A sikeres pasztoráció alapkérdése az, hogy hogyan lehet a képzésekbe, továbbképzésekbe bevinni a témát, hogyan lehet érzékenyíteni a papokat, papanövendékeket, teológus hallgatókat.

12. Cigány gyermekek oktatása

A tanárképzésben is részt vevő szakember véleménye szerint általában igaz, hogy nincs cigánypasztorációs, felzárkóztató vagy éppenséggel tehetséggondozási témájú, gyakorlati jellegű alapképzés a pedagógusképzésben, vagy a teológusképzésben. A hallgatók a képzésük során csak érintőlegesen, egy-egy tantárgy keretében, szerencsésebb esetben gyakorlati helyükön szerezhetnek ismereteket erről a területről.

A katolikus egyház cigányságpsztorációs tevékenységében igen fontos szerepet tölt be az oktatási területen végzett szolgálat. Minden szinten sok-sok jó gyakorlattal van jelen a katolikus egyház. Óvodák, átvett és új alapítású általános iskolák, szakiskolák, szakgimnáziumok, szakkollégiumok kétséget kizáróan az evangelizáció lehetőségét magukban hordozzák. Számos jó tapasztalat van a hitbéli alapokra helyezett oktató-nevelő munka eredményeiben.

Az oktatáson belül kiemelt hangsúly van a hátránykompenzáción, a hátrányos helyzetű fiatalok tehetséggondozásán, felzárkóztatásán. Ebből kifolyólag a projektben részt vevő szakemberek számos, az oktatási területre vonatkozó jó gyakorlatot tártak fel, amelyek horizontálisan lefedik az oktatási rendszer minden szintjét az óvodától a felnőttoktatásig.

E gyakorlatok azonban – ma még – nem alkotnak összefüggő hálózatot az országban, sőt a cigányság felkarolására indított katolikus oktatási projektek egyik legnagyobb nehézsége, a szigetszerű működés. Kezdeti lépésként értékelhető, hogy létrejött (de még nem bejáratott a működése) egy intézmények közötti együttműködés (Egyházi Szociálpedagógiai Hálózat Szövetség), amit esernyőszerv-kezdeménynek is tekinthetünk.

Egyházi iskolák általános jellemzője azonban, hogy az oktatás erősen kötődik az adott egyház tanításához (elsősorban szemléletbeli, hitbéli követelményeket támasztva a munkához). És általában nincs írott eljárás az iskolákban folyó cigánypasztoráció kapcsán.

Az oktatás szerepe – különösen a korai fejlesztés – kulcsfontosságú a cigányság felzárkózásában. A hátrányos helyzetű családokat ugyanis több tényező – így például az anyagi erőforrások hiánya, vagy a szülők alacsony végzettségi szintje – is az ingerszegény környezet kialakulása felé tereli. Az ilyen hátránnyal induló gyerekek az oktatási rendszerben is gyengébb eredményt érnek el, ami több negatív következménnyel jár. E negatív következmények közül hármat emelünk itt ki: a tárgyi tudás hiányosságait, a teljesítményhez kötődő attitűd romlását, és a közösségi helyzetekben való helytállás nehézségeit.⁵⁵ Éppen ezért lett az utóbbi időben hangsúlyos a Tanodák létrehozása a Katolikus Egyházon belül is. Ennek a szándéknak kedvezett a 272/2014. (XI. 5.) Kormányrendelet és a 2018-ban megtörtént tanoda támogatási rendszer és pályázati szisztéma kormányzati átalakítása – ahogyan arról a TanodaPlatform szervezet háttér tanulmánya is beszámol, amely összefoglalja az EMMI pályázatának tanulságait:

„Hiába reménykedtek ugyanis a régi tanodák, végül sokuk nem nyert a tanodapályázaton. Nyert viszont rengeteg olyan pályázat, amely újonnan alakult szervezetekhez köthető vagy egyházi alapítású, sőt a tanulmány szerint többen is voltak olyanok, akik tanoda alapítására kaptak pénzt, de korábban nem is léteztek. (...) A 272/2014. (XI. 5.) Kormányrendeletben megszabott költségvetési korlátok eleve hátrányos helyzetbe hozták a civilszervezeteket a közintézményekhez, egyházakhoz kötődő szervezetekkel, intézményekkel szemben, s megnehezítették a tanoda programjuk majdani megvalósítását.”⁵⁶

A hátrányos helyzet és annak körforgása különösen sújtja a cigányságot. Az Európai Unió 2016-os felmérése szerint a magyarországi cigánygyerekek kétszer akkora arányban élnek a szegénységi küszöb alatt élő családban, mint nem cigány társaik.

„A roma gyermekek körében a nemzeti szegénységi küszöb alatti jövedelmű háztartásban élők aránya kétszer akkora, mint a közelben élő nem roma gyermekek esetében. A szegénységben élő romák 42%-a még nem töltötte be 18. életévét (a nem roma háztartásoknál ez az arány ennek körülbelül a fele, 22%). A gyermekek különösen kiszolgáltatottak, mivel 15 éves koruk előtt nem juthatnak be a munkaerőpiacra, és teljesen a családjuk és az állam által biztosított ellátástól függnek. Sem a családok, sem a szociális védelmi mechanizmusok nem fedezik a szegény családokban élő roma gyermekek anyagi jólétet megalapozó szükségleteit.”⁵⁷

Cigánypasztorációban elengedhetetlen a fiatalokkal szembeni elfogadó szemlélet. A kölcsönös elfogadás hiányában a fiatalok sem fogadják el a támogató, mentor szerepben fellépő pedagógusokat, lelkészeket, papokat, segítő szakembereket, kevésbé lesznek motiváltak a közös munkavégzésre. De emellett legalább ennyire fontos a rendszeres, kitartó munka szerepe is.

A hátrányos helyzet tehát nem – vagy nem kizárólag – oktatási kérdés, de felszámolásában kulcsszerepe van az oktatás terén végzett felzárkózást segítő tevékenységnek. Ebben a közegben a

⁵⁵ Dr. Dávid Mária: Speciális igényű hallgatók/tanulók a felsőoktatásban és a felnőttképzésben, Eger, 2015 9.2.2. Hátrányos helyzetű tanulók a köznevelésben (http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/kezek/03_david_04_15/922htrnyos_helyzet_tanulk_a_kznevelsben.html)

⁵⁶ A tanodaplatform jelentése az EFOP-3.3.1-15 tanodapályázat eredményeiről. Szerkesztette: Fejes József Balázs és Szűcs Norbert. Tanodaplatform, Budapest 2018. https://motivaciomuhely.hu/wp-content/uploads/2019/04/TanodaPlatform_Jelent%C3%A9s-a-tanodap%C3%A1ly%C3%A1zat%C3%B3l-v%C3%A9gleges.pdf

⁵⁷ Szegénység és foglalkoztatás: A romák helyzete 11 uniós tagállamban Felmérés a romákról – középpontban az adatok. Az Európai Unió Kiadóhivatala, Luxembourg, 2016. 41. p. (https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-roma-survey-dif-employment_hu.pdf)

tanári eszköztár hagyományos elemei nem minden esetben alkalmazhatóak változtatás nélkül, így a pedagógusoknak sok esetben változtatniuk kell azokon.

Nem utolsó sorban a gyerekeken keresztül a családok könnyebben megszólíthatóvá válnak, utak nyílnak a pasztorális munka felé. Ezért az egyház által átvett iskolák nagy lehetőséget biztosítanak a cigánypasztorációban. Ezek közül az iskolák közül sok olyan településen található, amelyen nagyon magas a cigányság aránya a lakosság körében. A pasztorális munka egyéb területei, mint a családpasztoráció és az ifjúságpasztoráció lehetősége is elkezdhető az iskolák segítségével.

13. Szabadidős tevékenységek

Az oktatás, és az oktatást támogató, korrepetáló jellegű pedagógiai tevékenységek mellett a szabadidős tevékenységek is igen fontosak, hiszen jelentős mértékben hozzájárulnak a szocializációs folyamatoknak.

14. Gyermekvédelem

A Szent Lukács Görögkatolikus Szeretetszolgálat Debrecenben tartja fenn a Debreceni és Nyírségi Görögkatolikus Gyermekvédelmi Központot. A központ öt településen (Debrecen, Téglás, Nyíradony, Nyíracsaád, Nyírmártonfalva) működtet kilenc lakásotthont, ahol 94 gyermeket tudnak ellátni. Ezen túl Hajdúböszörmény, Téglás, Hajdúsámson, Nyíradony, Nyíracsaád, Nyírmártonfalva településeken működik nevelőszülői hálózatuk, ami 267 férőhelyet biztosít 78 nevelőszülői családban. Az otthonokban és a családoknál ideiglenesen nevelésbe vett, illetve utógondozott gyerekekről és fiatalokról gondoskodnak a gyermekvédelmi törvény előírásainak megfelelően. A települési parókusok jelenléte, illetve a vasárnapi miselátogatás, és az iskolai hittanórák révén a gyerekek és a munkában részt vevők lelki gondozására is figyelnek.

Ezen felül működtet az egyház két másik gyermekvédelmi intézményt is: a Szent Zotikosz Gyermekvédelmi Intézményt és a Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgálatot.

15. Szegregáció-integráció kérdése

A cigánysággal kapcsolatban – és különösen az oktatásügyben – gyakran felvetődik az szegregáció-integráció kérdése. De láttuk a nemzetközi összehasonlításban azt is, hogy területi alapú szegregáció is van, kiváltképp jellemző ez nagy területeken Romániában. A szegregált oktatás sok esetben a helyzetből fakad: ahol – szinte – csak cigányok élnek, ott nem lehet nem „szegregálni”. Más esetekben a szegregáció – pl. a területi alapú – előítéletekre, a megtűrt státuszú állampolgárok feletti féltékenységre vezethető vissza.

16. Hiteles, cigány munkatársakat és egyházmegyéenként egy-egy főállású papot a cigánypasztorációs tevékenységbe

Gyakran felmerült, hogy legyenek elkötelezett, megbízható, elhivatott munkatársak, és ugyancsak sokszor előkerült ezen a ponton, hogy a megtért, hiteles cigány emberek nagyon kellenének munkatársnak. Itt egy komoly nehézség is felmerült, nevezetesen a felfelé mobilitás magányossága,

azaz, hogy a cigányok már nem tartják cigánynak, a nem cigányok még nem fogadták be. Ezt a magányosságot csak a nagyon elkötelezettek tudják felvállalni.

Kiemelték, hogy fontos lenne egy főállású pap, aki az egyházmegyében csak a pasztorációval foglalkozik, így egy hálózat is kiépíthető lenne.

A cigányok pasztorális ellátásával megbízott lelkészek részéről felmerült igényként, hogy szükségük van segítségre, támogatásra, biztatásra, és további tudásra. Nem utolsó sorban pedig elkötelezett, hiteles megtért cigány vezetőkre. A cigányság nem templomba járó. Félelmekkel vannak tele, vajon hogyan fogadják őket a templomban, nem ismerik a plébániai életet, szokásokat. Ezekben a kérdésekben is fontos szerepe lenne közösségi vezetőknek, akik eligazítást adnak hitéleti kérdésekben, a lelkészeknek pedig a cigány kultúra és hagyomány világában segítenek eligazodni.

17. Szakmai mentoráció és továbbképzési rendszer létrehozása a cigánypasztorációt végzők számára

A cigányoknak szervezett programok, képzések mellett ugyanilyen fontos kérdés, hogy maguk a cigánypasztorációban dolgozó munkatársak milyen szakmai segítséget kapnak, illetve, hogy amit kapnak, azokat mennyire tartják segítőnek, milyen formákat javasolnak esetleg erősíteni, elhagyni vagy bevezetni. A rendszeresen szervezett tapasztalatcserék, cigánypasztorációs konferenciák a visszajelzések alapján rendkívül népszerűek, fontosnak tartják azokat.

18. Felkészült szakemberek hiánya

A cigányság felzárkózásának, pasztorális elérésének sikere, haladása azon is múlik, hogy van-e elegendő szakember, aki nem csak jól képzett, de rendelkezik olyan „lelkülettel”, ami ebben a munkában elengedhetetlen. A cigányságot célzó felzárkóztató, oktatási és szociális munkákban sajnos kevés a jól képzett szakember. Nehéz a munkáltatóknak jó munkaerőt találni.

Konkrétan azt érzékelik a területen dolgozók, hogy kevés az elkötelezett pap a cigánypasztorációban. Felvetődött, mintegy „ördögi körként”, hogy akkor lesz-e több pap, ha többen fognak templomba járni, vagy akkor fognak többen templomba járni, ha több pap lesz. Alapjában véve nehéz ezen a területen munkatársakat találni, elsősorban a cigányságról kialakult negatív kép miatt. Aki viszont elég bátor, hogy kipróbálja magát, egy idő után már szívesen marad ezen a területen.

19. Cigánypasztorációs referens kinevezése egyházmegyéenként

Megnehezíti a munkát, ha nincs kinevezve cigánypasztorációs referens, aki ismeri a területen működő szervezeteket, aki koordinál, összekapcsol, segíti az együttműködéseket. A megindult folyamatokat mindig lelassítja, ha valamelyik tényező változik, mert különösen fontos a kötődés. Mire egy új referens megismeri a területet, az embereket, a folyamatokat, s az emberek is elfogadják, addig sok jól elindult ügy lassul, leáll.

20. Magas fluktuáció a lelkészi munkakörökben

Ugyanez igaz a lelkészek gyakori cseréjére. A gyerekek különösen tudnak kötődni a tanítójukhoz, hitoktatójukhoz, gondozójukhoz. De nem csak a gyerekek kötődnek a felnőttekhez, a felnőttek is nagyon tudnak ragaszkodni a tanáraikhoz, papjukhoz. Sokszor az új pap, tanár, szociális munkás csak lassan tud közel kerülni az emberekhez.

21. A cigánypasztoráció marginális súlya a pasztoráción belül

Komoly előítéletek vannak a papok, és a hívek között is a cigányokkal szemben. Ez igaz egyaránt Erdélyre és Magyarországra is. Az egyházon belül hozzá állás szempontjából a cigánypasztoráció egy szinten van a homoszexuálisok pasztorációjával, a fogyatékkal élők pasztorációjával. Az az általános vélekedés, hogy *„nem ismerjük ezeket a területeket, nem szeretnénk vele foglalkozni, úgyis épp elég dolgunk van.”*

„Ami nem megy, nem erőltetik. Pál apostol is visszafordulhatott volna az első útján ilyen alapon, és mondhatta volna, hogy még sokkal jobban is járok.”

Kicsi a megbecsültsége a munkának, így aztán hamar keresnek maguknak a jól képzett szakemberek olyan munkát, ahol meg tudják kapni azt a jó érzést, ami napi motivációt, erőt, kitartást ad. A felzárkóztatásban szociális területen dolgozók nehéz munkát vállalnak. Váratlan, sokszor nehéz helyzetekben kell jól dönteni, reagálni. Gyakran vidékre járnak, autó nélkül, kis falvakba reményt vinni. Idővel elveszítik a kedvüket lelkesedésüket, kiégnek. Azok a munkatársak, akiktől elvárják, hogy a nehéz körülmények mellett minőségi munkát végezzenek, jó lelkiállattal legyenek, de sem erkölcsileg sem anyagilag nem érzik a megbecsültséget, hamar másik munkahelyet fognak keresni.

22. Burning out veszélye

A kevés munkatárs fokozottan ki van téve a kiégés veszélyének, főleg, hogy nem érzik a megbecsültséget sem erkölcsileg, sem anyagilag. A kiégés mindenkit érinthet, aki humán területen, vagy empátiát igénylő munkakörben dolgozik. A rendszeres visszajelzés a munkájáról, a reálisan felmért terhelés, rendszeres szupervízió segíthet. A méltányos bérezés elengedhetetlen. De ugyanilyen fontos, hogy legyen a munkát végzők számára szupervízió, csoportos vagy egyéni jellegű kiégés elleni tréning.

23. A szociális munkába bevonni a hitet

A Karitás nem tud felvállalni lelki gondozást, de szociális munkával hozzá tud járulni az egyházi munkához. Segítő szakmai munkát végeznek, a cél, hogy egy laikus munkába be tudjon vonni, képezni papokat is.

Célkitűzés lehet a szociális munkába bevonni a hitet. Hivatkozási pont a keresztényi szemléletmód. *„Bátran merni kell kereszténynek lenni, bele lehet szólni a szakmai munkába a hitet. A szakemberek megerősödnek a közös hit által.”*

24. Saját cigány kulturális örökség ismeretének hiánya

Az anyagi tényezőkön túl nehezíti a munkát az is, hogy a cigányság a saját gazdag kultúráját nem ismeri. Pedig sokkal könnyebb a cigánypasztorációs feladat végzése, ha pasztorált és pasztorációt végző egyaránt tudatosítja magában a cigány kultúra értékeit. Azonban ezt a színes, családközpontú kultúrát nem igazán ismeri a többségi társadalom, sőt maguk a cigányság sem. A cigányság döntő többsége nyelvi-kulturális szempontból gyökértelen: noha a nyelv alapvető fontosságú minden kultúrában, a cigányok között kevesen beszélnek valamelyik cigány nyelvet, de nem ismerik

történelmüket, íróik és költőik vagy muzsikusaik munkásságát sem. Ebben a közegben nem példátlan az a furcsa helyzet, hogy nem cigányok tanítják a cigányoknak a cigány népismeretet.

25. A tanulás nem érték

Csak nagyon lassan válik láthatóvá, hogy a tanulás, a tudás érték, pedig minden szülő azt kívánná gyermekének, hogy neki már könnyebb, jobb élete legyen. Mindenfajta felzárkózást segítő, integráló próbálkozásnak pontosan ez a célja és mértékegysége, hogy a lehetőségek megteremtésével tanulás és munka által a saját erőforrásaikra támaszkodva megteremtenek maguknak egy jobb életet. Ez hozná a biztos megélhetését a családoknak, és adna még több lehetőségeket a felnövekvő generációknak. Nagyon sok cigány családban azonban a tanulás nem érték. Nem látják, hogy a tanulással boldogulni lehetne.

„A rossz példákat látják otthon: a lányok korán asszonnyá érnek és 14 éves korban már szülnek, így sokan lemorzsolódnak az iskolából. Ebben is kell nekik irányt mutatni, hogy legalább a nyolc osztályt járják ki, legyen szakmájuk, és ha már van szakmája valakinek, akkor nem kiszolgáltatott, és el tudja magát tartani.”

26. A cigánypasztorációs és felzárkóztató tevékenységek finanszírozásának, koordinációjának a bizonytalansága

A cigánypasztorációban dolgozó szervezetek legnagyobb kihívása a finanszírozás bizonytalansága. Ez a munkatársak fluktuációjának is az egyik oka. Elkezdődik egy projekt, majd egy év múlva leáll, a munkatársakat elküldik. Amikor újraindul a projekt, új munkatársak jönnek. Ha egy szervezet működése, a programok finanszírozása bizonytalan, akkor szívesebben választanak a szakemberek olyan háttérű szervezetet és munkát, ahol legalább ezt a bizonytalansági tényezőt ki lehet küszöbölni. Mindenki vágyik arra, hogy lássa a munkájának eredményét. Látható, hogy ez a számos kihívással járó munka csak lassan hoz eredményt, ezért még inkább megterhelő, a bizonytalanság.

A cigánypasztorációt koordináló szervezet, a Boldog Ceferino Intézet, amely még nem tekint ugyan vissza túl nagy múltra, mégis számos nagy ívű projektet vitt véghez. A cigánypasztorációban dolgozó szervezetek vezetői abban reménykednek, hogy előbb utóbb országos szinten a központi koordináló szerepet is fel tudja vállalni az intézet. A cigányság jelentős része vidéken él, ott erős a pasztorális jelenlét, ugyanakkor a nagyvárosokban alig folyik ilyen jellegű munka. Azokon a kistélepüléseken, ahol nagyon alacsony a foglalkoztatottak aránya, alacsony az életszínvonal, még a közeli nagyvárosokba is ritka alkalom bejutni. Nagy szerepe van azoknak a szervezeteknek, amik legalább a kultúra morzsáját, a tanulás lehetőségét, adományokat juttatnak el hozzájuk. A nagyvárosi cigányságnak több lehetősége van a munkavállalás és a szociális juttatások elérésében is.

27. Egyelőre kevés a jó példa, így nehezen motiválhatók a lelkészek, papok a tevékenység végzésére

Problémaként érzékelték a projekt résztvevői, hogy kevés jó példával találkozhatnak. Legalább 2-3 jó példa kell, hogy kimozdítsa a kispapokat, olyan lelkészek, akiknek van több éves tapasztalatuk és sikerélményük a cigánypasztorációról. Jó hozzáállás kell. Az anyagi, tárgyi vonzat, erőforrás az a következő lépés már. Községi házak építésében nagy jövő lenne. A cigányok nem kintartók, leginkább a mai napban gondolkodnak.

Személyi: ez a lényeg! Rátermett embereket találni, egy-egy közösségben közösségi teret biztosítani nekik, és ott a nyomoruk enyhítésére is teret adni (mosás, fürdés), ezeket jól kellene megszervezni. A szegények jobban összetartanak egymással. Nem nagy dolgok. Egy hely, ahol összejöhetnek, és ez jó, hogyha a templom mellett van. Tárgyi feltételek nem olyan lényegesek, pályázatok mindig vannak, amikből megvalósíthatók. Közös élmények, találkozó más cigányokkal is lényegesebb. A család nekik rendkívül fontos, testvér, unokatestvér nem különbség. Ennek a testvériségnek a megőrzése, a tudás róla alapvetően fontos.

28. Hiányzó tárgyi feltételek és hiányzó közösségi ház

Hiányoznak tárgyi feltételek, szükség van közösségi házakra, amit sajátjuknak érezhetnek. Ezt nem elkülönülésnek tartják, hanem felkészülésnek. Kellenek helyek, ahol önmaguk tudnak lenni, onnan tudnak kapcsolatokat építeni. Találkozásokra, zárandoklatokra sincs elég anyagi forrás, sem konferenciákra, piacképes bérek biztosítására.

Fontos lenne, hogy legyen közösségi ház, terem, ahol csak velük lehet foglalkozni. Általában nincs speciális cigány plébánia, be lehetne csalogatni a cigányokat, foglalkozni velük. Segíteni ruhával, egyebekkel. A pap legyen érzékeny, segítő, munkahelyet segítsen teremteni. Mindenütt lenne rá lehetőség, a pap hozzáállása a legfontosabb.

29. A gyerekek, kisgyermekes szülők könnyebben megszólíthatók

Észrevehető tendencia, hogy a gyerekek körében szervezett táborok, zárandoklatok, lelki gyakorlatok népszerűek, de mire felnőtt korba érnek, sokan a közösségekből lemorzsolódnak. Elvesztik a hitüket, „*falat emelnek önmaguk és az Isten közé*”, melynek a lebontása feladata kell legyen a pasztorációt végző papnak, vagy lelkésznek.

30. Soktagú ökumenikus családok Romániában

Romániában inkább ökumenikus családokról beszélhetünk: a soktagú családon belül is vannak, akik ortodoxok, vannak katolikusok, reformátusok is. A szülők a vallást nem gyakorolják rendszeresen, jelképeket (kereszt, Mária kép stb.) viszont feltűnően sokan viselnek, és gyakori ezek jelenléte otthonaikban is. Magyarországon ilyen jelenséggel nem találkoztak a konferencia résztvevői.

31. Az egyház cigány arcának megteremtése

„Nagyon fontos lenne az egyház cigány arcát megteremteni, olyan közeget, ahol a cigány ember jól érzi magát, oda valónak érzi magát, nem idegen számára a közeg, akár a templomokban, imatermekben is ott vannak az ő szimbólumaik, az ő énekeiket, és az ő előadasmódjukban történnek az éneklések. Régióként jó enne egy-egy ilyen templom, ami nem szegregáció, hanem lehetőség arra, hogy megélje a maga stílusában, a maga kulturális értékei mentén a vallását. Fontos kiemelni, hogy a cigány kultúra értékeit össze kell vetni az evangéliumi értékekkel és lehetőséget kell teremteni a két érték találkozásának, kiemelni a közös pontokat.”

32. Gyerekekkel végzett pasztoráció, ifjúsági közösségi terek létrehozása

Az egyházi közösségek azért jók, mert otthon sok cigány családban nem jellemző az, hogy leülnek a szülők a gyerekekkel és megbeszélik a problémáikat. A közösségben kiscsoportos beszélgetéseken közvetlen kapcsolat alakítható ki velük, elmondják a problémáikat és minden esetben ilyenkor kötelesség is valamilyen segítséget, megoldást keríteni nekik.

A gyakorlati tapasztalat azt mutatta, hogy jobban fókuszba kerültek az ilyen működő közösségekben olyan komoly problémák, mint a drog, családon belüli bántalmazás, bűnözés, gyerekvállalás.

„A gyerekekben is sok hasonló vágy van, de meg kell találni azt a hangulatot, azt az atmoszférát, amit ők igényelnek, amin keresztül őket meg lehet szólítani. Sokat beszélgetünk a gyerekekkel, és meg kell találni azokat a témákat, amik érdeklik őket. A tinédzserek esetében ilyen témák lehetnek a szerelem, párkapcsolatok, a házasság, drogproblémák.”

33. Önkormányzatok, roma kisebbségi önkormányzatok közti együttműködés erősítése

Sokszor azért is fontos a helyi szociális, egészségügyi, idősellátás intézményeivel kapcsolatot kialakítani, hogy megismerjék a pasztorációs munkát, a „segélyezési rendszerünket, a két szolgáltatás közti párhuzamosságot”. De kiemelten fontos, hogy a helyi cigány kisebbségi önkormányzatokkal is megtörténjen a kapcsolatfelvétel.

Törekedni kell, hogy mindig be legyenek vonva az önkormányzatok a helyi tevékenységbe, mivel a legtöbb önkormányzat településmérettől függően, a szociális és gyermekvédelmi tv-ek értelmében meg kell szervezze a szociális és gyermekjóléti alapellátásokat, így azok mellett, vagy azok helyett (nem mindig van jól működő szolgáltatás) kell a tevékenységet végezni. Itt sajnos bejön a személyes kapcsolat hiánya, vagy az, hogy milyen az adott közösségnek a kapcsolata a helyi egyházzal, amit nem tudunk helyben mindig jóindulattal befolyásolni. Emiatt eldől, hogy jönnek vagy nem jönnek, mert a helyi viszonyokat, a helyi vallási vezetők és a helyi társadalom között kialakult és rögzült felfogásokra nehéz hatással lenni.

34. Különböző jellegű a Karitásztevékenysége a vizsgált két országban, mely elsősorban a szociális rendszerek különbözőségéből ered

Magyarországon és Erdélyben a Karitásztevékenysége más. Míg hazánkban egy jól kiépített szociális alapellátás mellett, inkább párhuzamosan működik, addig Erdélyben a szociális ellátórendszernek egy részét adja szolgáltatások tekintetében. Más a két Karitászhelyzete: hazánkban, ahol nem tud jól működni a szociális rendszer, akkor plusz feladatokkal van jelen a szervezet, egyébként anyagi adományokat tesznek mellé.

35. Az egyházi vezetőknek nincs semmilyen hivatalos állásfoglalása a cigánypasztorációval kapcsolatban

Fontos lenne ebben a hierarchizált szervezetben kideríteni, mit gondol a plébános, az esperes, a püspök, érsek, bíboros. Mert az egyházon belül annak függvényében történik bármi az alsóbb szinteken, a közösségekben, ha a felső vezetőség valamilyen ügynek jelentőséget tulajdonít, ezt a kérdést beemeli a fontos témák és tevékenységek közé, erre pénzt áldoz.

Az alul lévő emberek attitűdjét gyökeresen tudja megváltoztatni az, ha a befolyásos szervezeti szinten fent lévő egyházi vezetők mit gondolnak az integrációról, a cigány pasztorációról.

Sokan azért utasították vissza a kutatásban való részvételt és a témában való vélemény nyilvánítást, mert nem akartak állást foglalni, „hiszen a katolikus egyháznak sincsen egyértelmű állásfoglalása az ügyről.”

A kutatás, és a cigány pasztoráció egyelőre egy alulról építkező folyamat, nagyon fontos lenne, hogy eljusson minden vezetőhöz ezeknek a kutatásoknak az eredményei, a kézikönyvek és az uniós projekt során keletkezett minden beszámoló anyag. És még fontosabb lenne, ha erről diskurzus is beindulna.

Kellene a hajlandóság a vezetők részéről és utána meg az, hogy elkezdjenek konkrétumokban gondolkodni, koncepciókat, módszertanokat kidolgozni.

Az egyházi elöljárók közül 50 fő vett részt a válaszadásban, de ezek leginkább a szerzetesi közösségek egyházi elöljárói, és nem a görög vagy római katolikus egyházé. És ezek a szerzetesrendek csinálnak is pasztorációt, és nagyon elkötelezettek, pl. ferencesek, maristák, jezsuiták.

Vannak olyan fórumok, ahova a témát be lehetne vinni, pl. a papai gyűlések. Meg kell találni a kapcsolatot a téma és az egyes egyházközségek között. De fontos lenne bevinni egy püspök kari konferenciára, ahol csak ez lehetne egy külön találkozó alapja.

36. A szociális munkában dolgozó, magukat egyszerre egyházinak és világinak is mondó szakemberek nem érzik magukénak a témát

Sokan vannak olyanok az egyházban is, akik egyházinak és világinak is mondják magukat, foglalkoznak cigányokkal a szociális munkában, de nem pasztorációs tevékenységet végeznek, emiatt nem érzik magukénak a témát (vagyis az evangelizációt a szociális munkában).

37. Szükséges egy szakmai ernyőszervezet felépítése

Szükséges egy olyan ernyőszervezet felépítése, mely egyben módszertani központként tud működni, képzési anyagokat képes kidolgozni a szemináriumok és a teológiai képzések számára, mentorációt tud nyújtani pályakezdő cigánypasztorációs szakembereknek, szakmai találkozókat tud szervezni, de a kiegészítés ellen szupervíziót vagy tréninget/egyéni szakmai segítséget tudna szolgáltatni a szakembereknek, emellett a cigánypasztoráció érdekében tudna lobbizni az egyházon belül és az állam felé is. A feladata lehetne továbbá a cigánypasztorációs referensek munkájának szakmai irányítása is.

38. Szekularizáció Magyarországon

A végére hagytuk talán az egyik legfőbb tanulságot, mely jelentősen túlmutat a cigányság vallás iránti nyitottságán és magán a cigánypasztoráción is. Amit a 3.1. fejezetben már kutatási adatokkal igazoltunk, a megszólaltatott egyházi szakemberek is megerősítették: „Nem csak az a gond, hogy a hazai katolikus egyház körül nincsenek cigány közösségek, hanem az, hogy egyáltalán nincsenek közösségek, se magyarok, se mások.” Romániában, és Erdélyben, ahogyan a 2018-as Európát átfogó nemzetközi kutatásból is kitűnt, jobb a helyzet e tekintetben bár ott az ortodox egyház (*Biserica Ortodoxă Română*), és a református egyház és szerzetesrendjei is jelentős súllyal van jelen.

7. FELHASZNÁT SZAKIRODALMI ÉS EGYÉB FORRÁSOK

Az EFOP-5.2.2-17-2017-00046 azonosítószámú támogatási szerződés keretében megvalósuló projektek beszámolóí, programelemei közül az alábbiak adják a jelen zárótanulmány gerincét:

- Cigánypasztoráció a Kárpát-medencében - Egyházi és civil szakemberek szociális érzékenységeinek növelése Szakmai kiadvány, Szerkesztette: MTDMSZ Nonprofit Kft. Budapest, 2019.
- „Szolgálatok az Úrnak örömmel!” - Cigánypasztorációs kézikönyv, Boldog Ceferino Intézet, 2019.
- „Cigánypasztoráció a Kárpát-medencében - egyházi és civil szakemberek szociális érzékenységeinek növelése” című, EFOP-5.2.2-17-2017-00046 azonosítószámú támogatási szerződés keretében megvalósuló projekt megvalósításához kutatás lebonyolítása”. „TI AZ EGYHÁZ SZÍVÉBEN VAGYUNK!” Összehasonlító elemzés. Készítette: Edu-Cate Kft. (Dr. Révay Edit), Budapest, 2019.
- „Cigánypasztoráció a Kárpát-medencében” című projekt keretében szervezett együttműködési tréning. Helyszín: Kazincbarcika, Időpont: 2019. november 11-12. között

Szakirodalom:

- A hazai nemzetiségek demográfiai jellemzői in Statisztikai Tükör, 2015/82, 2015. december 16. 3. p.
(http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nemzetiseg_demografia.pdf)
- A II. Vatikáni Zsinat LUMEN GENTIUM kezdetű dogmatikus konstitúciója az Egyházzól 33 pont. <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=3>,
- A Magyar Görögkatolikus Egyház cigányok között végzett missziója 1937-2016 között. Balogh Győző János PhD értekezése, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar Hittudományi Doktori Iskola, Budapest, 2019.
- A tanodaplatform jelentése az EFOP-3.3.1-15 tanodapályázat eredményeiről. Szerkesztette: Fejes József Balázs és Szűcs Norbert. Tanodaplatform, Budapest 2018.
https://motivaciomuhely.hu/wp-content/uploads/2019/04/TanodaPlatform_Jelent%C3%A9s-a-tanodap%C3%A1ly%C3%A1zat%C3%B3l_v%C3%A9gleges.pdf
- Civil Society Monitoring Report on the implementation of the National Roma Integration Strategies and Decade Action Plan in 2012 and 2013 in HUNGARY. 2013 by Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation
- Civil Society Monitoring Report on the implementation of the National Roma Integration Strategies and Decade Action Plan in 2012 and 2013 in Romania. 2013 by Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation
- Dr. Dávid Mária: Speciális igényű hallgatók/tanulók a felsőoktatásban és a felnőttképzésben, Eger, 2015 9.2.2. Hátrányos helyzetű tanulók a köznevelésben (http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/kezek/03_david_04_15/922htrnyos_helyzet_tanulok_a_köznevelésben.html)
- Global Gap Index 2018 http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2018.pdf
- GYETVAI, G.-RAJKI, Z., *Cigánymissziós mozgalmak hatása Magyarországon*, Cigány Módszertani és Kutató Központ, Bekes 2014, 156.

- IOVANOVICI, A., A megtérés, mint a cigány integráció egyik alternatívája - 1. rész, <https://barankovics.hu/cikk/vallas-es-tarsadalom-roma-muhely/a-megterres-mint-a-cigany-integracio-egyikalternativaja-1-resz>,
- Irányelvek a cigánypasztorációban. Vándorlók és Utazók Lelkigondozásának Pápai Tanácsának dokumentuma. Róma, 2005. december 8. (<https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=445>)
- Jugász Borbála (szerk.) - A nőtlen évek ára: A nők helyzetének közpolitikai elemzése 1989-2013. Magyar Női Érdekérvényesítő Szövetség; Bp. 2014. http://noierdek.hu/2/wp-content/uploads/2016/09/notlen.evek_ara_.pdf 322.o.
- Magyarország népességének regionális megoszlására lásd: KSH: 2011. évi népszámlálás. 3. Országos adatok, Budapest, 2013 (http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_03_00_2011.pdf) 3.1.1 A népesség száma, népsűrűség 84-97 p.
- MATE-TOTH, A., Laikusok az egyházban, in Vigilia, 63. evf., 7/1998, 500. https://vigilia.hu/node/Vigilia_1998_07_facsimile.pdf,
- P Tóth Nóra: „Tartozom a cigányoknak az evangéliummal” – Interjú Orsos Zoltán celldömölki plébánossal. Magyar Kurír, 2019. október 29. <https://www.magyarkurir.hu/nezopont/-kezdjuk-el-vegre-komolyan-venni-az-istent-interju-orsos-zoltan-celldomolki-plebanossal>
- Péntes János, Tátrai Patrik, Pásztor István Zoltán: A roma népesség területi megoszlásának változása Magyarországon az elmúlt évtizedekben in Területi Statisztika, 2018, 58(1): 3–26 (<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/terstat/2018/01/ts580101.pdf>) 9. p.
- Szegénység és foglalkoztatás: A romák helyzete 11 uniós tagállamban Felmérés a romákról – középpontban az adatok. Az Európai Unió Kiadóhivatala, Luxembourg, 2016. 41. p. (https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-roma-survey-dif-employment_hu.pdf)
- Székely János: A Biblia kulcsfontosságú szerepe a romapasztorációban. In: „Szolgálatok az Úrnak örömmel!” Cigánypasztorációs kézikönyv. Boldog Ceferino Intézet, 2019.
- Vera Messing: POLICY PUZZLES WITH THE EMPLOYMENT OF ROMA in: Green, pink & silver? The future of Labour in Europe. (szerk: Miroslav Beblavy, Ilaria Maselli, Marcela Veselkova.) www.ceps.eu
- Vo: ZUBOR, Z., Cigánypasztoráció Magyarországon, in Kethano Drom http://www.kethanodrom.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=2856:ciganypasztoraciomagyarorszagon&catid=62:tarsadalomciganyasag&Itemid=86

Felhasznált egyéb online források:

- https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyarcig%C3%A1nyok#cite_note-1
- <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/12/05/how-do-european-countries-differ-in-religious-commitment/>
- http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_21_2011.pdf
- <https://hu.wikipedia.org/wiki/Maslow-piramis>